

**P
O
R
A
D
C
E**

4-5

ZÁKONÍK PRÁCE

*úplné znění zákona po novele
s komentářem*

2024
29. ročník

Poradce 6/2024

■ **Zákon o daňové amnestii** s komentářem

Zákon o daňové amnestii má řešit daňové dluhy a současně umožnit zánik některých bagatelních daňových dluhů, jejichž správa je zejména z administrativního hlediska značně neefektivní. Daňovým subjektům jsou prominuty sankce za podmínky, že doplatí dlužnou daň, popř. přiznají a doplatí zatajenou daň. Zákon o daňové amnestii je koncipován jako jednorázové opatření, které brání jeho potenciálnímu zneužití v budoucnu.

■ **Zákon o místních poplatcích** s komentářem

Dosud poslední novela, která byla provedena zákonem č. 252/2023 Sb., nabývá účinnosti od 1. 1. 2024. Tato novela, se dotýká způsobu stanovení poplatku ve vztahu k povinnosti vyměřit nedoplatek platebním výměrem či hromadným předpisným seznamem, způsobu počítání lhůty pro stanovení poplatku u poplatků s ročním poplatkovým obdobím. Nově se též zavádí možnost doměřit poplatek, který nebyl stanoven ve správné výši, ...

Poradce 7/2024

■ **Trestní řád** s komentářem

Účelem trestního řádu je upravit postup orgánů činných v trestním řízení tak, aby trestné činy byly náležitě zjištěny a jejich pachatelé podle zákona spravedlivě potrestáni. V komentáři se autor snaží co nejširšímu okruhu čtenářů přiblížit problematiku trestního řízení a seznámit je s nejobecnějšími zásadami trestního řízení.

PORADCE

29. ročník – 2024/4–5

L

legislativa

ZÁKONÍK PRÁCE

■ s komentářem 3

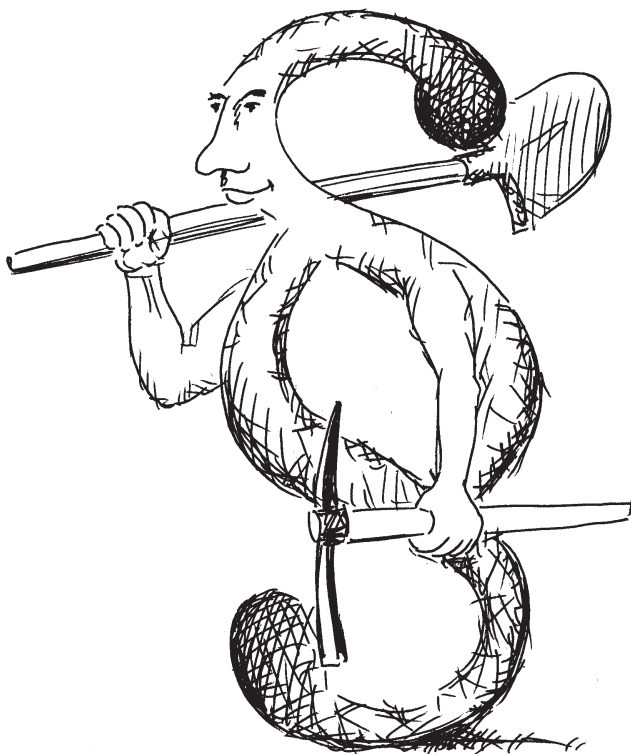
JUDR. LADISLAV JOUZA

Část první	Všeobecná ustanovení	9
Část druhá	Pracovní poměr	42
Část třetí	Dohody o pracích konaných mimo pracovní poměr	122
Část čtvrtá	Pracovní doba a doba odpočinku	130
Část pátá	Bezpečnost a ochrana zdraví při práci	162
Část šestá	Odměňování za práci, odměna za pracovní pohotovost a srážky z příjmů ze základního pracovního právního vztahu	184
Část sedmá	Náhrada výdajů v souvislosti s výkonem práce	237
Část osmá	Překážky v práci	272
Část devátá	Dovolená	298
Část desátá	Péče o zaměstnance	309
Část jedenáctá	Náhrada majetkové a nemajetkové újmy	335
Část dvanáctá	Informování a projednání, působnost odborové organizace, rada zaměstnanců a zástupce pro oblast bezpečnosti a ochrany zdraví při práci	386
Část třináctá	Společná ustanovení	404
Část čtrnáctá	Závěrečná ustanovení	491

Zákoník práce

Zákon č. 262/2006 Sb. s komentářem

JUDr. Ladislav Jouza

Zákoník práce č. 262/2006 Sb. patří mezi nejdůležitější právní předpisy. Jeho význam je zdůrazněn tím, že upravuje práva a povinnosti pro převážnou část života občana. Zejména v době, kdy je zapojen do pracovního procesu, vykonává závislou činnost a vznikají tak individuální pracovněprávní vztahy s významnými sociálními a citlivými důsledky.

Při jejich realizaci se setkáváme s otázkami, jako je vznik, změna a skončení pracovního poměru, práva z dovolené, pracovní doby, kvalifikace, pracovních podmínek apod.

Úvodem

Zákoník práce ovlivňuje pracovněprávní vztahy již od roku 1966 (zákon č. 65/1965 Sb.). V roce 2006 byl nahrazen zákonem č. 262/2006 Sb.

Rozhodující skutečností pro přijetí současné novely zákoníku práce byl zejména požadavek na zapracování směrnic Evropského parlamentu a Rady EU. Jedná se o směrnici 2019/1138 o rovnováze mezi pracovním a soukromým životem rodičů a pečujících osob a o směrnici 2019/1152 o transparentních předvídatelných pracovních podmínkách.

V novele jsou upravena některá ustanovení související s novými prvky v ekonomické oblasti. Jedná se např. o stále se rozšiřující práci na dálku (home-office), rozvíjející se elektronickou komunikaci, která má odraz v doručování písemností, flexibilitu pracovněprávních vztahů, zejména v podobě dohod o pracích konaných mimo pracovní poměr apod.

Komentář jsme rozšířili o další judikaturní odkazy, případně o stručné výtahy z příslušných soudních rozhodnutí (judikatury) a o krátký výklad změn v pracovněprávních předpisech, které souvisejí s novelou zákoníku práce.

■ Poznámky:

- Příslušné zákony se uvádějí zkratkou:
- zákon č. 262/2006 Sb. – ZP, zák. práce
 - občanský zákoník č. 89/2013 Sb. – NOZ
 - zákon o zaměstnanosti č. 435/2004 Sb. – ZOZ
 - jednotlivá nařízení vlády jsou označena legislativní zkratkou přímo v textu.

Účinnost novely je od 1. 10. 2023. Některá ustanovení, zejména v dohodách o pracích konaných mimo pracovní poměr, jako např. poskytování dovolené, nabývají účinnosti od 1. ledna 2024

Pracovní právo pro podnikatele

Objednávejte na tel.: 558 731 125, 732 708 627, e-mailem: abo@i-poradce.cz, e-shop: www.i-poradce.cz

Přehled ustanovení zákona

str.

ČÁST PRVNÍ

VŠEOBECNÁ USTANOVENÍ

HLAVA I	PŘEDMĚT ÚPRAVY A VYMEZENÍ PRACOVNĚPRÁVNÍCH VZTAHŮ ...	§	1 – 5	 9
HLAVA II	SMLOUVNÍ STRANY ZÁKLADNÍCH PRACOVNĚPRÁVNÍCH VZTAHŮ			
Díl 1	Zaměstnanec	§	6	 22
Díl 2	Zaměstnavatel	§	7 – 11	 28
Díl 3	zrušen	§	12	 30
HLAVA IV	ROVNÉ ZACHÁZENÍ A ZÁKAZ DISKRIMINACE	§	16 – 17	 30
HLAVA V	NĚKTERÁ USTANOVENÍ O PRÁVNÍM JEDNÁNÍ	§	18 – 29	 33

ČÁST DRUHÁ

PRACOVNÍ POMĚR

HLAVA I	POSTUP PŘED VZNIKEM PRACOVNÍHO POMĚRU	§	30 – 32	 42
HLAVA II	PRACOVNÍ POMĚR, PRACOVNÍ SMLOUVA A VZNIK PRACOVNÍHO POMĚRU	§	33 – 39	 51
HLAVA III	ZMĚNY PRACOVNÍHO POMĚRU	§	40 – 47	 72
HLAVA IV	SKONČENÍ PRACOVNÍHO POMĚRU			
Díl 1	Obecné ustanovení o rozvázání a skončení pracovního poměru	§	48	 80
Díl 2	Dohoda	§	49	 81
Díl 3	Výpověď, výpovědní doba a výpovědní důvody			
Oddíl 1	Výpověď	§	50 – 51a	 85
Oddíl 2	Výpověď daná zaměstnavatelem	§	52	 90
Oddíl 3	Zákaz výpovědi dané zaměstnavatelem	§	53 – 54	 103
Díl 4	Okamžité zrušení pracovního poměru	§	55 – 56a	 106
Díl 5	Společná ustanovení o rozvázání pracovního poměru	§	57 – 61	 109
Díl 6	Hromadné propouštění	§	62 – 64	 111
Díl 7	Další případy skončení pracovního poměru	§	65 – 66	 114
Díl 8	Odstupné	§	67 – 68	 115
Díl 9	Neplatné rozvázání pracovního poměru	§	69 – 72	 117
Díl 10	Odvolání z pracovního místa vedoucího zaměstnance nebo vzdání se tohoto místa	§	73 – 73a	 120

ČÁST TŘETÍ

DOHODY O PRACÍCH KONANÝCH MIMO PRACOVNÍ POMĚR .

§ 74 – 77b 122

ČÁST ČTVRTÁ

PRACOVNÍ DOBA A DOBA ODPOČINKU

HLAVA I	OBECNÁ USTANOVENÍ O PRACOVNÍ DOBĚ A DÉLKA PRACOVNÍ DOBY	§	78 – 80	 130
HLAVA II	ROZVRŽENÍ PRACOVNÍ DOBY			
Díl 1	Základní ustanovení	§	81 – 84	 132
Díl 2	Pružné rozvržení pracovní doby	§	85	 137
Díl 3	Konto pracovní doby	§	86 – 87	 139
HLAVA III	PŘESTÁVKA V PRÁCI A BEZPEČNOSTNÍ PŘESTÁVKA	§	88 – 89	 143
HLAVA IV	DOBA ODPOČINKU			
Díl 1	Nepřetržitý denní odpočinek	§	90 – 90a	 148
Díl 2	Dny pracovního klidu	§	91	 150
Díl 3	Nepřetržitý odpočinek v týdnu	§	92	 151
HLAVA V	PRÁCE PŘESČAS	§	93 – 93a	 153
HLAVA VI	NOČNÍ PRÁCE	§	94	 155

HLAVA VII	PRACOVNÍ POHOTOVOST	§	95	 156
HLAVA VIII	SPOLEČNÁ USTANOVENÍ O PRACOVNÍ DOBĚ A DOBĚ ODPOČINKU	§	96 – 99	 157
HLAVA IX	ZMOCŇOVACÍ USTANOVENÍ.....	§	100	 160
ČÁST PÁTÁ	BEZPEČNOST A OCHRANA ZDRAVÍ PŘI PRÁCI			
HLAVA I	PŘEDCHÁZENÍ OHROŽENÍ ŽIVOTA A ZDRAVÍ PŘI PRÁCI	§	101 – 102	 162
HLAVA II	POVINNOSTI ZAMĚSTNAVATELE, PRÁVA A POVINNOSTI ZAMĚSTNANCE	§	103 – 106	 164
HLAVA III	SPOLEČNÁ USTANOVENÍ	§	107 – 108	 182
ČÁST ŠESTÁ	ODMĚŇOVÁNÍ ZA PRÁCI, ODMĚNA ZA PRACOVNÍ POHOTOVOST A SRÁŽKY Z PŘÍJMŮ ZE ZÁKLADNÍHO PRACOVNĚPRÁVNÍHO VZTAHU			
HLAVA I	OBEČNÁ USTANOVENÍ O MZDĚ, PLATU A ODMĚNĚ Z DOHODY	§	109 – 112	 184
HLAVA II	MZDA.....	§	113 – 121	 194
HLAVA III	PLAT	§	122 – 137	 208
HLAVA IV	ODMĚNA Z DOHODY	§	138	 225
HLAVA V	MZDA NEBO PLAT PŘI VÝKONU JINÉ PRÁCE.....	§	139	 225
HLAVA VI	ODMĚNA ZA PRACOVNÍ POHOTOVOST	§	140	 226
HLAVA VII	SPOLEČNÁ USTANOVENÍ O MZDĚ, PLATU, ODMĚNĚ Z DOHODY A ODMĚNĚ ZA PRACOVNÍ POHOTOVOST	§	141 – 144A	 226
HLAVA VIII	SRÁŽKY Z PŘÍJMU Z PRACOVNĚPRÁVNÍHO VZTAHU			
Díl 1	Obecná ustanovení	§	145 – 146	 233
Díl 2	Pořadí srážek ze mzdy	§	147 – 150	 234
ČÁST SEDMÁ	NÁHRADA VÝDAJŮ V SOUVISLOSTI S VÝKONEM PRÁCE			
HLAVA I	OBEČNÁ USTANOVENÍ O NÁHRADÁCH POSKYTOVANÝCH ZAMĚSTNANCI V SOUVISLOSTI S VÝKONEM PRÁCE	§	151 – 155	 237
HLAVA II	POSKYTNUTÍ CESTOVNÍCH NÁHRAD ZAMĚSTNANCI ZAMĚSTNAVATELE, KTERÝ NENÍ UVEDEN V § 109 ODS. 3			
Díl 1	Cestovní náhrady při pracovní cestě nebo při cestě mimo pravidelné pracoviště	§	156 – 164	 242
Díl 2	Náhrady při přeložení a dočasném přidělení	§	165	 253
Díl 3	Cestovní náhrady při zahraniční pracovní cestě	§	166 – 171	 254
Díl 4	Náhrady při výkonu práce v zahraničí	§	172	 259
HLAVA III	POSKYTNUTÍ CESTOVNÍCH NÁHRAD ZAMĚSTNANCI ZAMĚSTNAVATELE, KTERÝ JE UVEDEN V § 109 ODS. 3			
Díl 1	Obecná ustanovení	§	173 – 174	 259
Díl 2	Odchylky při poskytnutí cestovních náhrad při pracovní cestě.....	§	175 – 176	 260
Díl 3	Náhrada při přijetí a přeložení.....	§	177 – 178	 262
Díl 4	Odchylky při poskytnutí cestovních náhrad při zahraniční pracovní cestě	§	179 – 180	 263
Díl 5	Náhrady při výkonu práce v zahraničí	§	181	 265
HLAVA IV	SPOLEČNÁ USTANOVENÍ O CESTOVNÍCH NÁHRADÁCH	§	182 – 189	 265
HLAVA V	NÁHRADA ZA OPOTŘEBENÍ VLASTNÍHO NÁŘADÍ, ZAŘÍZENÍ A PŘEDMĚTŮ POTŘEBNÝCH PRO VÝKON PRÁCE	§	190	 271
HLAVA VI	NÁHRADY NÁKLADŮ PŘI VÝKONU PRÁCE NA DÁLKU	§	190a	 271

ČÁST OSMÁ**PŘEKÁŽKY V PRÁCI**

HLAVA I	PŘEKÁŽKY V PRÁCI NA STRANĚ ZAMĚSTNANCE		
Díl 1	Důležité osobní překážky	§	191 – 199 272
Díl 2	Překážky v práci z důvodu obecného zájmu	§	200 – 205 286
HLAVA II	SPOLEČNÉ USTANOVENÍ O PŘEKÁŽKÁCH V PRÁCI NA STRANĚ ZAMĚSTNANCE	§	206 292
HLAVA III	PŘEKÁŽKY V PRÁCI NA STRANĚ ZAMĚSTNAVATELE	§	207 – 210 294

ČÁST DEVÁTÁ**DOVOLENÁ**

HLAVA I	ZÁKLADNÍ USTANOVENÍ	§	211 298
HLAVA II	DOVOLENÁ ZA KALENDÁRNÍ ROK, JEJÍ POMĚRNÁ ČÁST A VÝMĚRA DOVOLENÉ	§	212 – 213 298
HLAVA III	DODATKOVÁ DOVOLENÁ	§	215 301
HLAVA IV	SPOLEČNÁ USTANOVENÍ O DOVOLENÉ		
Díl 1	Obecné ustanovení	§	216 303
Díl 2	Čerpání dovolené	§	217 – 219 304
Díl 3	Hromadné čerpání dovolené	§	220 307
Díl 4	Změna zaměstnání	§	221 307
Díl 5	Náhrada za dovolenou	§	222 308
Díl 6	Krácení dovolené	§	223 309

ČÁST DESÁTÁ**PÉČE O ZAMĚSTNANCE**

HLAVA I	PRACOVNÍ PODMÍNKY ZAMĚSTNANCŮ	§	224 – 226 309
HLAVA II	ODBORNÝ ROZVOJ ZAMĚSTNANCŮ	§	227 – 235 313
HLAVA III	STRAVOVÁNÍ ZAMĚSTNANCŮ	§	236 323
HLAVA IV	ZVLÁŠTNÍ PRACOVNÍ PODMÍNKY NĚKTERÝCH ZAMĚSTNANCŮ		
Díl 1	Zaměstnávání fyzických osob se zdravotním postižením	§	237 323
Díl 2	Pracovní podmínky zaměstnankyň	§	238 326
Díl 3	Pracovní podmínky zaměstnankyň, zaměstnankyň-matek, zaměstnanců pečujících o dítě a o jiné fyzické osoby	§	239 – 241 330
Díl 4	Přestávky ke kojení	§	242 333
Díl 5	Pracovní podmínky mladistvých zaměstnanců	§	243 – 247 333

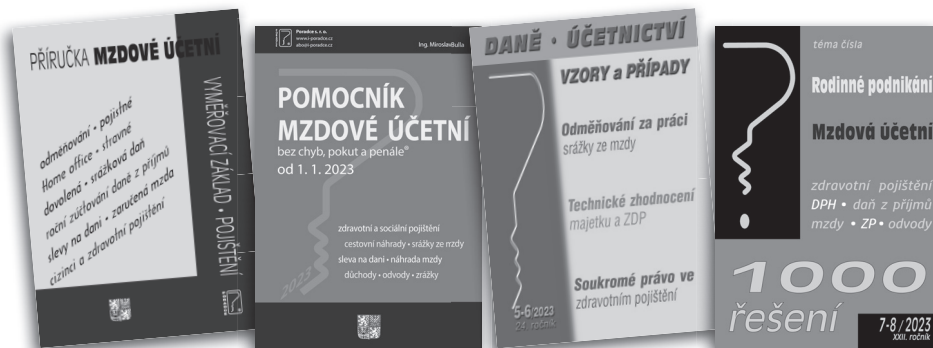
ČÁST JEDENÁCTÁ NÁHRADA MAJETKOVÉ A NEMAJETKOVÉ ÚJMY

HLAVA I	PREVENCE	§	248 – 249 335
HLAVA II	POVINNOSTI ZAMĚSTNANCE K NÁHRADĚ ŠKODY		
Díl 1	Obecná povinnost nahradit škodu	§	250 339
Díl 2	Nesplnění povinnosti k odvrácení škody	§	251 344
Díl 3	Schodek na svěřených hodnotách, které je zaměstnanec povinen vyúčtovat, a ztráta svěřených věcí		
Oddíl 1	Schodek na svěřených hodnotách, které je zaměstnanec povinen vyúčtovat	§	252 – 254 344
Oddíl 2	Ztráta svěřených věcí	§	255 – 256 347
Díl 4	Rozsah a způsob náhrady škody	§	257 – 260 348
Díl 5	Společná ustanovení o povinnosti zaměstnance nahradit škodu	§	261 – 264 350
HLAVA III	POVINNOSTI ZAMĚSTNAVATELE K NÁHRADĚ ŠKODY		
Díl 1	Obecná povinnost nahradit škodu	§	265 351

Díl 2	Odvracení škody.....	§	266	 355
Díl 3	Odložené věci.....	§	267	 355
Díl 4	Rozsah a způsob náhrady škody.....	§	268	 356
Díl 5	Pracovní úrazy a nemoci z povolání			
Oddíl 1	Rozsah náhrady škody a nemajetkové újmy a zproštění se povinnosti k náhradě.....	§	269 – 271	 357
Oddíl 2	Druhy náhrad.....	§	271a – 271f	 366
Oddíl 3	Druhy náhrad při úmrtí zaměstnance	§	271g – 271j	 374
Oddíl 4	Společná a zvláštní ustanovení o pracovních úrazech a nemocích z povolání	§	271k – 271u	 377
HLAVA IV	SPOLEČNÁ USTANOVENÍ	§	272 – 275	 382
ČÁST DVANÁCTÁ INFORMOVÁNÍ A PROJEDNÁNÍ, PŮSOBNOST ODBOROVÉ ORGANIZACE, RADA ZAMĚSTNANCŮ A ZÁSTUPCE PRO OBLAST BEZPEČNOSTI A OCHRANY ZDRAVÍ PŘI PRÁCI				
HLAVA I	ZÁKLADNÍ USTANOVENÍ.....	§	276 – 277	 386
HLAVA II	INFORMOVÁNÍ A PROJEDNÁNÍ.....	§	278 – 280	 388
HLAVA III	RADA ZAMĚSTNANCŮ A ZÁSTUPCE PRO OBLAST BEZPEČNOSTI A OCHRANY ZDRAVÍ PŘI PRÁCI	§	281 – 285	 392
HLAVA IV	PŮSOBNOST ODBOROVÉ ORGANIZACE	§	286 – 287	 396
HLAVA V	PŘÍSTUP K NADNÁRODNÍM INFORMACÍM	§	288 – 299	 398
ČÁST TŘINÁCTÁ SPOLEČNÁ USTANOVENÍ				
HLAVA I	MNOŽSTVÍ PRÁCE A PRACOVNÍ TEMPO	§	300	 404
HLAVA II	ZÁKLADNÍ POVINNOSTI ZAMĚSTNANCŮ A VEDOUČÍCH ZAMĚSTNANCŮ VYPLÝVAJÍCÍ Z PRACOVNÍHO POMĚRU NEBO DOHOD O PRACÍCH KONANÝCH MIMO PRACOVNÍ POMĚR, JINÉ POVINNOSTI ZAMĚSTNANCŮ, ZVLÁŠTNÍ POVINNOSTI NĚKTERÝCH ZAMĚSTNANCŮ A VÝKON JINÉ VÝDĚLEČNÉ ČINNOSTI	§	301 – 304	 405
HLAVA III	VNITŘNÍ PŘEDPIS.....	§	305 – 306	 408
HLAVA IV	MZDOVÁ, PLATOVÁ A OSTATNÍ PRÁVA	§	307	 412
HLAVA V	AGENTURNÍ ZAMĚSTNÁVÁNÍ	§	307A - 309	 413
HLAVA VI	KONKURENČNÍ DOLOŽKA	§	310 – 311	 421
HLAVA VII	OSOBNÍ SPIS, POTVRZENÍ O ZAMĚSTNÁNÍ A PRACOVNÍ POSUDEK	§	312 – 315	 424
HLAVA VIII	OCHRANA MAJETKOVÝCH ZÁJMŮ ZAMĚSTNAVATELE A OCHRANA OSOBNÍCH PRÁV ZAMĚSTNANCE	§	316	 433
HLAVA IX	ZVLÁŠTNÍ POVAHA PRÁCE NĚKTERÝCH ZAMĚSTNANCŮ, VYLOUČENÍ PRACOVNĚPRÁVNÍHO VZTAHU A VYSLÁNÍ K VÝKONU PRÁCE NA ÚZEMÍ JINÉHO ČLENSKÉHO STÁTU EVROPSKÉ UNIE	§	317 – 319	 444
HLAVA X	OPRÁVNĚNÍ ODBOROVÝCH ORGANIZACÍ, ORGANIZACÍ ZAMĚSTNAVATELŮ A KONTROLA V PRACOVNĚPRÁVNÍCH VZTAZÍCH.....	§	320 – 323	 454
HLAVA XII	SMRT ZAMĚSTNANCE.....	§	325 – 328	 459
HLAVA XIII	ZÁNİK PRÁVA, VRÁCENÍ NEPRÁVEM VYPLACENÝCH ČÁSTEK A UPLYNUTÍ DOBY	§	329 – 333	 459
HLAVA XIV	DORUČOVÁNÍ.....	§	334 – 337	 462

HLAVA XV	PŘECHOD PRÁV A POVINNOSTÍ Z PRACOVNĚPRÁVNÍCH VZTAHŮ A ZÁNİK PRÁV A POVINNOSTÍ Z PRACOVNĚPRÁVNÍCH VZTAHŮ A PŘECHOD VÝKONU PRÁV A POVINNOSTÍ Z PRACOVNĚPRÁVNÍCH VZTAHŮ		
Díl 1	Přechod práv a povinností z pracovněprávních vztahů a zánik práv a povinností z pracovněprávních vztahů, je-li zaměstnavatelem fyzická osoba	§ 338 – 342	468
Díl 2	Přechod výkonu práv a povinností z pracovněprávních vztahů	§ 343 – 345a	478
HLAVA XVI	ZVLÁŠTNÍ ÚPRAVA PRACOVNÍHO POMĚRU ZAMĚŠTNANCŮ S PRAVIDELNÝM PRACOVÍŠTĚM V ZAHRANIČÍ	§ 346	480
HLAVA XVII	NĚKTERÁ USTANOVENÍ O ZÁVAZCÍCH A VÝKLAD NĚKTERÝCH POJMŮ	§ 346A – 350a	480
HLAVA XVIII	PRŮMĚRNÝ VÝDĚLEK		
Díl 1	Obecná ustanovení	§ 351 – 353	484
Díl 2	Rozhodné období	§ 354	484
Díl 3	Pravděpodobný výdělek	§ 355	484
Díl 4	Formy průměrného výdělku	§ 356	485
Díl 5	Společná ustanovení o průměrném výdělku	§ 357 – 362	485
HLAVA XIX	USTANOVENÍ, KTERÝMI SE ZAPRACOVÁVAJÍ PŘEDPISY EVROPSKÉ UNIE	§ 363	484
ČÁST ČTRNÁCTÁ PŘECHODNÁ A ZÁVĚREČNÁ USTANOVENÍ			
HLAVA I	PŘECHODNÁ USTANOVENÍ	§ 364	491
Díl 1	Pojištění odpovědnosti a zvláštní ustanovení o povinnosti nahradit škodu a nemajetkovou újmu	§ 365 – 393	492
DÍL 2	Použití ustanovení o náhradě mzdy, platu nebo odměny z dohody o pracovní činnosti při dočasné pracovní neschopnosti (karanténě) a některých dalších ustanovení	§ 393a	496
Díl 3	Použití prováděcích právních předpisů	§ 394	496
HLAVA II	ZÁVĚREČNÁ USTANOVENÍ	§ 395 – 396	497
PŘÍLOHA	CHARAKTERISTIKY PLATOVÝCH TŘÍD		510

Příručka mzdové účetní

Objednávejte na tel.: 558 731 125, 732 708 627, e-mail: abo@i-poradce.cz, e-shop: www.i-poradce.cz

ZÁKON č. 262/2006 Sb., zákoník práce

ve znění

zákona č. 585/2006 Sb., zákona č. 181/2007 Sb., zákona č. 261/2007 Sb., zákona č. 296/2007 Sb., zákona č. 362/2007 Sb., nálezu ÚS č. 116/2008 Sb., zákona 121/2008 Sb., zákona č. 126/2008 Sb., zákona č. 294/2008 Sb., zákona č. 305/2008 Sb., zákona č. 306/2008 Sb., zákona č. 382/2008 Sb., zákona č. 286/2009 Sb., zákona č. 320/2009 Sb., zákona č. 326/2009 Sb., zákona č. 347/2010 Sb., zákona č. 427/2010 Sb., zákona č. 73/2011 Sb., zákona č. 180/2011 Sb., zákona č. 185/2011 Sb., zákona č. 341/2011 Sb., zákona č. 364/2011 Sb., zákona č. 365/2011 Sb., zákona č. 367/2011 Sb., zákona č. 375/2011 Sb., zákona č. 458/2011 Sb., zákona č. 466/2011 Sb., zákona č. 167/2012 Sb., zákona č. 385/2012 Sb., zákona č. 396/2012 Sb., zákona č. 399/2012 Sb., zákona č. 155/2013 Sb., zákona č. 303/2013 Sb., zákona č. 101/2014 Sb., zákona č. 182/2014 Sb., zákona č. 250/2014 Sb., zákona č. 205/2015 Sb., zákona č. 298/2015 Sb., zákona č. 377/2015 Sb., zákona č. 47/2016 Sb., zákona č. 264/2016 Sb., zákona č. 298/2016 Sb., zákona č. 460/2016 Sb., zákona č. 93/2017 Sb., zákona č. 99/2017 Sb., zákona č. 148/2017 Sb., zákona č. 202/2017 Sb., zákona č. 203/2017 Sb., zákona č. 206/2017 Sb., zákona č. 222/2017 Sb., zákona č. 292/2017 Sb., zákona č. 310/2017 Sb., zákona č. 181/2018 Sb., zákona č. 32/2019 Sb., zákona č. 366/2019 Sb., zákona č. 285/2020 Sb., zákona č. 248/2021 Sb., zákona č. 251/2021 Sb., zákona č. 330/2021 Sb., zákona č. 363/2021 Sb., zákona č. 358/2022 Sb., zákona č. 432/2022 Sb., zákona č. 167/2023 Sb. a **zákona č. 281/2023 Sb.**

Parlament se usnesl na tomto zákoně České republiky:

ČÁST PRVNÍ VŠEOBECNÁ USTANOVENÍ

HLAVA I PŘEDMĚT ÚPRAVY A VYMEZENÍ PRACOVNĚPRÁVNÍCH VZTAHŮ

§ 1

Tento zákon

- upravuje právní vztahy vznikající při výkonu závislé práce mezi zaměstnanci a zaměstnavateli; tyto vztahy jsou vztahy pracovněprávními,
- upravuje rovněž právní vztahy kolektivní povahy a podporu vzájemných jednání odborových organizací a organizací zaměstnavatelů. Právní vztahy kolektivní povahy, které souvisejí s výkonem závislé práce, jsou vztahy pracovněprávními,
- zapracovává příslušné předpisy Evropské unie¹⁾,
- upravuje též některé právní vztahy před vznikem pracovněprávních vztahů podle písmene a),

- upravuje některá práva a povinnosti zaměstnavatelů a zaměstnanců při dodržování režimu dočasné práce neschopného pojištěnce podle zákona o nemocenském pojištění¹⁰⁷⁾ a některé sankce za jeho porušení.

k omentář k § 1

■ *K písm. a) – b)*

Předmětem zákoníku práce (dále jen „ZP“)

jsou tyto základní otázky:

- *definice předmětu (objektu) pracovněprávních vztahů, jímž je výkon závislé (podřízené) práce,*
- *posílení principu liberalizace rozšířením smluvní volnosti účastníků pracovněprávních vztahů při respektování principu rovného zacházení, kogentními normami garantovat zaměstnancům základní práva a pracovní podmínky, v dalších otázkách vytvořit prostor zejména pro smluvní ujednání,*
- *v pracovněprávních vztazích se upravil rovněž výkon závislé (podřízené) práce mimo pracovní poměr, a to v dohodách o pracích konaných mimo pracovní poměr (dohoda o provedení práce a dohoda o pracovní činnosti),*
- *v pracovním poměru jako základním pracovněprávním vztahu pro výkon závislé (podřízené) práce, jakož i v dohodách o pracích konaných mimo pracovní poměr, poskytovat zaměstnan-*

¹⁾ Poznámky jsou uvedeny na str. 506.

ci ochranu a záruku odpovídajícího pracovního postavení,

- vymezuje se vzájemný vztah zákona, kolektivní smlouvy, pracovní smlouvy, dohod o pracích konaných mimo pracovní poměr, popřípadě vnitřního předpisu tak, že zákonná úprava vymezí (upraví) základní otázky (standards) a vytvoří prostor pro smluvní ujednání účastníků pracovních vztahů; v rámci tohoto prostoru je možné sjednat pro zaměstnance výhodnější úpravu v kolektivní smlouvě. Pracovní smlouvou, popřípadě dohodami o pracích konaných mimo pracovní poměr, je dále možné tuto výhodnost vzhledem k zákonné úpravě a úpravě v kolektivní smlouvě ještě rozšířit; zároveň se vymezují vztahy mezi jednotlivými právními úkony, popřípadě vnitřním předpisem,
- vymezují se zákonná oprávnění odborových organizací působících u zaměstnavatelů.

■ K písm. c)

tohoto ustanovení ZP zpracovává příslušné předpisy Evropských společenství a upravuje některá práva a povinnosti v souvislosti s dodržováním režimu dočasné práce neschopného zaměstnance.

■ K písm. d)

V tomto ustanovení ZP určuje, že některé právní vztahy před vznikem pracovních vztahů upravuje právě ZP.

■ K písm. e)

Zaměstnanec je povinen v době pracovní neschopnosti dodržovat léčebný režim a nesmí porušovat povinnosti stanovené pro dočasnou pracovní neschopnost.

§ 1a

(1) Smysl a účel ustanovení tohoto zákona vyjadřují i základní zásady pracovních vztahů, jimiž jsou zejména

- a) zvláštní zákonná ochrana postavení zaměstnance,
- b) uspokojivé a bezpečné podmínky pro výkon práce,
- c) spravedlivé odměňování zaměstnance,
- d) řádný výkon práce zaměstnancem v souladu s oprávněnými zájmy zaměstnavatele,

e) rovné zacházení se zaměstnanci a zákaz jejich diskriminace.

(2) Zásady zvláštní zákonné ochrany postavení zaměstnance, uspokojivých a bezpečných pracovních podmínek pro výkon práce, spravedlivého odměňování zaměstnance, rovného zacházení se zaměstnanci a zákazu jejich diskriminace vyjadřují hodnoty, které chrání veřejný pořádek.

komentář k § 1a

Smyslem **úpravy** je vytýčení **obecných základních zásad**, na nichž je vybudováno pracovní právo jako součást soukromého práva. V základních zásadách jsou vyjádřena základní pravidla, jimiž se řídí pracovní vztahy za účelem realizace jejich základních cílů spočívající v organizaci práce fyzické osoby a ve vytváření odpovídajících pracovních podmínek, jakož i v nezbytné ochraně zaměstnance při práci. Je tomu tak proto, že úprava práv a svobod podle čl. 3 odst. 1 Listiny základních práv a svobod není pro pracovní vztahy dostačující.

Tyto základní zásady jsou významnými interpretačními (výkladovými) pravidly pro použití právních norem ZP, pro realizaci smluvní vůle stran v mezích zásady „co zákon nezakazuje, to dovoluje“, neboli „co není zakázáno, je dovoleno“, i **pro použití právních norem NOZ v pracovních vztazích**. Jak vyplývá z principu podpůrné působnosti občanského zákoníku, musí zaměstnavatelé používat NOZ v pracovních vztazích se zřetelem k těmto základním zásadám.

Základní zásady pracovních vztahů jsou:

- zvláštní zákonná ochrana postavení zaměstnance,
- uspokojivé a bezpečné pracovní podmínky pro výkon práce,
- spravedlivé odměňování zaměstnance,
- řádný výkon práce zaměstnancem v souladu s oprávněnými zájmy zaměstnavatele,
- rovné zacházení se zaměstnanci a zákaz jejich diskriminace.

Fakticky se jedná o určité „povinnosti“ zaměstnavatele. Použití NOZ musí být vždy v souladu s těmito základními zásadami (§ 4 ZP). To je jediné limitující hledisko při uplatnění zása-

dy subsidiarity (podpůrnosti) NOZ v pracovních právních vztazích.

Zásady zvláštní ochrany postavení zaměstnanec, uspokojivých a bezpečných pracovních podmínek, rovného zacházení a zákazu diskriminace vyjadřují hodnoty, které chrání veřejný pořádek. Nemají tedy „jen“ demonstrativní, ale i sankční charakter.

Uplatňuje se i zásada spravedlivého odměňování zaměstnance, do které zahrnujeme i pojem „veřejný pořádek“. ZP je jediným právním předpisem, kde je tento pojem konkretizován.

§ 2

(1) Závislou prací je práce, která je vykonávána ve vztahu nadřízenosti zaměstnavatele a podřízenosti zaměstnance, jménem zaměstnavatele, podle pokynů zaměstnavatele a zaměstnanec ji pro zaměstnavatele vykonává osobně.

(2) Závislá práce musí být vykonávána za mzdu, plat nebo odměnu za práci, na náklady a odpovědnost zaměstnavatele, v pracovní době na pracovišti zaměstnavatele, popřípadě na jiném dohodnutém místě.

§ 3

Závislá práce může být vykonávána výlučně v základním pracovněprávním vztahu, není-li upravena zvláštními právními předpisy²⁾. Základními pracovněprávními vztahy podle tohoto zákona jsou pracovní poměr a právní vztahy založené dohodami o pracích konaných mimo pracovní poměr.

k omentář k § 2 a § 3

Obsah závislé činnosti vyplývá z § 2 ZP. Jde o **vztah nadřízenosti a podřízenosti, osobní výkon práce** zaměstnance pro zaměstnavatele **podle pokynů zaměstnavatele, jeho jménem, za mzdu, plat nebo odměnu** za práci, v **pracovní době** nebo jinak stanovené nebo dohodnuté době **na pracovišti zaměstnavatele**, případně na jiném dohodnutém místě, na náklady zaměstnavatele a na jeho odpovědnost. **Ani jeden z těchto znaků u podnikatelské činnosti neexistuje.**

Některé znaky pracovněprávního vztahu jsou markantní ihned po zahájení pracovní činnosti (např. přidělování práce, práce podle pokynů nadří-

zeného, výplata mzdy apod.), kdežto některé další znaky mohou být naplněny až v průběhu tohoto vztahu (např. vztah sankční – krácení dovolené za neomluvenou nepřítomnost v práci) apod. **Živnostník a zaměstnavatel mají smluvní volnost při sjednávání právní formy pracovního vztahu.** Jsou však vázáni obsahem tohoto pracovního vztahu. Měli by si jej charakterizovat a konkretizovat ve smlouvě, kterou živnostník a zaměstnavatel uzavírá.

■ Znaky podnikání

Definici podnikání obsahuje § 420 NOZ. Kdo samostatně vykonává na vlastní účet a odpovědnost výdělečnou činnost živnostenským nebo obdobným způsobem se záměrem činit tak soustavně za účelem dosažení zisku, je považován se zřetelem k této činnosti za podnikatele.

Pokud bude občan vykonávat pracovní činnost k zaměstnavateli (firmě), se znaky závislé činnosti, musí to být podle pracovní smlouvy, dohody o pracovní činnosti nebo dohody o provedení práce.

Jestliže by pracovní činnost vykonával občan na základě živnostenského listu, ale přitom by pracoval na pracovišti zaměstnavatele a jeho práce by měla znaky závislé činnosti, jednalo by se o zastížený pracovněprávní vztah.

Příjem z této činnosti by mohl být na základě kontroly finančního úřadu dodatečně zdaňován. Přitom vůbec není rozhodující, zda občan bude plnit úkoly, které vyplývají z předmětu činnosti zaměstnavatele nebo úkoly jiné, které s obsahem tohoto předmětu přímo nesouvisí.

Jedná se o tyto znaky:

■ Samostatnost

Nejvíce odlišuje činnost podnikatelskou od činnosti v pracovněprávním vztahu požadavek samostatnosti. Je to tehdy, jestliže osoba (živnostník) rozhoduje o své činnosti samostatně a sama ji organizuje. Není možné za samostatnou považovat činnost v závislém (podřízeném) postavení, zejména činnost, která je vykonávána pro jedinou osobu, která určuje a řídí podstatné složky jejího provádění. Zjistí-li se, že činnost není prováděna samostatně, nejde vůbec o živnost podnikání a toto nemůže vzniknout.

■ Soustavnost

Za soustavnou nelze považovat činnost jednorázovou nebo nahodilou, i když by existovaly ostatní podnikatelské znaky. S požadavkem soustavnosti není v rozporu, je-li činnost vykonávána sezónně. Podle okolností lze hodnotit jako soustavnou činnost i jednání jednorázové, dochází-li k jeho opakování v průběhu určitého období. Soustavná je i činnost, která vyžaduje k provedení delší dobu (např. převzetí stavby objektu, dodávky technologické linky apod.).

■ Samostatnost

Samostatností se podnikatelská činnost nejvíce odlišuje od pracovněprávního vztahu. Znamená to, že živnostník rozhoduje o své činnosti samostatně a nikoliv v závislosti na pokynech a příkazech „nadřízených.“ Samostatnost je nutno vykládat s přihlédnutím ke konkrétní povaze a podmínkám činnosti a odlišit případy zastřené-ho pracovněprávního vztahu a vztahu např. subdodavatele. Při posuzování nutno vzít v úvahu řadu kritérií jako obvyklý způsob provozování činnosti (např. subdodávka dílčího stavebního celku nebo dílčího projektu) apod.

■ Vlastním jménem

Požadavek provozování živnosti vlastním jménem je upraven v obchodním zákoníku. Podnikatelé, kteří nejsou zapsáni do obchodního rejstříku (u živnostníků není zápis do obchodního rejstříku povinný), činí jednotlivé úkony svým jménem a příjmením nebo názvem (název, pod kterým činí podnikatel právní úkony při provozování živnosti).

■ Vlastní odpovědnost

Požadavek provozování živnosti na vlastní odpovědnost vyjadřuje podnikatelské riziko. Podnikatel odpovídá za své závazky celým svým majetkem.

Dosažení zisku: Není rozhodující, zda bude zisku skutečně dosaženo, postačuje, je-li zde takový úmysl a vůbec není rozhodující, pro jaké účely bude zisk použit.

Může se však jednat i o případ, kdy občan nebude mít živnostenské oprávnění a přesto nemusí činnost pro zaměstnavatele vykonávat v pracovněprávním vztahu. Jeho činnost

ve prospěch zaměstnavatele (firmy) musí však vykazovat výše uvedené znaky podnikání. Pokud by tomu tak nebylo a jeho činnost by obsahovala prvky závislé práce, musel by být na tuto činnost sjednán pracovněprávní vztah.

■ Zákon o dani z příjmu

Při uplatňování daňových zákonů v daňovém řízení se bere v úvahu vždy skutečný obsah právního úkonu nebo jiné skutečnosti rozhodné pro stanovení či vybrání daně, pokud je zastřený stavem formálně právním a liší se od něho.

Toto ustanovení pro daňové řízení dále rozvádí § 23 odst. 10 zákona č. 586/1992 Sb., o daních z příjmu. **Pro zjištění základu daně se vychází z účelu vedeného podle zvláštního předpisu** (zákon o účetnictví), pokud zvláštní předpis nebo zákon o dani z příjmu nestanoví jinak, anebo pokud nedochází ke krácení daňové povinnosti jiným způsobem.

Z daňových zákonů vyplývá, že zastřený pracovněprávní vztah (**pracovněprávní úkon**) umožňuje finančním orgánům, aby zjišťovaly základ daně jinak, než z účetnictví zaměstnavatele (**firmy**).

Znamená to, že i když budou mít účastníci pracovního vztahu (zaměstnavatel – firma a fyzická osoba) uzavřeny mezi sebou k provádění prací smlouvu obchodněprávní (podnikatelskou), a tuto činnost bude firma vykazovat v účetních dokladech jako práci podle obchodněprávní smlouvy, může finanční orgán posoudit obsah tohoto vztahu jako pracovněprávní vztah, který je zastřen vztahem obchodněprávním. To přichází v úvahu zejména tehdy, bude-li tento vztah vykazovat znaky závislé činnosti. Potom může finanční orgán posoudit tento vztah z daňového hlediska jako pracovněprávní se všemi daňovými důsledky – dodatečně doměření daně.

Úprava uvedená v tomto ustanovení stanoví, že **závislá práce může být vykonávána jen v pracovněprávním vztahu.** To má určitou souvislost s prací na černo – s tzv. nelegální prací.

Zákon o zaměstnanosti č. 435/2004 Sb., (dále jen „ZOZ“) poprvé v našem právním řádu definoval nelegální práci v § 5 písm. e). Je to tehdy, nevykonává-li fyzická osoba práci pro zaměstnavatele na základě pracovněprávního vztahu nebo jiné

smlouvy, nejde-li o manžela nebo dítě této fyzické osoby. Dále to je v případě, kdy cizinec nevykonává práci pro právnickou nebo fyzickou osobu na základě pracovněprávního vztahu nebo jiné smlouvy, nejde-li o manžela nebo dítě této fyzické osoby. **U cizince se jedná o nelegální práci také tehdy, vykonává-li práci bez platného povolení k pobytu na území ČR nebo pracuje-li v rozporu s povolením nebo bez povolení.**

Například, pracují-li v truhlářské firmě osoby bez pracovní smlouvy nebo dohody a nevykonávají-li práce podle živnostenského oprávnění nebo jiné smlouvy se znaky podnikání, jedná se o nelegální práci. **Ovšem i zaměstnanci pracující podle živnostenského oprávnění mohou se dostat do střetu se zákonem, nebude-li mít jejich činnost uvedené znaky podnikání.** Jestliže by pracovali v závislé činnosti, ale „formálně“ by byli činní jako živnostníci, šlo by o zastřený pracovněprávní vztah a porušení předpisů. V úvahu by mohlo přicházet dodatečné zdanění jak firmy, tak těchto „živnostníků“.

■ **Pozor na práci na černo**

V některých případech pracovní činnosti pro zaměstnavatele by se mohlo jednat o tzv. práci na černo nebo o nelegální práci. Bylo by to tehdy, kdyby například občan pracoval u zaměstnavatele a pracovní úkoly by vykonával bez smlouvy, jen jako „výpomocnou“ formu, tedy mimo pracovněprávní vztah nebo bez znaků podnikání – bez obchodněprávní smlouvy. Např. ve firmě, jejímž předmětem činnosti je „výroba kovonářadí“, plní pracovní úkoly občan bez pracovní smlouvy nebo dohody o práci konané mimo pracovní poměr, nebo nemá na tuto činnost živnostenské oprávnění nebo smlouvu podle obchodního zákoníku.

Nelegální práce může mít mnoho podob.

Důsledek je však jediný: únik z daňového systému, neodvádění pojistného na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti, případně krácení odvodu zdravotního pojištění apod. K tomu musíme „připočítat“ i další negativní jevy: odnímání pracovních příležitostí pro uchazeče o zaměstnání, kteří jsou řádně evidováni na úřadech práce. Zaměstnavatelé pak nemají potřebu o volných pracovních místech informovat úřad práce, i když jim tuto povinnost zákon ukládá.

■ **Sankce za porušení povinností**

V souvislosti s nelegální prací jsou v zákoně o zaměstnanosti (č. 435/2004 Sb.) oprávnění kontrolních orgánů – úřadů práce a celních úřadů. Kontrolní oprávnění úřadů práce je oproti celním úřadům širší. Jsou oprávněni při kontrolní činnosti vyžadovat od fyzických osob, které se zdržují na pracovišti kontrolované osoby a vykonávají pro ni práci, osvědčení totožnosti a že pracovní činnost pro tohoto zaměstnavatele vykonávají podle pracovněprávního vztahu nebo na základě jiné smlouvy.

Musí se tedy jednat o pracovní poměr nebo dohodu o pracovní činnosti nebo dohodu o provedení práce či o smlouvu podle živnostenského nebo zákona o obchodních korporacích. Celní orgány mohou kontrolovat zaměstnávání cizinců, zda vykonávají práci pro zaměstnavatele v pracovněprávním vztahu nebo jiné smlouvy a zda mají povolení úřadu práce. Celní orgány nemohou ukládat pokuty, ale výsledky kontrolní činnosti dávají k dispozici úřadům práce.

Pokud kontrolní orgán zjistí, že fyzická osoba nevykonává práci na základě pracovněprávního vztahu nebo jiné smlouvy nebo cizinec bude vykonávat práci v rozporu s vydaným povolením k zaměstnání nebo bez tohoto souhlasu, **bude se jednat o výkon práce v rozporu s právními předpisy (nelegální práce). Sankce je až do částky dvou milionů korun.**

Exkurs

Zaměstnavatelé mohou předejít případným sankcím za práci na černo několika vhodnými opatřeními. **Zejména se jedná o obsah smluv, které uzavírají s OSVČ.**

Smlouva by měla obsahovat podrobnou definici plnění, které má OSVČ poskytnout, nejlépe jako ucelené dílo či jednorázové plnění. OSVČ by měla činnost vykonávat vždy vlastním jménem, na své vlastní náklady a na vlastní odpovědnost. Do smlouvy je vhodné zařadit prohlášení OSVČ, že tato osoba nechce s objednatelům uzavřít pracovněprávní vztah a trvá na realizaci spolupráce formou obchodněprávního vztahu. OSVČ by měla vykonávat činnost pro více objednatelů, pokud není exklusivita opodstatněná. Výkonu činnosti na náklady

OSVČ by mělo odpovídat také vybavení (nářadí, stroje) a materiál, které OSVČ při činnosti využívá.

Za nevhodný obsah smluv je nutno považovat např. sjednání povinnosti OSVČ, že se bude řídit pokyny objednatele či jeho zaměstnanců. Ve smlouvě by neměla být stanovena určitá doba, v níž má výkon činnosti OSVČ probíhat a kterou rozvrhne odběratel. Práce by neměla být omezena výlučně na pracoviště objednatele nebo na místech obvyklých pro jeho činnost. Není vhodné sjednávat práci OSVČ na dobu neurčitou nebo dlouhodobě. Pokud má být odměna OSVČ stanovena hodinovou sazbou, neměla by být doba, na kterou OSVČ činnost vykonávala, stanovena na základě evidence objednatele, ale na základě podkladů OSVČ.

§ 4

Pracovněprávní vztahy se řídí tímto zákonem; nelze-li použít tento zákon, řídí se občanským zákoníkem, a to vždy v souladu se základními zásadami pracovněprávních vztahů.

komentář k § 4

Při uplatňování ZP se uplatňuje princip subsidiarity (podpůrnosti). Tuto zásadu vyjadřuje § 9 odst. 2 NOZ. **Soukromá práva a povinnosti osobní a majetkové povahy se řídí NOZ v tom rozsahu, v jakém je neupravují jiné právní předpisy.**

Toto znění má odraz v § 4 ZP: **Pracovněprávní vztahy se řídí ZP. Nelze-li použít tento zákon, řídí se NOZ, a to vždy v souladu se základními zásadami pracovněprávních vztahů.** NOZ se použije na pracovněprávní vztahy vždy, neobsahuje-li ZP speciální úpravu, a to aniž by bylo třeba zvláštního odkazu. Není tedy možné, aby např. smlouva o nástupu do zaměstnání byla sjednána podle NOZ, stejně jako dohoda o zvýšení nebo prohloubení kvalifikace apod. **Podle NOZ je však možné sjednat např. smlouvu s lékařem k provádění pracovní lékařské péče, dohodnout manažerskou smlouvu apod.**

Jako první se v pracovněprávních vztazích použijí ustanovení ZP, a pokud je není možné použít, protože neupravují určitou záležitost, použijí se odpovídající ustanovení NOZ. Ta se však použijí způsobem odpovídajícím základním zásadám pracovního práva, které jsou obsaženy v § 1 a ZP.

Znamená to, že se nemůže použít NOZ v pracovněprávních vztazích ve dvou případech:

- jestliže daná problematika je upravena ZP (např. vznik pracovního poměru, sjednání dohody o odpovědnosti nebo o zvýšení kvalifikace) a
- dále v případech taxativně uvedených v § 4a ZP.

■ **Dohody podle NOZ v pracovních vztazích**

ZP nemá speciální ustanovení, která by obecně po obsahové i formální stránce charakterizovala smlouvy a dohody, jako právní jednání. Legislativně pouze vymezuje smlouvy, které jsou charakteristické pro pracovněprávní vztahy a nelze je nahradit dvoustrannými právními úkony podle NOZ. Jedná se např. o pracovní smlouvu, dohodu o odpovědnosti, dohodu o pracovní činnosti, dohodu o zvýšení kvalifikace apod. ZP umožňuje však, aby účastníci pracovněprávního vztahu v důsledku uplatnění smluvní volnosti a principu delegace použili smlouvy, případně dohody, sjednané podle NOZ. **Dohodami uzavřenými podle NOZ nemohou však nahradit smlouvy, které jsou specifické pro pracovní právo.**

? **Příklad**

Zaměstnavatel sjednal nástup do zaměstnání se zaměstnancem dohodou podle občanského zákoníku. Může tato dohoda nahradit např. pracovní smlouvu nebo dohodu o pracovní činnosti? Takový postup není možný. Dohoda podle NOZ nemůže např. nahradit pracovní smlouvu, neboť na výkon závislé práce je nutno sjednat pracovněprávní vztah a nikoliv smlouvu podle NOZ, může však tuto pracovní smlouvu doplňovat. Toto řešení se však nezdá příliš praktické, neboť je možné sjednat dodatky nebo doplňky ke smlouvám, které jsou v ZP uvedeny.

■ **Právní jednání**

Pod § 4 ZP můžeme zařadit i výklad nového pojmu v ZP, který přešel z NOZ.

■ **Formy právního jednání**

Obsah právního jednání je uveden v § 545 NOZ. Nejde o „klasickou“ definici, jak ji známe z dřívějšího pojmu „právní úkony“, ale uvádí se, co z takového jednání vyplývá. **Podle § 545 NOZ právní jednání**

ní vyvolává právní následky, které jsou v něm vyjádřeny, jakož i právní následky plynoucí ze zákona, dobrých mravů, zvyklostí a zavedené praxe stran.

Právní jednání může být jednostranné (např. výpověď z pracovního poměru, okamžité zrušení pracovního poměru) nebo dvoustranné (různé pracovněprávní smlouvy nebo dohody, zejména pracovní smlouva). **Jedná se o projev vůle, který jako právní důvod nebo právní skutečnost vyvolává právní následky (vznik změnu nebo zánik práv nebo povinností).** Tedy obdobně jako tomu bylo při výkladu právních úkonů. Přitom projevy vůle mohou být kladné (pozitivní), např. zaměstnavatelem jednostranné stanovení delší výměry dovolené ve vnitřním předpisu podle § 305 ZP, nebo záporné (negativní, nekonání), např. neplnění povinností, které vyplývají z pracovní smlouvy.

Právní jednání konáním nebo opomenutím je výslovné, ale může se také jednat o tzv. konkludentní jednání. Nejčastěji se tento způsob jednání vyskytuje při vzniku pracovního poměru, kdy není sjednána písemná pracovní smlouva, ale zaměstnanec začne pracovat podle pokynů zaměstnavatele.

Zvláštním druhem nekonání je mlčení. ZP tento způsob právního jednání teď již neobsahuje. V dřívě platném ZP bylo mlčení považováno za souhlas např. tehdy, jestliže zaměstnavatel neodpověděl na žádost zaměstnance na sjednání dohody o skončení pracovního poměru v uvedené lhůtě

■ **Podmínky pro platnost**

NOZ uvádí v § 551 a násl. další podmínky pro platnost právního jednání. O něj nepůjde, jestliže bude chybět vážná vůle jednajících osoby nebo jestliže nelze pro neurčitost nebo nesrozumitelnost zjistit obsah právního jednání ani výkladem (§ 553 odst. 1 NOZ). Co bude vyjádřeno slovy nebo jinak, vyloží se podle úmyslu jednajících, jestliže byl takový úmysl druhé straně znám anebo musela-li o něm vědět.

Nelze-li zjistit úmysl jednajících, přisuzuje se projevu vůle význam, jaký by mu zpravidla přikládala osoba v postavení toho, je-li muž je projev vůle určen (§ 556 odst. 1 NOZ).

■ **Zavedenou praxí stran**

se rozumí všechno, co poměry mezi stranami po delší dobu pravidelně formuje. Na počátku bylo nějaké ujednání, které upravovalo příští práva a povinnosti. Časem se již všechno opakovalo, měnila se pouze doba uskutečnění, takže nebylo třeba další právní jednání. I z této situace mohou vznikat práva a povinnosti.

NOZ v § 2055 odst. 2 připomíná rozdíl mezi **právním jednáním a společenskou úsluhou.** „Nemá-li se jednat o právní jednání, ale pouze o společenskou úsluhu, musí být z chování stran zjevné, že si **žádné právní následky nepřejí**, že nechtějí, aby jim vznikly nějaké povinnosti. Mnohdy však mohou být se společenskou úsluhou spojeny odpovědnostní nebo sankční následky.“

Nemá-li jít o právní jednání, ale o pouhou úsluhu, musí být z chování stran zjevné, že si žádné právní následky nepřejí, že nechtějí, aby jim vznikly nějaké povinnosti. Se společenskou úsluhou mohou však být spojeny odpovědnostní, sankční následky. Např. zaměstnanec nabídne spolupracovníkovi, že ho vezme autem do práce. **Cestou dojde k nehodě, kdy kolega utrpí třeba majetkovou újmu, protože do jeho auta někdo zezadu najel, a jemu byly poškozeny věci, které si dal do úložného prostoru.** Tato situace se však neuplatní při pracovní cestě, kdy spolupracovník cestující v autě utrpěl škodu. V tomto případě by odpovídal za škodu zaměstnavatel, případně řidič – zaměstnanec, který škodu způsobil.

Zvyklostí, na níž odkazuje § 545 NOZ, se rozumí určitá skutečnost, která je natolik dlouhodobě a pravidelně zachovávána v právním styku, že je spravedlivé očekávat její dodržení obecně i v případech, kdy se na ni smluvní strany výslovně nedovolávají, případně ji neznají. Lze ji spatřovat v některých pravidlech slušného chování, v odpovědi na nabídky v určité době apod. Např. odpověď zaměstnance odvolaného z vedoucího místa na nabídku zaměstnavatele na novou pracovní pozici.

■ **Zastřené právní jednání**

Pro pracovněprávní vztahy je důležité ustanovení § 555 odst. 2 NOZ. Má-li být určitým právním jednáním zastřeno jiné právní jednání, posoudí se podle jeho pravé povahy. Podle tohoto ustanovení

vení se např. bude posuzovat vztah mezi zaměstnavatelem a osobou, která pro něj vykonává práci v závislé činnosti, a přitom si sjednali smlouvu podle živnostenského zákona. I když „formálně“ nebude uzavřen pracovněprávní vztah, bude se tato činnost posuzovat podle ZP. **Jedná se o zastřešené právní jednání.**

Příjem z této činnosti by mohl být na základě kontroly finančního úřadu dodatečně zdaňován. Přitom vůbec není rozhodující, zda občan bude plnit úkoly, které vyplývají z předmětu činnosti zaměstnavatele nebo úkoly jiné, které s obsahem tohoto předmětu přímo nesouvisí.

V komentáři k zákoníku práce se k tomuto problému uvádí: „V případě, že strany uzavřely smlouvu o dílo jen proto, aby tím zastřely, že ve skutečnosti mezi nimi jde o plnění pracovního závazku, to je o výkon závislé práce, vyplývá, že smlouva o dílo je neplatná, neboť byla učiněna jen „naoko“ (simulované) a že mezi stranami vznikl v souladu s jejich skutečnou vůlí některý ze základních pracovněprávních vztahů.“

Výklad právního jednání v pracovněprávních vztazích je zřejmý z dalších ustanovení NOZ. Uvádíme některé z nich:

- § 577 NOZ: Je-li důvod neplatnosti jen v nezákonném určení množstevního, časového, územního nebo jiného rozsahu, soud rozsah změní tak, aby odpovídal spravedlivému uspořádání práv a povinností stran. Návrhy stran přitom vázán není, ale uváží, zda by strana k právnímu jednání vůbec přistoupila, rozpoznala-li by neplatnost včas. Příklad: výpověď k 29. 2., kdy únor má jen 28 dnů. Soud změní časový údaj tak, aby odpovídal spravedlivému uspořádání práv a povinností.
- § 580 NOZ – Neplatné je právní jednání, které se přiči dobrým mravům, jakož i právní jednání, které odporuje zákonu, pokud to smysl a účel zákona vyžaduje. **Není-li vyjádřena neplatnost, když je obcházen zákon, ale je to obsaženo ve smyslu a účelu zákona.** Neplatné to bude tehdy, jestliže právní jednání, které je s dotyčným ustanovením v rozporu, je sankcionováno neplatností a zjištěný obsah nebo účel zákona sankci neplatnosti vyžaduje. V opačném případě se žaloba zamítne, nebo se

řízení zastaví. Zjistí-li se, že to zákon vyžaduje, pak teprve se posoudí i neplatnost.

- § 561/1 NOZ – **Podpis může být nahrazen mechanickými prostředky** (např. razítkem) tam, kde je to obvyklé. Příklad razítko firmy bez podpisu statutárního orgánu. Právní jednání v písemné formě bez podpisu jednatelce není neplatné, pokud je známo, čím je to jednání (výpověď jen s razítkem). Jiný názor nalezeme v rozhodnutí Nejvyššího soudu 21 Cdo 682/2018, které však se vztahuje na pracovněprávní spor z roku 2012.,
- § 564 NOZ – Vyžaduje-li zákon pro právní jednání určitou formu, lze obsah právního jednání změnit projevem vůle v téže nebo přísnější podobě.

Příklad

Změna druhu práce jen písemně, neboť pracovní smlouva musí být písemná. Vyžaduje-li tuto formu jen ujednání stran, lze obsah právního jednání změnit i v jiné formě, pokud to ujednání stran nevylučuje.

■ Právní jednání za zaměstnavatele

NOZ řeší právní jednání za podnikatele (zaměstnavatele) a jeho zastoupení ve srovnání s dřívější úpravou jednodušeji. **V ustanovení § 430 uvádí, že pověřil-li podnikatel někoho při provozu obchodního závodu určitou činností, zastupuje tato osoba podnikatele ve všech jednáních, k nimž při této činnosti obvykle dochází. Jedná se o pověření pro zastupování.**

Podnikatele zavazuje i jednání jiné osoby v jeho provozovně, pokud byla třetí osoba v dobré víře, že jednatel osoba je k jednání oprávněna. Jestliže by např. zaměstnanec provozovny učinil právní jednání vůči třetí osobě (např. zákazníkovi), kterým by jeho zaměstnavatel vznikly povinnosti, bude to podnikatele zavazovat pouze tehdy, jestliže třetí osoba (zákazník) věděla, že zaměstnanec provozovny může za podnikatele jednat.

Překročil-li zástupce podnikatele zástupčí oprávnění, podnikatele právní jednání zavazuje. **To neplatí, věděla-li třetí osoba o překročení nebo musela-li o něm vědět vzhledem k okolnostem případu.** Tato osoba by nebyla v tzv. dobré víře.

Příklad

O zaměstnání se uchází občan a jedná např. s vedoucím oddělení, úsekem nebo jinou částí zaměstnavatele. Tento „vedoucí“ zaměstnanec s ním sjedná pracovní smlouvu. Občan ucházející se o zaměstnání v tomto případě rozhodně nebyl v dobré víře, neboť musel z okolností případu vědět, že zaměstnanec, který s ním sjednal pracovní smlouvu, překročil nebo neměl zástupčí oprávnění.

V ustanovení § 166 OZ jsou pravidla pro zastupování zaměstnavatele osobami, které jsou u něho v pracovněprávním vztahu obvykle v pracovním poměru. Tito zaměstnanci mohou zaměstnavatele zastupovat a jeho jménem právně jednat v rozsahu obvyklém vzhledem k jejich zařazení nebo funkci. **Přitom rozhoduje stav, jak se jeví veřejnosti. I zde tedy platí zásada „dobré víry“.** Např. personalista má obvykle ve svém pracovním zařazení (pracovní náplni) přijímání zaměstnanců do pracovního poměru. Z toho důvodu je tedy oprávněn zaměstnavatele zastupovat např. při sjednávání pracovní smlouvy nebo může dávat výpovědi z pracovního poměru. Pokud by tyto úkony činil jiný zaměstnanec, a není to jeho obvyklá činnost s ohledem na pracovní zařazení nebo funkci, nebylo by takové jednání právně platné.

■ Příklady neplatnosti právního jednání

Základní ustanovení NOZ, které stanoví neplatnost, je právní jednání, které se přičí dobrým mravům, odporuje zákonu, pokud to smysl a účel zákona vyžaduje (§ 580 NOZ). Mezi příklady z pracovněprávní oblasti lze uvést nesprávné vymezení důvodů ve výpovědi z pracovního poměru, ústní dohodu o skončení pracovního poměru apod. V těchto případech jde o neplatnost právního jednání, nikoliv o situace, **kdy by se k takovému jednání nepřihlíželo.**

Není-li právní jednání učiněno ve formě ujednané stranami nebo stanovené zákonem, je neplatné. **Tuto vadu mohou strany dodatečně napravit** (§ 582 odst. 1 NOZ). V pracovněprávních vztazích se jedná např. o dohodu o odpovědnosti (§ 252 odst. 4 ZP), kvalifikační dohodu (§ 234 odst. 4 ZP), dohodu o dočasném přidělení zaměstnance (§ 43a ZP) apod. **Dodatečně „napravit“ není v pracovněprávních vztazích možné např. dohodu o zkušební době, pokud nebyla sjednána nejpoz-**

ději v den, který byl uveden jako den nástupu do práce, nebo v den, který byl uveden jako den jmenování na pracovní místo vedoucího zaměstnance (§ 35 odst. 3 ZP). **Tím ZP „ve spolupráci“ s NOZ zabráňuje tomu, aby bylo sjednání zkušební doby antidatováno.**

Není-li dodržena forma právního jednání, lze neplatnost namítnout, jen nebylo-li již plněno (§ § 582 odst. 2 NOZ). ZP specifikuje toto ustanovení v novém § 20. **Nebylo-li právní jednání učiněno ve formě, kterou vyžaduje ZP, a bylo-li již započato s plněním, není možné se neplatnosti tohoto jednání dovolat u těch jednání, jimiž vzniká nebo se mění základní pracovněprávní vztah.** Např. není možné se dovolávat neplatnosti ústní pracovní smlouvy nebo dohody o provedení práce, pokud již zaměstnanec začal práci vykonávat.

■ Co jsou dobré mravy

Podle judikatury se dobrými mravy rozumí „soubor společenských, kulturních a mravních norem, jež v historickém vývoji osvědčují jistou neměnnost, vystihující podstatné historické tendence, jsou sdíleny rozhodující částí společnosti a mají povahu norem základních. **Ekonomickou, právní i sociální integraci nabývají dobré mravy postupně mezinárodního (evropského) charakteru, který postupně převáží nad jejich dosavadním národním (státním) pojetím. V rozporu s dobrými mravy je jednání (právní úkon), které se nepřičí zákonu, ani jej neobchází, ale přesto je z hlediska mravních zásad, na kterých spočívá společnost, nežádoucí.“**

Podrobněji k právnímu jednání – viz § 18 až § 20.

§ 4a

(1) Odchylná úprava práv nebo povinností v pracovněprávních vztazích nesmí být nižší nebo vyšší, než je právo nebo povinnost, které stanoví tento zákon nebo kolektivní smlouva jako nejméně nebo nejvýše přípustné.

(2) Podle odstavce 1 může dojít k odchylné úpravě smlouvou, jakož i vnitřním předpisem; k úpravě povinností zaměstnance však smí dojít jen smlouvou mezi zaměstnavatelem a zaměstnancem.

(3) Od ustanovení uvedených v § 363 je možné se odchýlit jen ve prospěch zaměstnance.

(4) Vzdá-li se zaměstnanec práva, které mu tento zákon, kolektivní smlouva nebo vnitřní předpis poskytuje, nepřihlízí se k tomu.

k omentář k § 4a

Toto ustanovení umožňuje, aby práva a nároky byly upraveny odchýlně od ZP.

Zaměstnavatel může např. stanovit ve vnitřním předpise nebo sjednat v kolektivní smlouvě, že bude poskytovat za první tři dny pracovní neschopnosti náhradu mzdy v určité výši, maximálně však do průměrného výdělku zaměstnance. Toto právo může být sjednáno i v pracovní smlouvě. Vzhledem k tomu, že pracovní smlouva je dvoustranným právním úkonem a neupravuje nároky obecně pro všechny zaměstnance, ale jen individuálně, musel by zaměstnavatel vzít v úvahu zákaz diskriminace a dodržení rovnosti v pracovních vztazích.

Bylo by v rozporu se ZP, kdyby u jednotlivých zaměstnanců byly v pracovních smlouvách sjednány nároky na náhradu mzdy za první tři dny pracovní neschopnosti v odlišné výši, např. v závislosti na délce zaměstnání nebo věku zaměstnance. Pokud by však náhrada mzdy byla diferencována podle charakteru práce zaměstnance a její poskytování za první 3 dny pracovní neschopnosti by bylo odůvodněno např. tím, že rozdílné nároky u zaměstnanců jsou odůvodněny zvláštní povahou práce, nebyl by tento postup porušením rovnosti (viz § 16 ZP).

DŮLEŽITÉ

V § 363 ZP jsou uvedena ustanovení, v nichž je zapracováno právo EU obsažené ve směrnici ES. Odchýlení je možné pouze ve prospěch zaměstnance.

Např. není možné se odchýlit od právní úpravy hromadného propouštění (§ 62 ZP), stanovení nepřetržitého odpočinku v práci (§ 92 ZP), nejvyšší výměry dovolené (§ 213 odstavec 1 ZP), zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví na pracovišti a povinnosti zaměstnavatele na tomto úseku (§ 101 a § 102 ZP) apod.

Důležitá povinnost platí pro zaměstnavatele v § 16 odstavec 2 a 3 ZP. Jsou v nich zapracovány

směrnice ES o zákazu diskriminace a vymezeny případy, kdy se o diskriminaci nejedná. Při sjednávání dalších pracovních práv zaměstnanců se od nich zaměstnavatel nemůže odchýlit a musí je respektovat.

■ Delší dovolená

Typickým a nejčastějším právem, které zaměstnavatel sjednává nad „rámec“ ZP, je delší dovolená. Ustanovení § 213 ZP umožňuje, aby každý zaměstnavatel tzv. podnikatelského charakteru (zaměstnavatel, jehož zaměstnanci jsou odměňováni mzdou) prodloužil dovolenou. Záleží jen na něm, jaký rozsah podle svých finančních i výrobních možností zvolí. Dovolená může být v rozsahu pěti nebo třeba i osmi týdnů, ZP ji neomezuje. Zásada „**co není zakázáno, je dovoleno**“ nezakazuje sjednání podmínek pro prodloužení dovolené. Není vyloučeno, aby zaměstnavatel prodloužil dovolenou pouze určitým skupinám zaměstnanců, např. delší dovolenou přiznal zaměstnancům pracujícím u zaměstnavatele delší počet let, nebo zaměstnancům konajícím práce fyzicky nebo duševně náročné. Zaměstnavatel však musí při takovém prodloužení dovolené respektovat úpravu rovného zacházení.

Zaměstnavatel může diferencovat, např. podle věku zaměstnanců nebo podle druhu nebo obtížnosti práce či pracovního prostředí. Stanovená délka dovolené je pak závazná pro všechny zaměstnance.

Prakticky to znamená, že zaměstnanci podnikatelských subjektů mohou mít dovolenou v délce několika týdnů nad základní limit 4 kalendářních týdnů, zaměstnanci nepodnikatelských subjektů vždy 5 kalendářních týdnů.

■ Odstupné i z jiných důvodů

Dalším příkladem využití zásady „co není zakázáno, je dovoleno“ a použití § 4a ZP zaměstnavatelem a zaměstnancem, je sjednání vyššího odstupného při skončení pracovního poměru ze zákonných důvodů (§ 67 ZP) nebo z jiných než ZP stanovených důvodů.

Odstupné upravuje § 67 ZP. **Minimální nárok je ve výši jednoho až trojnásobku průměrného výdělku zaměstnance, jestliže pracovní poměr skončil výpovědí nebo dohodou z důvodů uvedených v § 52 písm. a) až c) – organizační důvody.** Skončil-li zaměstnanec pracovní poměr výpovědí

nebo dohodou podle § 52 písm. d) ZP (zdravotní důvody), je minimální odstupné ve výši dvanáctinásobku jeho průměrného výdělku.

V kolektivní smlouvě nebo ve vnitřním předpisu je možné zvýšit odstupné o další násobky průměrného výdělku. Je rovněž možné stanovit další podmínky, za nichž zaměstnanci přísluší zvýšené odstupné. Touto formou může zaměstnavatel např. zohlednit skončení pracovního poměru z důvodu snižování počtu zaměstnanců v důsledku hospodářských problémů. Může zvýhodnit starší zaměstnance, jejichž uplatnění na trhu práce je obtížnější. Nesprávná praxe by byla, kdyby zvýšení odstupného odůvodnil sociálními hledisky, např. počtem vyživovaných osob, zdravotním handicapem apod.

Účelem § 67 o poskytování odstupného je, aby byl zaměstnanec „zabezpečen“ po skončení pracovního poměru z důvodů, které jsou objektivní a které nezavinil. **Kromě odstupného, na něž vzniká právo přímo ze zákona, lze sjednat odstupné smluvní.** Další (smluvní) odstupné lze tak sjednat nad rámec „zákonného“ odstupného (nad trojnásobek nebo dvanáctinásobek průměrného výdělku) nebo z jiných než zákonných důvodů.

Smluvní odstupné je možné upravit v kolektivní smlouvě, individuální smlouvě (pracovní smlouva, dohoda o rozvázání pracovního poměru, manažerská smlouva) nebo ve vnitřním předpise. Je možné, aby zaměstnavatel sjednal se zaměstnancem např. poskytnutí odstupného při výpovědi z pracovního poměru podle § 52 písm. e) ZP nebo při dohodě o rozvázání pracovního poměru z vážných osobních důvodů na straně zaměstnance. Podmínkou je však vždy skončení pracovního poměru (výpověď, okamžitým zrušením nebo dohodou) a respektování zákazu diskriminace a dodržování rovnosti v pracovněprávních vztazích.

Zaměstnavatel může se zaměstnancem sjednat i nižší odstupné. Musí se ovšem jednat o důvody, které nejsou uvedeny v § 67 ZP, při nichž musí být vždy poskytnut stanovený násobek průměrného výdělku. To znamená, že při skončení pracovního poměru z organizačních důvodů musí být odstupné nejméně ve výši průměrného výdělku a při skončení ze zdravotních důvodů nejméně dvanáctinásobek průměrného výdělku. **V ostatních případech může být odstupné nižší.**

Pro případy propouštění např. z důvodů hospodářských problémů může zaměstnavatel sjednat další peněžitou výhodu – **odchodné**. ZP tento peněžitý nárok nevylučuje, jeho výše není omezena. Podmínky pro její poskytnutí může zaměstnavatel uvést ve svém opatření – vnitřním předpise nebo je sjednat v kolektivní smlouvě, případně v pracovní smlouvě.

Ustanovení § 4a ZP připouští, aby byla sjednána (nikoliv stanovena jednostranně) mzda za noční práci a za práci v sobotu a v neděli (§ 116 a § 118 ZP) jinou minimální výší a způsob určení příplatku.

Zdůrazňuje se, že vzdá-li se zaměstnanec práva, které mu ZP nebo kolektivní smlouva poskytuje, tak se k tomu nepřihlíží. Zaměstnanec se např. nemůže vzdát svého práva na zpětvzetí výpovědi z pracovního poměru nebo práva na poskytování příplatků apod.

■ Postup zaměstnavatelů

Mají-li zaměstnavatelé snahu zvýhodňovat zaměstnance a poskytovat jim práva a výhody nad rámec ZP, musí postupovat podle § 4a ZP. Je nutné:

1. Zjistit, zda právo (nárok) zaměstnance, které chce zaměstnavatel upravit výhodnějším způsobem, není v příslušném ustanovení uvedeno kategoricky jako zákaz nebo povinnost, od které není možné se odchýlit.
2. Nahlédnout do § 363 ZP, které taxativně uvádí ustanovení, v nichž jsou zapracovány směrnice ES.

Jestliže zaměstnavatel na výše uvedené „postupové“ body odpoví kladně, může se zaměstnancem sjednat nebo ve svém vlastním opatření stanovit vyšší nebo výhodnější právo nad rámec ZP. **Toto právo nesmí však být nižší nebo vyšší, než je právo, které stanoví ZP nebo kolektivní smlouva jako nejméně nebo nejvýše přípustné. Výjimky jsou uvedeny výše.**

■ Odraz výhodnější úpravy

Uplatnění zásady „co není zakázáno, je dovoleno“ se odráží v personální praxi zaměstnavatelů. **Výhodnější úpravu práv a nároků, které tuto zásadu využívají, může zaměstnavatel stanovit ve svém opatření (jednostranný právní úkon) nebo v dvoustranném právním úkonu, jako jsou smlouvy a dohody.**

Mezi nejobvyklejší jednostranné právní úkony patří vnitřní předpis zaměstnavatele (§ 305 ZP), pracovní řád (§ 306 ZP), vnitřní mzdový předpis (§ 113 odstavec 1 ZP), vymezení důvodů pro sjednání pracovního poměru na dobu určitou (§ 39 ZP), opatření zaměstnavatele k poskytování osobních ochranných pracovních prostředků (§ 104 odstavec 5 ZP) apod.

Ve všech případech **sjednávaných výhodnějších práv v dohodě nebo smlouvě, musí být respektován zákaz diskriminace a dodržování rovnosti** v pracovněprávních vztazích. Bylo by v rozporu se zásadou „co není zakázáno, je dovoleno“, kdyby např. zaměstnavatel sjednal se zaměstnancem individuální nárok na vyšší příplatky za práci přesčas, než mají ostatní zaměstnanci, aniž by takový postup odůvodnil zvláštní povahou pracovní činnosti a podstatným požadavkem nezbytným pro výkon práce (§ 16 odstavec 3 ZP) nebo dohodl se zaměstnancem poskytnutí náhrady mzdy při pracovním volnu pro důležitou osobní překážku v práci a ostatním zaměstnancům nikoliv apod. Z tohoto důvodu je **praktické, aby zaměstnavatel výhodnější úpravu provedl ve svém vlastním jednostranném opatření** (např. ve vnitřním předpise), **v němž respektuje zákaz diskriminace a dodržování rovnosti z obecného uzavírá a ukončuje pracovní poměr se zaměstnanci obce a stanoví jim plat.** Pokud není v obci tajemník obecního úřadu, starosta jmenuje vedoucí odboru, odvolává je a stanoví jim plat. Pokud je zřízena rada obce, provádí uvedené úkony tato rada.

Pokud jsou členové zastupitelstev uvolněni pro výkon funkce, jedná se o překážku v práci v obecném zájmu a tuto funkci vykonávají v pracovním poměru. Jejich práva a povinnosti v pracovních vztazích k územnímu samosprávnému celku se posuzují podle ZP.

■ Sick days

Pro mnohé čtenáře může být titulek nesrozumitelný. V personální praxi se však jedná o aktuální „módní“ záležitost, která jako významný benefit může napomoci zaměstnavatelům k získání nových pracovníků.

Sick days není nic jiného, než poskytování pracovního volna **ke zdravotním účelům. Po**

jeho dobu poskytuje zaměstnavatel náhradu mzdy nebo platu. Jedná se o významný zaměstnanecký benefit, kterým zaměstnavatelé zvýhodňují zaměstnance. Jeho rozsah může být sjednán v kolektivní smlouvě nebo stanoven ve vnitřním předpisu zaměstnavatele. Zpravidla se jedná o 3 až 5 dnů v průběhu kalendářního roku.

Možnost sjednání pracovního volna v kolektivní smlouvě je podmíněno existencí odborové organizace u zaměstnavatele. Kolektivní smlouva, kterou jménem zaměstnanců sjedná zaměstnavatel s odborovou organizací, se pak vztahuje na všechny zaměstnance, i když nejsou odborově organizováni. To platí i o pracovním volnu v podobě sick days, které bylo do kolektivní smlouvy zařazeno.

Výhodu v podobě sick days může zaměstnavatel rovněž uvést do vnitřního předpisu, který vydá podle § 305 zákoníku práce. **Tento právní nástroj je pro zaměstnavatele výhodnější, neboť jde o jednostranné opatření, bez součinnosti a souhlasu jiných subjektů.** Zaměstnavatel může pak práva a nároky ve vnitřním předpise měnit na základě svého rozhodnutí.

■ Pravidla předem

Zaměstnavatel by měl předem nastavit pravidla ohlašování čerpaného zdravotního volna v podobě sick days. Volno je poskytováno k vyřešení náhlé zdravotní indispozice zaměstnance, nedá se plánovat předem. Přesto by mělo být jasno, s jakým předstihem, komu a jakým způsobem se čerpání zdravotního volna hlásí, tak aby nedocházelo k jeho zneužívání. Protože se nejedná o dočasnou pracovní neschopnost, jejíž existenci uvádí lékař v potvrzení, nemůže zaměstnavatel v době volna zaměstnance kontrolovat. **Přesto by v případě zjištění zneužití tohoto zdravotního volna mohlo dojít podle předem nastavených pravidel k neposkytnutí nebo snížení náhrady mzdy.** Tyto dny pracovního volna (sick days) nejsou určeny k relaxaci, sportovním činnostem, nakupování či vyřizování nejrůznějších záležitostí na úřadech.

■ Bridge days

V poslední době se i bez opory v právní úpravě uplatňuje poskytování pracovního volna s náhradou mzdy nebo platu **ve dnech mezi svátkem**

(svátky) a víkendovým volnem (tzv. bridge days). Jako příklad je možné uvést rok 2023, kdy byly svátky 5. a 6. července (středa a čtvrtek). Zaměstnavatel mohl poskytnout pracovní volno na pátek 7. července. Tím zaměstnancům vzniklo souhrnné pracovní volno. Takový postup je možné považovat za významný benefit pro zaměstnance. Zaměstnavatel by ho mohl zařadit do vnitřního předpisu nebo sjednat v kolektivní smlouvě.

§ 4b

zrušen

§ 5

(1) Na vztahy vyplývající z výkonu veřejné funkce se tento zákon vztahuje, pokud to výslovně stanoví nebo pokud to stanoví zvláštní právní předpisy.

(2) Jestliže je veřejná funkce vykonávána v pracovním poměru, řídí se tento pracovní poměr tímto zákonem.

k omentář k § 5

Právní postavení starostů obcí, měst a dalších územních samosprávných celků se řídí § 103 a násl. zákona č. 128/2000 Sb., o obcích, zákonem č. 312/2002 Sb., o úřednících územních samosprávných celků a pracovněprávními předpisy, zejména zákoníkem práce. **Působnost ZP se vztahuje na úředníky územních samosprávných celků, včetně starostů.** U starostů se uplatní § 5 odstavec 2 ZP, podle něhož je-li veřejná funkce vykonávána v pracovním poměru, řídí se tento pracovní poměr ZP.

Právní postavení starostů a členů zastupitelstev musíme posuzovat nejen podle ZP, ale i podle zákona o obcích č. 128/2000 Sb. Starosta plní úkoly zaměstnavatele podle pracovněprávních předpisů

■ Délka dovolené

Protože zaměstnavatelé, jejichž odměňování je závislé na státním rozpočtu, nemají možnost prodlužovat dovolenou, ZP stanoví, že zaměstnancům těchto zaměstnavatelů přísluší dovolená o 1 týden delší, než činí základní výměra. Zaměstnancům zaměstnavatelů uvedených v § 213 odst. 2 ZP,

tak přísluší při splnění stanovených podmínek právo na 5 týdnů dovolené. Další prodloužení dovolené těmito zaměstnancům však není možné. **Uvolněný člen zastupitelstva obce má nárok na dovolenou v délce 5 týdnů za kalendářní rok.** To vyplývá z § 81a odst. 1 zákona o obcích. Stejná délka dovolené náleží i ostatním zaměstnancům ÚSC. U nich se délka dovolené neposuzuje podle zákona o obcích, ale podle § 213 odstavec 2 ZP. **V případech, že by se jednalo o zaměstnance tzv. podnikatelských subjektů, které zřizují ÚSC, je délka jejich dovolené v rozsahu 4 týdnů podle § 213 odstavec 1 ZP.** Délku jejich dovolené může však zaměstnavatel prodloužit.

? Příklad

Zaměstnanci městských lázní, které zřídilo a spravuje město, mohou mít dovolenou delší než 4 týdny. Zaměstnavatel její výměru může prodloužit ve vnitřním předpise nebo sjednat v kolektivní smlouvě. Uvolněný člen zastupitelstva tohoto města nemůže mít dovolenou delší nad 5 týdnů. Zákon o obcích a ZP to neumožňují.

■ **Nástup dovolené**

V obcích, kde je zřízena funkce tajemníka, plní tato osoba úkoly statutárního orgánu podle zvláštního právního předpisu (zejména podle pracovněprávních předpisů) vůči zaměstnancům obce zařazeným do obecního úřadu. Tajemník je také odpovědnou osobou, která určuje a stanoví nástup dovolené zaměstnanců obce, tedy neuvolněným členům zastupitelstva. Může být záležitostí organizačního řádu obce, komu zaměstnanci obce a v jakém termínu „odevzdávají“ žádanky o poskytnutí dovolené.

Nástup dovolené uvolněným členům zastupitelstva obce a tajemníkovi obecního úřadu určuje podle § 103 odstavec 4 písm. i) zákona o obcích starosta obce, neboť plní obdobné úkoly jako statutární orgán zaměstnavatele.

Jestliže si uvolněný člen zastupitelstva, např. starosta, nevyčerpal dovolenou nebo její část v průběhu příslušného kalendářního roku, převádí se mu tento nárok do následujícího kalendářního roku. V takovém případě může též požádat obec o náhradu měsíční odměny za nevyčerpanou dovolenou, v krajním případě i za pět týdnů.

■ **Náhrada mzdy za dovolenou**

Náhrada mzdy za dovolenou je sice splatná v obvyklých výplatních termínech, ale na žádost zaměstnance mu musí být mzda a náhrada mzdy, pokud je splatná během dovolené, vyplacena již před jejím nástupem.

Členům zastupitelstva obce, kteří jsou pro výkon funkce dlouhodobě uvolněni a členům zastupitelstva obce, kteří před zvolením do funkce členem zastupitelstva obce nebyli v pracovním poměru, ale vykonávají funkci ve stejném rozsahu jako dlouhodobě uvolnění členové zastupitelstva obce, poskytuje obec za výkon funkce uvolněného člena zastupitelstva obce odměnu. Odměna se vyplácí z rozpočtových prostředků obce.

Odměnou se rozumí peněžitá plnění poskytovaná obcí uvolněným členům zastupitelstva obce za výkon jejich funkce; za odměnu se nepovažují plnění poskytovaná v souvislosti s výkonem jejich funkce podle zvláštních právních předpisů, zejména cestovní náhrady.

Odměnou je

- a) měsíční odměna,
- b) odměna při skončení funkčního období.

Měsíční odměna náleží uvolněným členům zastupitelstva i po dobu dovolené.

HLAVA II SMLOUVNÍ STRANY ZÁKLADNÍCH PRACOVNĚPRÁVNÍCH VZTAHŮ

Díl 1 Zaměstnanec

§ 6

Zaměstnancem je fyzická osoba, která se zavázala k výkonu závislé práce v základním pracovním právním vztahu.

k omentář k § 6

Účel tohoto ustanovení posuzujeme i podle § 35 NOZ. Způsobilost fyzické osoby, a tedy žáků a studentů, mít v pracovníprávních vztazích práva a povinnosti a způsobilost nabývat těchto práv a brát na sebe tyto povinnosti, vzniká dnem, kdy fyzická osoba dosáhne 15 let věku a ukončila povinnou školní docházku.

DŮLEŽITÉ

Jedná se o splnění uvedených dvou podmínek. Jako den nástupu do pracovníprávního vztahu nesmí být však uveden den, který by předcházel skončení povinné školní docházky.

Žák si může sjednat pracovní činnost (např. prázdninovou brigádu), **po dovršení 15 let věku.** Vzhledem k tomu, že povinná školní docházka začíná v 6 letech, může tuto činnost vykonávat nejdříve po ukončení deváté třídy, pokud dosáhne 15 let. Většinou je to v prvním roce studia střední školy. Znamená to, že absolventi prvních ročníků středních škol si mohou na prázdniny sjednat „brigádu“, např. podle dohody o pracovní činnosti nebo dohody o provedení práce.

Podmínkou je, že tyto svým charakterem ani rozsahem neohrožují zdraví a vývoj žáků a nebrání jim v přípravě na povolání.

■ Příklad

Žák dovrší povinnou devítiletou školní docházku 30. června, 15 let dosáhl 31. května. NA červen si nemůže sjednat „brigádu“, neboť nesplnil podmínku ukončení povinné školní docházky.

Prázdninová aktivita žáků a studentů se většinou soustřeďuje do druhé oblasti jejich možné činnosti, kdy je nutno brát ohled na zákonná omezení. Může tedy jít o jakékoliv práce, zaměstnavatel musí brát ohled na psychický a fyzický vývoj žáků a studentů – mladistvých. Nemohli by vykonávat práce, které jsou mladistvým ze zdravotního hlediska zakázány.

Zaměstnavatel může tedy přijmout na krátkodobou pracovní činnost studenta (žáka) za předpokladu, že mu nebude přidělovat práce, které mladiství nemohou vykonávat.

■ Studentské brigády – příležitostné zaměstnání

Mnozí zaměstnavatelé formálně označí zaměstnání studenta jako „dohodu o pracovní činnosti“, ale přitom se jedná jen o příležitostné zaměstnání, které nezakládá účast na důchodovém a nemocenském pojištění.

■ Činnost dětí

V souvislosti se vstupem ČR do Evropské unie vystupuje do popředí mezinárodní dokument, kterým je směrnice Rady ze dne 22. 6. 1994 č. 94/33/EC o ochraně mladých lidí při práci. Tato směrnice stanoví opatření pro právní úpravy členských států. Např. by měly přijmout opatření k zákazu práce dětí a zajistit podmínky stanovené směrnicí pro práci mladistvých.

Směrnice EU uvádí, že členské státy mohou přijmout zákonné opatření nebo nařízení, podle kterých se zákaz práce dětí ve věku do 15 let nebude vztahovat na děti, které vykonávají kulturní, uměleckou, sportovní a reklamní činnost. Podmínkou je, že výkon těchto činností bude schválen kompetentním orgánem pro každý jednotlivý případ a že členské státy upraví právním předpisem podmínky pro děti a podrobnosti, týkající se schvalovací procedury pro vydání povolení.

Směrnice EU se staly „právním“ podkladem pro úpravu práce dětí v Listině základních práv EU, která je součástí Lisabonské smlouvy. V čl. 32 Listiny se uvádí:

„Dětská práce se zakazuje. Minimální věk pro přijetí do zaměstnání nesmí být nižší než věk pro skončení povinné školní docházky, aniž jsou dotčena pravidla, která jsou příznivější pro mladé lidi, a omezené výjimky.“

Zákon o zaměstnanosti č. 435/2004 Sb. a ZP zapracovaly požadavky EU. Předpisy ČR jsou plně v souladu s Listinou základních práv EU. Protože při výkonu těchto činností nepůjde o pracovněprávní vztah, nemůže se jednat o „práci“. Pro to také tento pojem není v zákonech ČR užíván.

■ Ochrana při činnosti dětí

Práce dětí ve věku do 15 let je uvedenými zákonem a § 34 NOZ zakázána. Práce mladistvých ve věku do 18 let může být vykonávána pouze v pracovněprávním vztahu. Podmínky pro tuto práci jsou stanoveny v ZP a odpovídají požadavkům Listiny EU a směrnicí EU. **Děti ve věku do 15 let mohou vykonávat pouze umělecké, kulturní, sportovní a reklamní činnosti po předchozím povolení správního úřadu (úřadu práce) a za ochranných podmínek uvedených v zákoně a v povolení.** O tomto povolení vydává úřad práce rozhodnutí, a to na základě písemné žádosti osoby odpovědné

za výchovu dítěte. Povolení se nevyžaduje k činnosti zájmové v uvedených oblastech, pokud nepůjde o výkon činnosti za odměnu.

■ Ochrana zdraví dítěte

Vzhledem k tomu, že právní úprava se dotýká dětí nejnižšího věku, je třeba věnovat náležitou pozornost zajištění jejich **bezpečnosti. Činnost dětí nesmí rovněž ohrozit jejich zdraví i psychický a fyzický vývoj.** Tato činnost rovněž nesmí negativně ovlivnit docházku dětí do školy, jejich účast v teoretické i praktické přípravě na povolání a ve výchovkových programech. Všechny tyto okolnosti musí posoudit lékař, který ve svém vyjádření k možné činnosti dítěte musí uvést, zda budou v konkrétním případě splněny všechny podmínky týkající se bezpečnosti a zdraví dítěte a zda tato činnost bude přiměřená z hlediska zdravotního.

■ Povinnosti „zaměstnavatele“

Provozovatel, který zajišťuje činnost dítěte a pro něhož dítě tuto činnost vykonává, má řadu povinností k zajištění bezpečných podmínek při výkonu činnosti. **Jde např. o zajištění bezpečnosti s ohledem na možná rizika, která mohou být zejména u malých dětí vysoká.**

Odpovědnost za dodržení těchto povinností mají všichni vedoucí zaměstnanci provozovatele činnosti v rozsahu svých funkcí, jako je tomu v pracovněprávním vztahu. Na výkon činnosti dítěte se dále přiměřeně použijí ustanovení ZP. Zejména se jedná o prevenci rizik, zajištění osobních ochranných pracovních prostředků, zajištění vhodného prostředí, v němž bude činnost probíhat, možnost kontroly odborových orgánů a inspektorátů práce apod.

■ Bez činnosti v noci

Mezi ochranné podmínky pro činnost patří její vymezení v časovém období v denní a noční době. V zákoně je stanovena horní týdenní hranice pro výkon činnosti na 20 hodin. Je však limitována denním výkonem v maximálním rozsahu 4 hodiny. Teoreticky by to znamenalo, že dítě může vykonávat tuto činnost 5 dnů v týdnu, maximálně po 4 hodinách denně. To je však maximální rozsah, který přichází v úvahu u dětí vyššího věku blížící se hranici pracovněprávní způsobilosti a s prokazatelnou fyzickou a duševní vyspělostí. Tyto okolnosti

hodnotí lékař ve svém posudku k rozsahu zamýšlené činnosti.

Činnost dítěte je zakázána v noční době, tedy od 22. do 6. hodiny. Výjimka je pouze pro dny, po nichž následuje odpočinek dítěte a neexistuje v následující den povinnost dítěte ke školní docházce. Jedná se např. o dny, po nichž následuje sobota a neděle nebo svátky (případně školní prázdniny). To se většinou týká činnosti dětí v kulturních a uměleckých vystoupeních, např. v divadelních představeních.

■ Co nesmí dítě vykonávat?

Předmětem výkonu činnosti dětí nemohou být práce, které jsou jim zakázány podle § 245 ZP nebo podle vyhlášky č. 180/2015 Sb., o zakázaných pracích pro mladistvé. Zákazy platí i pro činnost dětí v oblasti umělecké, kulturní, reklamní a sportovní. Většinou se týkají jen mladistvých staršího věku, zpravidla od 13 do 15 let. Mladší děti s těmito druhy prací nebudou zpravidla přicházet do styku.

■ Platnost § 6 pro cizince

Cizinec může být přijat do zaměstnání u české firmy jen tehdy, má-li platné povolení k zaměstnání, a platné povolení k pobytu na území ČR, nebo je-li držitelem zaměstnanecké nebo modré karty.

Zákon o pobytu cizinců č. 326/1999 Sb. uvádí základní charakteristiku a vymezuje legální pojem nově zavedeného povolení k dlouhodobému pobytu, které souvisí s transpozicí směrnice 2011/98/EU. Od 1. června 2014 se zavedl zvláštní druh povolení k dlouhodobému pobytu za účelem zaměstnání na území ČR – **zaměstnanecká karta**, která je základním obecným druhem povolení k dlouhodobému pobytu, jehož primárním účelem je zaměstnání. Vydání zaměstnanecké karty nebude omezeno požadavkem vysokoškolského nebo vyššího odborného vzdělání, jako je tomu u modré karty, a nebude ani omezeno státní příslušností cizince, jak tomu bylo u zelené karty (seznam zemí, jejichž státní příslušníci byli oprávněni požádat o vydání zelené karty, byl stanoven vyhláškou č. 29/2013 Sb.).

■ Jednotné povolení

Zaměstnanecká karta je vydávána v podobě jednotného povolení (tj. povolení opravňující k pobytu i k zaměstnání), jak požadují články 4

a 11 směrnice 2011/98/EU. Zaměstnanecká karta bude vydávána i cizincům, kteří nepotřebují povolení k zaměstnání podle § 98 ZOZ, a dále cizincům vyslaným zahraničním zaměstnavatelem na území České republiky k výkonu práce, kterým však bude vydáváno i nadále povolení k zaměstnání.

■ Změna zaměstnavatele

Změna zaměstnavatele nebo pracovního zařazení držitele zaměstnanecké karty anebo zaměstnání cizince na další pracovní pozici nebo u dalšího zaměstnavatele bude (se stanovenými výjimkami) možná pouze po udělení souhlasu Ministerstvem vnitra. Změny budou možné pouze na pracovní místa evidovaná v centrální evidenci volných pracovních míst obsaditelných držiteli zaměstnanecké karty (pokud se nebude jednat o cizince, který má podle § 98 ZOZ volný přístup na trh práce).

■ Podmínky pro vydání karty

Žádost o zaměstnaneckou kartu je možné podat pouze na pracovní pozici evidovanou v centrální evidenci volných pracovních míst obsaditelných držiteli zaměstnanecké karty. To se netýká skupiny cizinců s volným přístupem na trh práce podle § 98 ZOZ a dále případů, kdy je naopak povolení k zaměstnání nadále vyžadováno (např. vyslání cizinců k výkonu práce zahraničním zaměstnavatelem na území České republiky).

Centrální evidenci volných pracovních míst obsaditelných držiteli zaměstnanecké karty spravuje Ministerstvo práce a sociálních věcí podle ZOZ.

Podmínkou pobytu a dokladem o účelu pobytu je **pracovní smlouva, dohoda o pracovní činnosti nebo smlouva o smlouvě budoucí (kteřou se strany zavázají uzavřít pracovní smlouvu nebo dohodu o pracovní činnosti)**. Sjednávání smlouvy o smlouvě budoucí (tzv. příslib zaměstnání) umožňuje od 1. 1. 2014 nový občanský zákoník.

Nepředpokládá se vydání zaměstnanecké karty na základě dohody o provedení práce. Je to z toho důvodu, že dohodu o provedení práce lze uzavřít pouze na omezený počet hodin, maximálně na 300 hodin v kalendářním roce. Tato dohoda by neprokazovala hlavní účel pobytu cizince na území (totéž platí i pro prodloužení platnosti zaměstnanecké karty). Z pracovní smlouvy nebo dohody o pracovní činnosti musí vyplývat, že měsíční mzda,

plat nebo odměna cizince nebude (bez ohledu na rozsah práce) nižší než základní sazba měsíční minimální mzdy podle zákoníku práce. Týdenní pracovní doba v každém uvedeném základním pracovním vztahu musí činit nejméně 15 hodin.

■ Odborná způsobilost cizince

Další podmínkou vydání zaměstnanecké karty je **prokázání odborné způsobilosti pro výkon požadovaného zaměstnání**. Zahrnuje předložení dokladu o požadovaném vzdělání. Ministerstvo vnitra může požadovat v odůvodněných případech, aby cizinec prokázal, že zahraniční vzdělání bylo uznáno příslušným orgánem České republiky. Jedná se o doklady o vzdělání, které svojí povahou nezakládají dostatečnou věrohodnost, aby bylo jasné, že vzdělání získané na příslušné instituci odpovídá požadovanému vzdělání na danou pracovní pozici. Správní orgán bude zvažovat, zda v daném konkrétním případě je odůvodnitelné, aby doklad o uznání vzdělání byl vyžadován.

Cizinec rovněž musí prokázat odbornou kvalifikaci, pokud je podle jiných právních předpisů vyžadována. Jde o povolání, pro jejichž výkon je třeba vykonání nějaké speciální zkoušky, např. u svářečů je úspěšné vykonání zkoušky uvedeno v Průkazu odborné kvalifikace svářeče. Může jít např. o průkaz obsluhy vysokozdvizného vozíku nebo u řidičů tramvaje nebo autobusů se bude vyžadovat příslušné řidičské oprávnění. U regulovaných povolání pak bude třeba, aby cizinec splňoval podmínky pro výkon takového povolání a prokázal je příslušným dokladem. Specifickým příkladem jsou např. zdravotnická povolání, u nichž půjde o prověření, zda cizinec složil aprobační zkoušku podle zákona č. 95/2004 Sb., o podmínkách získávání a uznávání odborné způsobilosti a specializované způsobilosti k výkonu zdravotnického povolání lékaře, zubního lékaře a farmaceuta (bez složení aprobační zkoušky cizinec může zdravotnické povolání vykonávat na základě předložení rozhodnutí Ministerstva zdravotnictví o povolení k výkonu zdravotnického povolání lékaře, zubního lékaře nebo farmaceuta na území České republiky na dobu určitou s vymezením činností, které lze na základě tohoto rozhodnutí vykonávat). Seznam regulovaných povolání a uznávacích orgánů v České republice se zveřejňuje ve Věstníku Ministerstva školství.

Žádost o vydání zaměstnanecké karty se podává na zastupitelském úřadu. Obdobně jako u jiných druhů povolení k dlouhodobému pobytu (např. dlouhodobý pobyt za účelem společného soužití rodiny, dlouhodobý pobyt za účelem vědeckého výzkumu) se stanoví podmínky, za kterých může o vydání zaměstnanecké karty požádat cizinec pobývajícím na území České republiky Ministerstvu vnitra.

Kromě standardních náležitostí žádosti o vydání karty jako je např. cestovní doklad, doklad o zajištění ubytování nebo fotografie, se stanoví i zvláštní náležitosti týkající se daného účelu pobytu. Je to zejména **pracovní smlouva, dohoda o pracovní činnosti nebo smlouva o smlouvě budoucí, které musí splňovat určité specifické požadavky**. Nezbytnou náležitostí jsou rovněž doklady k prokázání odborné způsobilosti. V případě, že se jedná o cizince, který má pro výkon daného zaměstnání vydáno povolení k zaměstnání, je třeba předložit i tento doklad, a v případě cizince s volným přístupem na trh práce je nutné předložit doklad prokazující, že splňuje podmínky uvedené v § 98 ZOZ.

■ Modré karty

S růstem ekonomiky stoupá potřeba kvalifikovaných zaměstnanců. Proto zákonem o pobytu cizinců (326/1999 Sb.) zavedeny tzv. modré karty, které umožňují zaměstnání cizinců na vyšších kvalifikovaných místech. Podrobnosti jsou stanoveny v zákoně o zaměstnanosti č. 435/2004 Sb. (dále ZOZ). Tento způsob zaměstnávání se zavedl ve všech státech EU. Zákon o pobytu cizinců č. 326/1999 Sb., byl novelizován zákonem č. 274/2021 Sb.

■ Změny ve výši mzdy

Žádost o vydání modré karty je podle zákona č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců oprávněn podat cizinec, pokud v ČR chce pobývat přechodně po dobu delší než 3 měsíce a bude zaměstnán na pracovním místě vyžadující vysokou kvalifikaci. **Považuje se za ní řádně ukončené vysokoškolské vzdělání nebo vyšší odborné vzdělání, pokud studium trvalo aspoň 3 roky.** Za cizince se považují občané států mimo Evropskou unii. Modrou kartu nemůže obdržet např. cizinec, který žádal o vydání povolení k dlouhodobému pobytu za účelem vědeckého výzkumu nebo který pobývá v ČR za

účelem sezonního zaměstnání, rodinný příslušník občana EU, pokud občan EU pobývá na území ČR.

■ Žádost o vydání modré karty

podává cizinec na zastupitelském úřadu ČR ve státu, jehož je občanem. (Žádosti cizinců k zaměstnání v ČR mimo zaměstnavatele a modré karty se podávají na příslušném úřadu práce.) K žádosti musí přiložit pracovní smlouvu pro výkon zaměstnání vyžadujícího vysokou kvalifikaci sjednanou na dobu nejméně jednoho roku na stanovenou týdenní pracovní dobu (zpravidla 40 hodinová). V žádosti musí být rovněž uvedena hrubá měsíční mzda nebo roční mzda odpovídající alespoň výši 1,5 násobku průměrné mzdy vyhlášené sdělením Ministerstva práce a sociálních věcí. Modrou kartu nelze vydat na práci podle dohody o pracovní činnosti nebo podle dohody o provedení práce.

Cizinec, který před podáním žádosti o vydání modré karty na území pobýval jako držitel modré karty v jiném členském státě Evropské unie, je **dále povinen předložit doklad prokazující úhrnný měsíční příjem rodiny.**

Před vyznačením víza k pobytu nad 90 dnů za účelem převzetí modré karty je cizinec povinen předložit doklad o cestovním zdravotním pojištění, a to na dobu pobytu ode dne vstupu na území do doby, než se na něho bude vztahovat pojištění.

■ Evidence pracovních míst

Centrální evidenci volných pracovních míst obsaditelných držitelé modré karty vede Ministerstvo práce a sociálních věcí (§ 37a ZOZ). **Volným pracovním místem se rozumí místo, které nebylo obsazeno do 30 dnů od jeho oznámení úřadu práce, s výjimkou pracovních míst úředníků územních samosprávných celků a pracovních míst zaměstnanců, kteří ve správních úřadech vykonávají státní správu, a současně jde o místo, pro jehož výkon se vyžaduje vysoká kvalifikace. Se zařazením pracovního místa do centrální evidence volných pracovních míst obsaditelných držitelé modré karty musí zaměstnavatel souhlasit.** Do centrální evidence volných pracovních míst, nebude zařazen zaměstnavatel, kterému byla v posledních 12 měsících před podáním žádosti o modrou kartu pravomocně uložena pokuta za umožnění výkonu nelegální práce. Stejně

tak nebude do centrální evidence zařazeno volné pracovní místo, pokud by jeho obsazení cizincem ohrozilo situaci na trhu práce.

V případě změny zaměstnavatele nebo pracovního zařízení vyznačí Ministerstvo vnitra v centrální evidenci volných pracovních míst obsaditelných držitelé modré karty podání žádosti o souhlas se změnou zaměstnavatele, pracovního místa, pro které je souhlas vyžadován, a den udělení souhlasu. Aby byla centrální evidence vždy aktuální, sdělí Ministerstvo vnitra neprodleně po vydání modré karty Ministerstvu práce a sociálních věcí identifikační údaje cizince, kterému byla vydána modrá karta, stejně jako informace o prodloužení její platnosti nebo o jejím zrušení.

■ Platnost modré karty

Modrá karta je platná do doby

- nabytí právní moci rozhodnutí o prodloužení doby její platnosti, pokud byla žádost o vydání modré karty podána v době platnosti modré karty,
- než jiný členský stát EU rozhodne o žádosti o vydání modré karty, pokud byla žádost o vydání modré karty podána v době platnosti modré karty,
- vycestování cizince z území, pokud mu jiným členským stát EU vydal modrou kartu.

■ Zrušení platnosti

Ministerstvo vnitra, které modrou kartu vydává, může její platnost zrušit. Je to např. v případech, kdy její držitel o zrušení požádá, jestliže přestal splňovat některou z podmínek pro vydání modré karty nebo údaje uvedené v žádosti neodpovídají skutečnosti (např. neexistence vysokoškolské kvalifikace). **Mezi pracovní důvody, pro něž platnost modré karty skončí, patří nesplnění povinnosti držitele karty spočívající v oznámení ministerstvu vnitra do 3 pracovních dnů od skončení pracovního poměru nebo změnu pracovního zařazení.** To se však neuplatní v případě, kdy splnění uvedené povinnosti zabránily držitelé modré karty důvody na jeho vůli nezávislé. **Dále se zruší platnost modré karty, jestliže doba trvání nezaměstnanosti jejího držitele přesáhla 3 po sobě jdoucí měsíce nebo jestliže k nezaměstnanosti držitele modré karty došlo opakovaně po**

dobu její platnosti, tedy alespoň dvakrát. To se však neuplatní v případech, kdy ke skončení pracovního poměru a z toho důvodu k nezaměstnanosti došlo z důvodů uvedených v § 52 písm. a) až e) zákoníku práce (např. organizační důvody, nadbytečnost zaměstnance, přemístění nebo zrušení zaměstnavatele, zdravotní stav držitele karty), nebo dohodou ze stejných důvodů nebo okamžitým zrušením podle § 56 zákoníku práce (např. nevyplacení mzdy zaměstnavatelem nebo zdravotní důvody na straně držitele karty).

Další důvody pro zrušení platnosti modré karty spočívají v jednání cizince. Např. byl-li pravomocně odsouzen za spáchání zvláště závažného zločinu nebo je-li důvodně podezření, že její držitel může při dalším pobytu v ČR závažným způsobem narušit veřejný pořádek nebo ohrozit bezpečnost státu. **Důvodem pro zrušení platnosti modré karty dále je, jestliže její držitel nemá na území ČR zajištěno ubytování.** Zrušení platnosti modré karty rovněž znamená vyřazení jejího držitele z evidence uchazečů o zaměstnání [§ 29 písm. h) ZOZ].

■ Změna zaměstnavatele

nebo pracovního zařízení držitele modré karty podléhá během prvních dvou let pobytu na území předchozímu souhlasu ministerstva. Ministerstvo vnitřní souhlas s uvedenými změnami udělí na žádost držitele modré karty, pokud držitel této karty podmínky uvedené v odstavci 1 i nadále splňuje. Po uplynutí dvou let pobytu na území je držitel modré karty povinen tyto změny oznámit ministerstvu ve lhůtě do 3 pracovních dnů.

Ministerstvo vnitřní po posouzení žádosti o vydání modré karty písemně informuje zaměstnavatele o tom, že cizinec splnil podmínky pro vydání modré karty; v informaci uvede jméno, popřípadě jména, příjmení a státní občanství cizince, datum, od kdy splňuje podmínky pro vydání modré karty, označení pracovní pozice, pro kterou bude modrá karta vydána, číslo modré karty vydané cizinci a datum jejího převzetí.

■ Kontrola úřadů práce

Dodržování ustanovení o zaměstnávání cizinců, včetně činnosti podle zaměstnaneckých a modrých karet, kontrolují úřady práce a v určitých oblastech i celní úřady.

Podle § 140 odstavec 1 písm. b) ZOZ se právnická osoba (zaměstnavatel, agentura práce apod.) dopustí přestupku např. tím, že zprostředkuje zaměstnání bez povolení nebo jiným způsobem poruší při zprostředkování zaměstnání ZOZ pokuta až do částky jednoho milionu korun) nebo umožní výkon nelegální práce (pokuta až do částky deseti milionů korun). Stejná sankce může postihnout právnickou nebo podnikající fyzickou osobu, jestliže umožní fyzické osobě nebo cizinci výkon nelegální práce.

DŮLEŽITÉ

Skutečnost, že práci vykonává fyzická osoba, včetně cizince, v pracovněprávním vztahu, musí prokázat tato osoba, případně zaměstnavatel. Půjde např. o prokázání existence tohoto vztahu pracovní smlouvou, dohodou o práci konané mimo pracovní poměr nebo smlouvou sjednanou osobou samostatně výdělečně činnou podle obchodního zákoníku nebo jiného předpisu. Jelikož nelze předpokládat, že by fyzické osoby měly výše uvedené doklady s sebou denně na pracovišti, je možné je doložit kdykoliv v průběhu kontroly.

Zjistí-li úřad práce porušení ustanovení o tzv. nelegální práci a dalších ustanovení ZOZ s tím souvisejících, vyřadí uchazeče o zaměstnání z evidence a přestane poskytovat podporu v nezaměstnanosti.

■ Pravomoc celních úřadů

ZOZ obsahuje pravidla pro kontrolní pravomoc celních úřadů. Mohou kontrolovat, zda cizinec vykonává práci na základě pracovněprávního vztahu nebo jiné smlouvy a zda ji vykonává v souladu s vydaným povolením k zaměstnání, zelenou nebo modrou kartou.

Musí se tedy jednat o pracovní poměr nebo dohodu o pracovní činnosti nebo dohodu o provedení práce či o smlouvu podle živnostenského nebo obchodního zákona. Mohou rovněž kontrolovat i to, zda zaměstnavatelé plní oznamovací povinnost vůči úřadům práce při zaměstnávání cizinců.

Působnost celních úřadů je však „bez“ sankční pravomoci, která ve vymezených kontrolních oblastech přísluší úřadům práce. V případě zjiš-

těných nedostatků u zaměstnavatelů předává cel-
ní úřad úřadu práce podklady pro zahájení sprá-
vního řízení o uložení pokuty.

U cizinců jsou kontrolní orgány oprávněny
vyžadovat předložení povolení k zaměstnání,
pokud zákon jeho vydání požaduje, a povolení
k pobytu. Fyzické osoby, které se zdržují na pra-
covištích zaměstnavatele, jsou povinny osvědčit
svou totožnost.

■ **Nové karty na trhu práce**

Novela zákona o pobytu cizinců zavedla v sou-
vislosti s transpozicí směrnice 2014/66/EU novou
kارتu pro zaměstnávání cizinců – tzv. **karta vni-
tropodnikově převedeného zaměstnance**. Roz-
zumí se tím povolení k dlouhodobému pobytu ci-
zince na území ČR, které je delší než 90 dnů. Karta
je určena k výkonu zaměstnání na pozici **manaže-
ra specialisty nebo zaměstnaného stážisty** na
základě vnitropodnikového převedení.

**Toto pobytové oprávnění je určeno pro
cizince, kteří jsou dočasně vnitropodnikově
převedeni k výkonu práce na pozici manaže-
ra, specialisty nebo zaměstnaného stážisty na
základě vnitropodnikového převedení.** Osobní
působnost tohoto pobytového oprávnění je ome-
zena pouze na tyto definované kategorie. V defi-
nicích se přitom vychází ze směrnice 2014/66/EU,
která podrobně upravuje, koho lze považovat za
manažera, specialistu či zaměstnaného stážistu.

■ **Vnitropodnikové převedení**

je nový pojem, který novela zákona o pobytu ci-
zinců zavádí.

Rozumí se tím dočasné převedení cizince

- v obchodní korporaci se sídlem mimo území
členských států EU, se kterou má během pře-
vedení uzavřenou pracovní smlouvu do její-
ho odštěpného závodu se sídlem na území EU,
nebo z obchodní korporace se sídlem mimo
území členských států EU, se kterou má bě-
hem převedení uzavřenou pracovní smlouvu,
do obchodní korporace se sídlem na území,
ježž je vůči obchodní korporaci se sídlem mimo
EU ovládající nebo ovládanou osobou. **Obě
obchodní korporace mohou být ovládány
(řízeny, vedeny) stejnou ovládající (řídící,
vedoucí) osobou.**

Díl 2 Zaměstnavatel

§ 7

Zaměstnavatelem je osoba, pro kterou se fy-
zická osoba zavázala k výkonu závislé práce v zá-
kladním pracovněprávním vztahu.

komentář k § 7

Toto ustanovení vymezuje pojem zaměstna-
vatele, který přijímá občany do pracovněprávní-
ho vztahu. Jedná se o zaměstnavatele (právnícké
osoby), jak jsou známi z tradičního pojetí (tzv. stát-
ní podniky, rozpočtové a příspěvkové organizace,
družstva apod.), ale i zaměstnavatele vystupující
v pracovněprávních vztazích poměrně krátkou dobu
(například obchodní korporace). Dále jde o fyzické
osoby, které jsou oprávněny podnikat (např. po-
dle živnostenského listu). **Nemůže však existovat
pracovněprávní vztah mezi manžely. Manžel
by mohl pracovní činnost vykonávat jako spol-
upracující osoba.**

Zaměstnavatelem se pro účely ZP rozumí práv-
nická nebo fyzická osoba, která zaměstnává fyzic-
kou osobu v pracovněprávním vztahu. Zaměstna-
vatel – fyzická osoba vystupuje v pracovněprávních
vztazích svým jménem a má odpovědnost vyplý-
vající z těchto vztahů. **Způsobilost fyzické osoby
být zaměstnavatelem** (nabývat práv a povinnos-
tí) vzniká narozením.

§ 8

zrušen

§ 9

Za Českou republiku (dále jen „stát“)⁶⁾ v prav-
covněprávních vztazích jedná a práva a povinnosti
z pracovněprávních vztahů vykonává organizač-
ní složka státu⁷⁾, která jménem státu v základním
pracovněprávním vztahu (§ 3) zaměstnance za-
městnává.

komentář k § 9

**V některých případech může být zaměst-
navatelem stát.** Jedná se o subjekty, které mají
charakter státního orgánu – organizační složky
státu. Jde např. o ministerstva, úřady práce apod.
Za stát v tomto případě jedná příslušná organi-

zační složka státu a právní úkony jejím jménem činí vedoucí organizační složky státu (např. ředitel úřadu práce). Vedoucí organizační složky státu může ke všem právním úkonům (kromě těch, jež mu jsou výslovně vyhrazeny, např. odvolání z funkce) nebo jen k některým zmocnit podřízeného zaměstnance.

§ 10 zrušen

§ 11

Vedoucími zaměstnanci zaměstnavatele se rozumějí zaměstnanci, kteří jsou na jednotlivých stupních řízení zaměstnavatele oprávněni stanovit a ukládat podřízeným zaměstnancům pracovní úkoly, organizovat, řídit a kontrolovat jejich práci a dávat jim k tomu účelu závazné pokyny. Vedoucím zaměstnancem je nebo se za vedoucího zaměstnance považuje rovněž vedoucí organizační složky státu.

komentář k § 11

Ustanovení § 11 charakterizuje vedoucího zaměstnance. Toto vymezení je důležité např. pro sjednávání manažerské smlouvy, pro sjednávání paušálního příplatku za práci přesčas nebo pro délku zkušební doby, případně pro skončení pracovního poměru výpovědí pro nesplňování požadavků kladených na výkon práce.

Okruh zaměstnanců, s nimiž může zaměstnavatel sjednávat manažerskou smlouvu, není ZP vymezen. Jako „pomocné“ hledisko přichází v úvahu § 11 ZP, který charakterizuje vedoucího zaměstnance. Rozumí se jimi zaměstnanci, kteří jsou na jednotlivých stupních řízení zaměstnavatele oprávněni stanovit a ukládat podřízeným zaměstnancům pracovní úkoly, organizovat, řídit a kontrolovat jejich práci a dávat jim k tomu účelu závazné pokyny. Znamená to, že manažerskou smlouvu lze sjednat nejen např. s ředitelem obchodní společnosti nebo jeho náměstkem, ale i s mistrem a dalším zaměstnancem, který splňuje zákonné předpoklady pro vedoucího zaměstnance. Přitom ovšem není v předpisech stanovena podmínka, že by tuto smlouvu mohl mít jen vedoucí zaměstnanec.

Exkurs

Trestní odpovědnost manažera

Některé trestné činy uvedené v trestním zákoně č. 40/2009 Sb. (dále TZ), mohou spáchat „jen“ fyzické osoby, které jsou v pracovněprávním vztahu k zaměstnavateli a dopustily se protiprávního jednání. **Může se jednat i o manažera nebo vedoucího zaměstnance.**

Velmi často se jedná o zanedbání povinnosti zaměstnavatele odvádět pojistné na sociální zabezpečení a příspěvek na státní politiku zaměstnanosti. To může vyžadovat skutkovou podstatu trestného činu způsobení úpadku (§ 224 TZ). Dopustí se ho občan (např. majitel firmy nebo odpovědný zaměstnanec, např. člen statutárního orgánu nebo manažer), kdo si přivodí se protiprávního jednání tím, že např. bude mít **vydání nepřiměřená svým majetkovým poměrům nebo bude užívat úvěr v rozporu nebo v hrubém nepoměru s jeho účelem.** Stejněho trestného činu se dopustí ten, kdo **bude spravovat svůj majetek v rozporu s povinnostmi, které mu ukládá zákon nebo sjednaná smlouva či dohoda (např. smlouva podle občanského zákoníku).** Tento trestný čin způsobí i ten, kdo poskytuje ze svého majetku půjčky nebo úvěry jiným osobám, ač je to v hrubém nepoměru k jeho majetkovým poměrům. Obdobně TZ postihuje protiprávní jednání majitele firmy nebo statutárního orgánu či jiné odpovědné osoby (manažera), **které nenáleží k jeho pravidelné podnikatelské činnosti nebo učiní nad rámec obvyklého podnikatelského rizika obchod nebo operaci** (trest odnětí svobody až na jeden rok nebo zákaz činnosti). Podmínkou je rovněž, že toto jednání je v hrubém nepoměru k majetkovým poměrům firmy. Půjde tedy o postih činnosti, která nevyplývá z předmětu činnosti firmy nebo z její pravidelné podnikatelské činnosti a přitom např. dojde k úpadku.

■ Ochrana věřitelů

Do skupiny trestných činů, které chrání věřitele, TZ zařazuje např. poškozování věřitele (§ 222 TZ) a zvýhodnění věřitele (§ 223 TZ).

Skutková podstata těchto trestných činů chrání i věřitele, např. zaměstnance, v rámci insolvenčního řízení. Je to v případech, kdo by – třeba jen z hrubé nedbalosti – **přijal nový závazek nebo zřídil**

zástavu, ač ví, že je v úpadku, a tím zhoršil postavení věřitelů.

Ochranu věřitelů sleduje i další trestný čin.

Dopustí se ho dlužník, který je v úpadku a zmaří, byť jen částečně, uspokojení svého věřitele zvýhodněním jiného věřitele a způsobí tím na cizím majetku škodu nikoliv malou.

Díl 3

§ 12

zrušen

HLAVA III

§ 13 – 15

zrušeny

HLAVA IV

ROVNÉ ZACHÁZENÍ A ZÁKAZ DISKRIMINACE

§ 16

(1) Zaměstnavatelé jsou povinni zajišťovat rovné zacházení se všemi zaměstnanci, pokud jde o jejich pracovní podmínky, odměňování za práci a o poskytování jiných peněžitých plnění a plnění peněžité hodnoty, o odbornou přípravu a o příležitost dosáhnout funkčního nebo jiného postupu v zaměstnání.

(2) V pracovněprávních vztazích je zakázána jakákoliv diskriminace, zejména diskriminace z důvodu pohlaví, sexuální orientace, rasového nebo etnického původu, národnosti, státního občanství, sociálního původu, rodu, jazyka, zdravotního stavu, věku, náboženství či víry, majetku, manželského a rodinného stavu a vztahu nebo povinností k rodině, politického nebo jiného smýšlení, členství a činnosti v politických stranách nebo politických hnutích, v odborových organizacích nebo organizacích zaměstnavatelů; diskriminace z důvodu těhotenství, mateřství, otcovství nebo pohlavní identifikace se považuje za diskriminaci z důvodu pohlaví.

(3) Pojmy přímá diskriminace, nepřímá diskriminace, obtěžování, sexuální obtěžování, pronásledování, pokyn k diskriminaci a navádění k dis-

kriminaci a případy, kdy je rozdílné zacházení přípustné, upravuje antidiskriminační zákon¹⁰⁸⁾.

(4) Za diskriminaci se nepovažuje rozdílné zacházení, pokud z povahy pracovních činností vyplývá, že toto rozdílné zacházení je podstatným požadavkem nezbytným pro výkon práce; účel sledovaný takovou výjimkou musí být oprávněný a požadavek přiměřený. Za diskriminaci se rovněž nepovažují opatření, jejichž účelem je odůvodněno předcházení nebo vyrovnání nevýhod, které vyplývají z příslušnosti fyzické osoby ke skupině vymezené některým z důvodů uvedených v antidiskriminačním zákonu.

k omentář k § 16

V tomto ustanovení ZP konkretizuje obecné ustanovení antidiskriminačního zákona č. 198/2009 Sb., o rovnosti v pracovněprávních vztazích.

Rovným zacházením se rozumí především zákaz diskriminace z důvodů, které stanoví antidiskriminační zákon a vztahuje se na všechny pracovněprávní vztahy od jejich vzniku až po jejich skončení a v souvislosti s ustanovením § 1 ZP i na předmluvní jednání o vzniku konkrétního pracovněprávního vztahu (např. na příslib zaměstnání).

V oblasti rovných příležitostí zakotvuje antidiskriminační zákon zejména stěžejní zásadu rovného zacházení pro muže i ženy, pokud jde o přístup k zaměstnání, odbornou přípravu a služební povýšení a pracovní podmínky (zásada rovného zacházení) a zákaz jakékoliv diskriminace z důvodu pohlaví v pracovněprávních vztazích. Zařazením do všeobecných ustanovení ZP se deklaruje obecná platnost této zásady pro celé pracovní právo (tato zásada, pokud jde o přístup k zaměstnání, je upravena rovněž v ZOZ).

Zaměstnavatel je podle § 16 ZP povinen rovně zacházet se všemi zaměstnanci, pokud jde o postup při přijímání zaměstnance do zaměstnání u konkrétního zaměstnavatele, o pracovní podmínky, odměňování za práci, včetně jiných plnění a plnění peněžité hodnoty, odbornou přípravu a příležitosti dosáhnout povýšení v zaměstnání.

■ Rovnost v odměňování

Zásada stejné odměny pro muže i ženy je obsažena již ve Smlouvě o založení ES ve znění Amste-

rodamské smlouvy, zejména v čl. 141 (článek 119 starého číslování) a je považována za integrální součást vytvoření a fungování společného trhu. Konkretizována byla směrnicí 75/117/EEC, podle které tato zásada znamená stejnou odměnu za stejnou práci nebo za práci, které je přiřazena stejná hodnota. **Tato zásada znamená odstranění veškeré diskriminace podle pohlaví ve vztahu ke všem formám a podmínkám odměňování.** Podle judikatury Evropského soudního dvora dopadá směrnice i na případy nepřímé diskriminace (musí existovat objektivně oprávněné faktory zakládající nerovné zacházení, tzn., důvodem takového zacházení nesmí být pouze pohlaví zaměstnanců).

Zákon ukládá zaměstnavatelům zajistit rovnost v odměňování zaměstnanců. Odměňováním se rozumí veškerá plnění, peněžitá nebo nepeněžitá, opakující se nebo jednorázová, která jsou přímo nebo nepřímo poskytována osobě při závislé činnosti (zejména v pracovním poměru).

Zaměstnavatelé nejčastěji porušují zásadu rovnosti v odměňování žen a mužů. Rovnost v odměňování za stejnou práci a za práci stejné hodnoty znamená, že vykonávají-li konkrétní muž a žena u jednoho zaměstnavatele stejnou práci, to znamená stejnou ve všech aspektech této práce (stejná složitost, odpovědnost, namáhavost, obtížnost pracovních podmínek, stejné pracovní schopnosti a pracovní způsobilost a pracovní výkonnost a výsledky práce), musí mít žena stejnou výši mzdy jako tento muž.

Podmínky pro poskytování mzdy musí být stejné pro muže a ženy. Zaměstnancům, kteří vykonávají stejnou práci nebo práci stejné hodnoty, přísluší stejná mzda. Stejnou práci nebo práci téže hodnoty se rozumí práce stejné nebo srovnatelné složitosti, odpovědnosti a namáhavosti, která se koná ve stejných nebo srovnatelných pracovních podmínkách, při stejných nebo srovnatelných pracovních schopnostech a pracovní způsobilosti zaměstnance a při stejné nebo srovnatelné pracovní výkonnosti a výsledcích práce, a to v pracovním poměru ke stejnému zaměstnavateli.

Složitost, odpovědnost a namáhavost práce se posuzuje podle stupně vzdělání, rozsahu dalšího vzdělání a praktických znalostí a dovedností požadovaných pro výkon této práce, podle složitosti předmětu práce a pracovní činnosti, podle

organizační a řídicí náročnosti, podle míry odpovědnosti za škody a za zdraví a bezpečnost, podle fyzické, smyslové a duševní zátěže a působení negativních vlivů práce.

Pracovní podmínky se posuzují podle obtížnosti pracovních režimů vyplývajících z rozvržení pracovní doby, například do směn, dnů pracovního klidu, na práci v noci nebo práci přesčas, podle škodlivosti, zdravotní závažnosti nebo obtížnosti práce dané působením jiných negativních vlivů pracovního prostředí a podle rizikovosti pracovního prostředí.

Pracovní schopnosti a pracovní způsobilost zaměstnance se posuzují podle odborné a duševní způsobilosti, smyslových předpokladů, popřípadě podle tělesné způsobilosti konat danou práci.

Pracovní výkonnost se posuzuje podle intenzity a kvality prováděných prací a výsledky práce se posuzují podle množství a kvality.

Žena, jež má nižší výdělek než muž, který vykonává stejnou práci nebo práci stejné hodnoty, může na základě ustanovení § 110 ZP uplatnit u soudu nárok na vyrovnání tohoto neoprávněného rozdílu. Oprávněnost rozdílu výše mzdy mezi mužem a ženou je povinen prokázat v případě soudního sporu zaměstnavatel. Musel by pak prokázat, že použil ve smyslu nového ustanovení hlediska, která nevedou k výdělkové diskriminaci podle pohlaví, a že podle těchto hledisek byla poskytnuta odpovídající výše mzdy bez ohledu na další hlediska.

Mzda se může dále lišit – a v důsledku toho není porušena zásada rovnosti – podle kvalifikační náročnosti práce dané požadovaným stupněm vzdělání, rozsahem dalšího vzdělání a praktických znalostí a dovedností požadovaných pro výkon této práce (podle odborné praxe), podle složitosti předmětu práce (např. podle složitosti technického, technologického zařízení, výroby nebo provozu, informačních, obchodních, ekonomických, správních a jiných systémů) a pracovní činnosti (např. manipulační a obslužné práce) apod.

■ Kdy nejde o diskriminaci

Obdobně jako princip rovného zacházení, nemůže ani princip zákazu diskriminace platit ve všech případech absolutně.

Proto zákon v § 6 uvádí, kdy je odůvodněno rozdílné zacházení zaměstnavatele se zaměstnanci a přitom nejde o diskriminaci. V ZP jsou tyto výjimky v § 16 odst. 3.

V souladu s požadavky praxe **ZP vymezuje výjimky z obecného principu rovného zacházení** se všemi zaměstnanci zaměstnavatele, které mohou vyplývat ze ZP nebo ze zvláštního právního předpisu, nebo z věcného důvodu. Ten může spočívat **v povaze vykonávané práce, kterou má zaměstnanec vykonávat, a který je pro výkon této práce nezbytný**. Pouze tímto vymezením může zaměstnavatel zdůvodnit rozdílné zacházení s jednotlivými zaměstnanci nebo skupinami zaměstnanců, pokud jde o jejich pracovní podmínky, včetně odměňování za práci a jiných peněžitých plnění a plnění peněžité hodnoty, odbornou přípravu a příležitost dosáhnout funkčního nebo jiného postupu v zaměstnání.

Diskriminací tedy není rozdílné zacházení na základě diskriminačních znaků uvedených v zákoně, pokud z povahy pracovních činností nebo souvislosti vyplývá, že tento důvod představuje podstatný a rozhodující požadavek pro výkon práce, kterou má zaměstnanec vykonávat a který je pro výkon této práce nezbytný. **Cíl sledovaný takovou výjimkou musí být vždy oprávněný a požadavek přiměřený.**

V praxi půjde zejména o výjimky dané zvláštní povahou sjednané práce, s ohledem na společnost obecně uznávané morální, náboženské či kulturní hodnoty, které jsou pro výkon zcela konkrétní práce považovány za nezbytné a přiměřené.

Výjimka spočívající v tomto věcném důvodu se může v podnikatelské praxi **uplatnit především při výkonu prací, které jsou určeny výhradně jednomu pohlaví**, a kdy věcný důvod spočívá v povaze práce nebo ve zvláštních požadavcích (např. specifické profese v nočních podnicích apod.) nebo některým určitým skupinám občanů (např. ženám nebo mladistvým) zakazuje právní předpis. Nemůže se tedy považovat za diskriminační postup zaměstnavatele, když nepřijme na pracovní místo ženu, které nesmí podle právního předpisu vykonávat (např. práce s těžkými břemeny, práce ve výškách apod.).

Rovněž nemůže jít o diskriminační jednání zaměstnavatele, jestliže nepřijme na toto místo např. osobu, která nemůže pracovat v určité profesi, kte-

rou jí zakazuje lékařský posudek nebo jde-li o druh práce, kde se vyžaduje zvláštní zdravotní způsobilost (např. řidič z povolení, pokrývač apod.).

Možnost uplatnění výjimky ze zákazu diskriminace a tedy i existenci věcného důvodu připouští např. Směrnice Rady ES č. 76/207/EEC, která v čl. 2 umožňuje vyloučit z rozsahu její působnosti „takové pracovní činnosti, a kde je to možné i odbornou přípravu pro takové pracovní činnosti, u nichž z důvodů jejich povahy nebo kontextu, v němž jsou vykonávány, pohlaví pracovníka představuje rozhodující faktor“. Ve smyslu této směrnice přijaly právní úpravu některé evropské státy. Např. německý zákon o rovnosti mužů a žen z 24. 6. 1994 uvádí, že „žádné pracovní místo nesmí být přístupné výlučně mužům nebo výlučně ženám s výjimkou míst, kde je požadavek na jedno či druhé pohlaví nezbytný“.

■ Důkazní břemeno na zaměstnavateli?

Již před účinností nového antidiskriminačního zákona byly ve firemní praxi případy, kdy zaměstnanci žádali na zaměstnavateli odškodnění za diskriminaci nebo porušení zákazu rovnosti, např. ve mzdách. Časté byly i případy, kdy zaměstnankyně se domáhala na zaměstnavateli peněžní náhrady škody, neboť byla spolupracovníkem verbálně sexuálně „obtěžována“. Objevily se názory, že žadatel (zaměstnanec) nemusí nic dokazovat, že důkazní břemeno je na straně zaměstnavatele a že ten musí prokázat, že jeho zaměstnanec neobtěžoval nebo zaměstnavatel neporušil zákaz rovnosti.

V souvislosti s přijetím nového zákona o zakazu diskriminace a dodržování rovnosti byl novelizován občanský soudní řád (zákon č. 99/1963 Sb.). Ten v § 133a řeší jednu ze stěžejních otázek nové právní úpravy, **kdo prokazuje diskriminaci nebo porušení rovnosti**.

Pro pracovní oblast to znamená: Pokud žalobce uvede před soudem skutečnosti, ze kterých lze dovodit, že ze strany žalovaného došlo k přímé nebo nepřímé diskriminaci na základě pohlaví, rasového nebo etnického původu, náboženství, víry, světového názoru, zdravotního postižení, věku nebo sexuální orientace v oblasti pracovní včetně přístupu k nim, povolání, podnikání nebo jiné samostatné výdělečné činnosti, je žalovaný povinen prokázat, že nedošlo k porušení zásady rovného zacházení.

Přenesení důkazního břemene ve věcech pracovních na zaměstnavatele však neznamená, že by poškozený (diskriminovaný) zaměstnanec (žalobce) nebyl bez důkazních povinností. Potvrzuje to několik rozhodnutí Evropského soudního dvora a Nejvyššího soudu ČR, s nimiž nová právní úprava není zcela v souladu.

Např.:

- Důkazní břemeno spojené s neprokázáním existence diskriminace z důvodu pohlaví tíží v první řadě zaměstnance (ESD, věc C – 127/92).
- K přenesení důkazního břemene dochází v případě, pokud pro diskriminaci hovoří první pohled na věc (důkaz prima facie). Tento první dojem musí vytvořit žalobce (zaměstnanec). (Sp. zn. Pl. ÚS 37/04)

DŮLEŽITÉ

Znevýhodněná osoba musí v soudním řízení nejen tvrdit, ale i prokázat, že s ní nebylo zacházeno obvyklým, tedy neznevýhodňujícím způsobem.

Dále musí znevýhodněná osoba tvrdit, že znevýhodňující zacházení bylo motivováno diskriminačním znakem. **Tuto motivaci ovšem prokazovat nemusí, ta se v případě důkazu odlišného zacházení předpokládá.** Je však vyvratitelná, prokáže-li se dokazováním opak. Opak vyjde najevo tehdy, jestliže druhý účastník (např. zaměstnavatel) prokáže, že nedošlo k porušení „zásady stejného zacházení“.

Současně s novelou ZOZ od 28. 2. 2017 byla schválena novela ZP. **Ustanovení § 16 upravující rovné zacházení a zákaz diskriminace bylo doplněno v odstavci druhém.** Obdobně jako v novele ZOZ se § 16 ZP doplnil o diskriminační znaky, které jsou zakázány v pracovněprávních vztazích. Rozdíl je patrný: V ZOZ nelze občanova odepřít právo na zaměstnání z důvodů diskriminačních, podle ZP je jakákoliv diskriminace zakázána v pracovněprávních vztazích.

§ 17

Právní prostředky ochrany před diskriminací v pracovněprávních vztazích upravuje antidiskriminační zákon.

komentář k § 17

ZP neřeší ochranu zaměstnanců v otázkách diskriminace a rovnosti, ale odkazuje na zvláštní zákon, kterým je zákon č. 198/2009 Sb.

Je **rozšířena působnost veřejného ochránce práv** (ombudsmana) ve věcech práva na rovné zacházení a ochrany před diskriminací. Za tím účelem poskytuje pomoc poškozeným diskriminací při podávání návrhů na zahájení řízení z důvodů diskriminace, provádí výzkum, zveřejňuje zprávy a vydává doporučení k otázkám souvisejícím s diskriminací a zajišťuje výměnu dostupných informací s příslušnými evropskými subjekty.

Dojde-li k porušení práv a povinností v otázkách diskriminace a rovnosti, má poškozený právo se u soudu domáhat, aby bylo upuštěno od diskriminace, odstraněny následky diskriminačního zásahu a aby mu bylo dáno přiměřené zadostiučinění. **V určitých případech vznikne poškozené osobě právo na náhradu nemajetkové újmy v penězích.** Jde o případy, kdy ve značné míře byla snížena její dobrá pověst nebo důstojnost či vážnost ve společnosti. Výši peněžité náhrady určí soud s přihlédnutím k závažnosti vzniklé újmy a k okolnostem, za nichž k porušení práva došlo.

Porušení zákazu diskriminace může být rovněž považováno za zásah do ochrany osobnosti občana (ohrožení lidské důstojnosti). Občan – zaměstnanec může postupovat při volbě své ochrany podle příslušných ustanovení NOZ (§ 81). Může požadovat i případnou náhradu nemajetkové újmy v penězích, která však vylučuje uplatnění náhrady podle antidiskriminačního zákona.

§ Z judikatury

Sborník III, str. 24 až 26, R 9/1971, R 19/1977.

HLAVA V NĚKTERÁ USTANOVENÍ O PRÁVNÍM JEDNÁNÍ

§ 18

Je-li možné právní jednání vyložit různým způsobem, použije se výklad pro zaměstnance nejpriznivější.

komentář k § 18

Právní úkony jsou od účinnosti nového občanského zákoníku legislativně nahrazeny pojmem „právní jednání“, která NOZ řadí mezi právní skutečnosti. **Podle § 545 NOZ právní jednání vyvolává právní následky, které jsou v něm vyjádřeny, jakož i právní následky plynoucí ze zákona, dobrých mravů, zvyklostí a zavedené praxe stran.**

Právní jednání podle NOZ má širší následky. Zejména ty, které jsou **v něm vyjádřeny, a též ty, které plynou ze zákona, dobrých mravů, zvyklostí a zavedené praxe stran.** Jedná se např. o následek tohoto jednání, který vyplývá ze zvyklostí a může být druhou smluvní stranou vynucen. A to i tehdy, nebyla-li určitá povinnost v právním jednání (např. ve smlouvě nebo dohodě) sjednána.

Zvyklostí, na niž odkazuje § 545 NOZ, se rozumí určitá skutečnost, která je natolik dlouhodobě a pravidelně zachovávána v právním styku, že je spravedlivé očekávat její dodržení obecně i v případech, kdy se na ni smluvní strany výslovně neodvolávají, případně ji neznají.

– Např. v dohodě o pracovní činnosti souhlasí zaměstnanec s vysíláním na pracovní cestě. V obsahu dohody (právního jednání) však není uveden nárok zaměstnance na poskytování cestovních náhrad. I když ZP v § 155 stanoví, že cestovní náhrady je možné tomuto zaměstnanci poskytnout pouze v případě, že bylo sjednáno toto právo a místo pravidelného pracoviště, nelze říci, že takový nárok není právním následkem vyplývajícím ze ZP nebo ze zvyklostí. V § 152 ZP je totiž uvedeno, že cestovní náhrady zaměstnanci vzniknou při pracovní cestě. Jinak by se mohlo jednat o bezdůvodné obohacení na straně zaměstnavatele.

■ Kdy se nepříhlíží k právnímu jednání

NOZ přináší nový způsob řešení neplatnosti právního jednání. Chybí-li vůle jednajících smluvní strany, není míněna vážně anebo je projevena nesrozumitelně či neurčitě, **nejedná se vůbec o právní jednání.** V těchto případech se jedná pouze o zdánlivé právní jednání. Takové jednání není neplatné, ale pro právo neexistuje, nemohou vznikat žádné právní důsledky. **Ustanovení § 554 NOZ uvádí, že se k takovému jednání nepříhlíží.**

Z tohoto ustanovení vychází i změnový zákon č. 303/2013 Sb. **V řadě jeho ustanovení se uvádí pojem „k takovému jednání se nepříhlíží“.** Je to zejména v případech, kdy právní jednání není učiněno ve formě, jakou určuje ZP (např. ústní výpověď z pracovního poměru) nebo dojde-li k ujednání, které právo zaměstnance určuje v nižší nebo vyšší míře, než kterou stanoví ZP nebo kolektivní smlouva jako nejméně nebo nejvýše přípustnou.

Nepříhlíží se (právní jednání nemá žádné právní důsledky, tedy neexistuje) např. k ujednání v kolektivní smlouvě, která zaměstnancům ukládá povinnost nebo zkracuje jejich práva stanovená ZP,

- kolektivní smlouvě, která nebude uzavřena písemně a nebude podepsána smluvními stranami na téže listině,
- výpovědi z pracovního poměru, která nebude písemná, stejně tak i k okamžitému zrušení pracovního poměru,
- zrušení pracovního poměru ve zkušební době, které nebude písemné,
- dohodě o pracovní činnosti nebo dohodě o provedení práce sjednané ústně,
- použití mzdy nebo platu zaměstnance k zajištění dluhu,
- vnitřnímu předpisu podle § 305 ZP, který bude obsahovat povinnosti,
- odchýlení se smluvních stran od právní úpravy zástavního práva, kterým by si zaměstnavatel zajišťoval splnění práva zaměstnancem.

■ Nejpriznivější výklad právního jednání

Je-li možné právní jednání vyložit různým způsobem, použije se výklad pro zaměstnance nejpriznivější. Např. den nástupu do pracovního poměru nebyl sjednán pevným datem, ale např. zněním „po ukončení studia“. Z tohoto právního jednání nevyplývá, zda dnem nástupu je první pracovní den v měsíci nebo první kalendářní den v měsíci. Pro zaměstnance je s ohledem na posouzení nároku na dovolenou (trvání pracovního poměru po celý kalendářní měsíc) nejpriznivější den nástupu do pracovního poměru první den v kalendářním měsíci.

■ Podmínky při právním jednání

NOZ sjednávání podmínek upravuje v § 548.

Podmínky jsou vedlejší ustanovení v právním úkonu, kterým se jeho účinnost činí závislou na určité skutečnosti, která nastat může, ale také nemusí (v právní teorii se někdy uvádějí podmínky mezi nahodilé složky právních úkonů). Podmínka sama se vždy zakládá na právním úkonu, na konkrétním projevu vůle. Je proto nutné ji odlišit od případů, kdy následky právního úkonu nenastávají na základě právního úkonu, ale jsou závislé na určité skutečnosti přímo ze zákona.

Pojmovým znakem podmínky je to, aby se vztahovala na nejistou skutečnost, která je zaměstnavateli nebo zaměstnanci neznámá. Předpokladem pro sjednání podmínky je, že určitá skutečnost má nastat teprve v budoucnosti a účastníkům pracovního vztahu není známo, zda vůbec nastane (např. zda bude pracovní poměr zrušen ve zkušební době) nebo že je sice zřejmé, že určitě nastane, není ovšem známo, kdy k tomu dojde.

■ Možnost a dovolenost

Náležitosti podmínky jsou její možnost a dovolenost. Možnost spočívá v tom, že skutečnost určená za podmínku nastane. Objektivní nemožnost znamená, že skutečnost, kterou podmínka předvídá, nemůže nastat proto, že tomu brání objektivní důvody. **Nemožnost podmínky má za následek neplatnost nebo neúčinnost právního úkonu v celém rozsahu.**

K podmínce nemožné, na kterou je vázán zánik práva nebo povinnosti, se nepřihlíží. Jestliže účastník, jemuž je nesplnění podmínky na prospěch, její splnění záměrně zmaří, stane se právní úkon nepodmíněným.

Ke splnění podmínky se nepřihlíží, způsobí-li její splnění záměrně účastník, který neměl právo tak učinit a jemuž je její splnění na prospěch. Nevyplývá-li z právního úkonu nebo jeho povahy něco jiného, má se za to, že podmínka je odkládací.

■ Druhy podmínek

Druhy podmínek rozlišuje NOZ na **odkládací** (suspensivní), to je takové, které vznik účinnosti právního úkonu činí závislým na tom, zda a kdy určitá nejistá skutečnost se stala nebo stane, a na podmínky **rozvazovací** (resolutivní), kdy zánik účinnosti právního úkonu je závislý na tom, že nastala

nebo nastane určitá skutečnost. Při splnění odkládací podmínky nastupují účinky právního úkonu, při splnění rozvazovací podmínky dochází ke zrušení již nastalých právních účinků.

■ Příklady z personální praxe

V personální práci, se setkáváme s oběma druhy podmínek. ZP sice nemá pro jejich použití výslovné ustanovení, ale je a bude možné (po účinnosti NOZ) je v praxi i nadále používat.

■ Podmínka ve zkušební době

Např. **je možné se v písemné pracovní smlouvě dohodnout na tom, že oznámení o zrušení pracovního poměru ve zkušební době** (byla-li zkušební doba sjednána) musí být doručeno druhé straně nejpozději x dnů přede dnem, kdy má pracovní poměr skončit. Tím dochází k ujednání rozvazovací podmínky pro účinné zrušení pracovního poměru ve zkušební době.

■ Náhrada škody

Zaměstnavatel bude uplatňovat nárok na náhradu škody, pokud ji zaměstnanec zaměstnavateli způsobí (podmínka odkládací).

■ Nepřípustné podmínky

V pracovníprávních vztazích se velmi často uplatňují „podmínky“, o kterých se zaměstnavatel domnívá, že jsou sjednány platně.

Podmínky mohou být dovolené a přípustné. To závisí na tom, zda se jejich ustanovení nepřičí právu. Přitom může jít o rozpor se ZP, o jeho obcházení anebo o rozpor s dobrými mravy.

Podmínka může odporovat právu rozličným způsobem. Zejména tím, že právu odporuje samo uskutečnění podmínky, nebo že se přičí právu, když je účinnost právního úkonu vázána na určitou skutečnost anebo že se právu přičí vůbec podmíněnost právního úkonu. Podmínka je rovněž neplatná, jestliže připouští diskriminaci nebo porušuje rovnost.

§ 19

(1) Soud přihledne i bez návrhu k neplatnosti právního jednání, k němuž nebyl udělen předepsaný souhlas příslušného orgánu, v případech, kdy to stanoví výslovně tento zákon anebo zvláštní zákon.

(2) Požaduje-li zákon, aby právní jednání bylo s příslušným orgánem pouze projednáno, není možné právní jednání prohlásit za neplatné jen z toho důvodu, že k tomuto projednání nedošlo.

(3) Neplatnost právního jednání nemůže být zaměstnanci na újmu, nezpůsobil-li neplatnost výlučně sám.

k omentář k § 19

Uvedené ustanovení zužuje případy absolutní neplatnosti právního jednání jen na situace, kdy k tomuto jednání nebyl udělen předepsaný souhlas příslušného orgánu a výslovně to stanoví ZP nebo zvláštní zákon. Jedná se např. o výpověď z pracovního poměru odborovému funkcionáři, kdy se vyžaduje souhlas odborového orgánu.

■ Relativní neplatnost

ZP tak z velké části „přechází“ na relativní neplatnost právního jednání. To znamená, že právní jednání je platné do doby, než ten, kdo neplatnost nezavinil, se jí nedovolal (nepodal návrh) a soud o tom rozhodl. Neplatnosti se může dovolat jen ten, kdo byl jeho neplatností dotčen. Jedná se o institut, který je určen k ochraně konkrétní osoby. **Osobou, která se může, ale také nemusí relativní neplatnosti dovolat, protože to záleží na její vůli, je v zásadě kdokoli.** Tedy každý, kdo byl nebo je právním jednáním dotčen, nebo ten, k jehož ochraně je sankce neplatnosti stanovena. **Nemusí to být jen účastník.** Vyňata však je osoba, která sama neplatnost způsobila (podle zásady „Nikdo se nemůže dovolávat vlastního pochybení“). *Tato osoba se neplatnosti úkonu dovolat nemůže.*

§ 20

Nebylo-li právní jednání učiněno ve formě, kterou vyžaduje tento zákon, a bylo-li již započato s plněním, není možné se neplatnosti tohoto jednání dovolat u těch jednání, jimiž vzniká nebo se mění základní pracovněprávní vztah.

k omentář k § 20

ZP umožňuje smluvním stranám, aby vady právního jednání odstranily. Pokud se tak stane, bude právní jednání považováno za platné s právními účinky od jeho vzniku (sjednání, uzavření).

Dvoustranné právní jednání, kterým je pracovní smlouva a obě dohody o pracích konaných mimo pracovní poměr, bude za určitých legislativních podmínek neplatné, nebude-li sjednáno v písemné formě. Této neplatnosti nebude možné se však dovolat, pokud se již započalo s plněním. V některých případech se však může jednat o fiktivní pracovní poměr nebo dohodu o práci konané mimo pracovní poměr nebo o sjednání pracovního vztahu konkludentně.

Příklad

Dohoda o pracovní činnosti nebo pracovní smlouva byly sjednány ústně, i když ZP předepisuje písemnou formu.

Neplatnosti tohoto jednání se může dovolat ten, kdo ji nezavinil, zpravidla zaměstnanec. Pokud však již bylo započato s plněním (zaměstnanec započal práci podle smlouvy nebo dohody), není možné, aby se zaměstnanec neplatnosti dovolával. Ve většině případů toto ustanovení sleduje zvýšenou právní ochranu pro zaměstnance. Pro zaměstnavatele znamená nesjednání uvedených úkonů písemně porušení právní povinnosti a může mu být uložena pokuta inspektorátem práce až do částky 10 milionů korun.

§ 21

(1) Jsou-li pracovní smlouva, dohoda o provedení práce, dohoda o pracovní činnosti nebo jejich změny anebo dohoda podle § 49 a § 77 odst. 5 písm. a) uzavřeny prostřednictvím sítě nebo služby elektronických komunikací, je zaměstnavatel povinen zaslat jejich vyhotovení na elektronickou adresu zaměstnance, která není v dispozici zaměstnavatele a zaměstnanec ji pro tyto účely zaměstnavateli písemně sdělil.

(2) Zaměstnanec má právo od pracovní smlouvy, dohody o provedení práce, dohody o pracovní činnosti nebo jejich změny, které jsou uzavřeny prostřednictvím sítě nebo služby elektronických komunikací, odstoupit od okamžiku jejich uzavření, nejpozději však ve lhůtě 7 dnů ode dne dodání jejich vyhotovení na elektronickou adresu zaměstnance podle odstavce 1. Odstoupení musí být písemné, ji-

nak se k němu nepřihlíží. Odstoupení je možné, jen pokud nebylo ze strany zaměstnance započato s plněním.

k omentář k § 21

Toto ustanovení bylo do ZP zahrnuto novelou v důsledku směrnice EU související s informační povinností zaměstnavatele. Řeší situace, kdy je dohoda o pracovní činnosti nebo dohoda o provedení práce uzavřena prostřednictvím sítě nebo služby elektronických komunikací. Novou úpravou je dána možnost zaměstnanci, aby v uvedených případech od dohody odstoupil.

DŮLEŽITÉ

Jedná se o významné zvýhodnění zaměstnance. Případné odstoupení by zřejmě znamenalo další vzájemné jednání o realizaci dohody mezi zaměstnancem a zaměstnavatelem, pokud by byl zájem dohodu uzavřít, a to zřejmě za jiných podmínek, než bylo navrhováno.

Podrobněji viz poznámka k § 337

§ 22

Kolektivní smlouvu smí za zaměstnance uzavřít pouze odborová organizace.

k omentář k § 22

Kolektivní smlouvy jsou významným pramenem práva. Závatky a nároky, které obsahují, rozšiřují okruh práv vyplývajících pro zaměstnance z pracovněprávního vztahu. Práva v pracovním procesu nemůžeme hledat jen v ZP a v prováděcích předpisech, ale i v kolektivních smlouvách, které jsou právními akty nižší právní síly.

Kolektivní smlouvy mohou uzavírat se zaměstnavateli pouze odborové organizace, nikoliv rady zaměstnanců.

■ Právo na stávku

V souvislosti se stávkami v některých podnicích se objevují dotazy, jaká je jejich právní úprava. **Právo na stávku je zaručeno Listinou základních práv a svobod** (dále jen „Listina“), která je součástí ústavního pořádku. Článek 27 odst. 4 Listiny zaručuje právo na stávku, ovšem za podmínek stanovených zákonem. Toto právo nepřísluší

soudcům, prokurátorům, příslušníkům ozbrojených sil a příslušníkům bezpečnostních sborů. Zákon může rovněž omezit právo na stávku zaměstnancům státní správy a územní samosprávy ve funkcích, které určí.

■ Zákonná stávka

Právo na stávku je **ústavně zaručeno jen v mezích zákona o kolektivním vyjednávání**. Tento zákon stanoví od 1. ledna 2007 přesnější podmínky pro jeho realizaci. V ustanovení § 16 tohoto zákona se uvádí, že „nedojde-li k uzavření kolektivní smlouvy ani po řízení před zprostředkovatelem a smluvní strany (zaměstnavatel a odborová organizace) nepožádají o řešení tohoto sporu rozhodce, může být jako krajní prostředek ve sporu o uzavření kolektivní smlouvy vyhlášena stávka“. Např. není-li uzavřena kolektivní smlouva pro nesouhlas s výší mzdových nároků, je stávka směřující k řešení těchto mzdových práv „zákonnou“ stávkou. Opakem by byla stávka k zajištění některých nároků, které vyplývají z již uzavřených kolektivních smlouv. Tato práva mohou zaměstnanci uplatňovat jako kterékoliv jiné nároky vyplývající z pracovněprávního vztahu, takže stávka by nebyla právně opodstatněná.

■ Nároky zaměstnanců

V době účasti na stávce nepřísluší zaměstnanci – účastníkovi stávky mzda ani náhrada mzdy. Účast na stávce se posuzuje jako omluvená nepřítomnost zaměstnance na pracovišti, ovšem za předpokladu, že soud nerozhodl o nezákonnosti stávky.

V případě, že by soud rozhodl o tom, že stávka je nezákonná, účast na ní po tomto rozhodnutí se považuje za neomluvenou nepřítomnost v zaměstnání.

Nezákonná je stávka např. tehdy, jestliže byla vyhlášena za jiným účelem, než je uzavření kolektivní smlouvy, nebo jestliže odborová organizace při jejím vyhlášení nesplnila výše uvedené podmínky. Za škodu vzniklou událostí, k níž došlo v průběhu stávky (např. úraz účastníka, škoda způsobená zaměstnavateli) odpovídá účastník stávky zaměstnavateli nebo zaměstnavatel účastníkovi stávky. Nepostupuje se v těchto případech podle pracovněprávních předpisů, ale podle úpravy náhrady škody v občanském zákoníku.

Znamená to např., že výše škody, kterou způsobí účastník stávky zaměstnavateli, není omezena čtyř a půl násobkem jeho průměrného výdělku a úraz, který se přihodí zaměstnanci, není považován za pracovní. Výjimkou jsou případy, kdy by zaměstnanec např. vykonával při stávce práce k zabezpečení ochrany zařízení zaměstnavatele a řídil se přitom jeho pokyny.

■ Ostatní stávky

Právo na stávku je ústavně zaručeno jen v mezích zákona o kolektivním vyjednávání (zákon č. 2/1991 Sb.). V ostatních případech zaručeno není, zůstává proto značně oslabeným právem. **Zaměstnavatel totiž může i ústavně nezaručenou stávku uznat jako oprávněnou a neodporovat jí a může omluvit nepřítomnost v práci bez náhrady mzdy účastníkům této stávky. Jedná se pak o stejné důsledky jako u stávky podle zákona o kolektivním vyjednávání. Pokud však s tímto druhem stávky mimo kolektivní vyjednávání nesouhlasí, je oprávněn stávkujícím zaměstnancům neomluvit jejich nepřítomnost v práci a neposkytnout jim plnění z oblasti pracovního práva a práva sociálního zabezpečení, která jsou podmíněna přítomností v práci nebo omluenou absencí.**

V jediném případě by nemohly účastníky stávky postihnout nepříznivé důsledky přerušení práce. Je to tehdy, kdyby občané a tedy zaměstnanci využili svého práva uvedeného v čl. 23 Listiny. Podle něj se mohou postavit na odpor proti každému, kdo by odstraňoval demokratický řád lidských práv a základních svobod, založený Listinou, jestliže činnost ústavních orgánů a účinné použití zákonných prostředků jsou znemožněny. Účast na takové stávce by nemohla být považována za porušení právních povinností.

■ Výluka

Ve veřejnosti není dostatečně známé právo „výluky“, které je protějškem stávky zaměstnanců. **Výluka je plánovitě provedené zastavení práce zaměstnavatelem,** jehož cílem je rovněž prosazení hospodářských nebo sociálních požadavků. Může to být např. protiopatření k stávce zaměstnanců. Ústavně právně je Listina nezaručuje, avšak upravuje ji § 27 a násl. zákona č. 2/1991 Sb., o kolektivním vyjednávání.

§ 23

(1) V kolektivní smlouvě je možné upravit práva zaměstnanců v pracovněprávních vztazích, jakož i práva nebo povinnosti smluvních stran této smlouvy. K ujednáním v kolektivní smlouvě, která zaměstnancům ukládají povinnosti nebo zkracují jejich práva stanovená tímto zákonem, se nepřihlíží.

(2) Kolektivní smlouvu mohou uzavřít zaměstnavatel nebo více zaměstnavatelů, nebo jedna nebo více organizací zaměstnavatelů na straně jedné a jedna nebo více odborových organizací na straně druhé.

(3) Kolektivní smlouva je

- a) podniková, je-li uzavřena mezi zaměstnavatelem nebo více zaměstnavateli a odborovou organizací nebo více odborovými organizacemi působícími u zaměstnavatele,
- b) vyššího stupně, je-li uzavřena mezi organizací nebo organizacemi zaměstnavatelů¹⁰⁾ a odborovou organizací nebo odborovými organizacemi.

(4) Postup při uzavírání kolektivní smlouvy včetně řešení sporů mezi smluvními stranami se řídí zákonem upravujícím kolektivní vyjednávání¹¹⁾.

komentář k § 23

Právní úprava § 23 ZP dává velký prostor pro kolektivní vyjednávání a kolektivní smlouvy, v **nichž může být dohodnuta výše mzdy. Kolektivní smlouva se tak vedle pracovní nebo jiné smlouvy (např. manažerské), vnitřního mzdového předpisu a mzdového výměru stává důležitou právní formou sjednání mzdy mezi zaměstnavatelem a zaměstnancem. Odstavec 1 § 23 ZP stanoví, že se nepřihlíží k povinnostem nebo ke zkrácení práv zaměstnanců, která jsou sjednána v kolektivní smlouvě. Takové jednání a ustanovení v kolektivní smlouvě je zdánlivé, nicotné, jako by vůbec nebylo sjednáno.**

■ Mzdové nároky v kolektivní smlouvě

ZP v dalších mzdových ustanoveních upravuje jen nejnižší částky forem mezd. Např. za práci přesčas (§ 114 ZP) přísluší dosažená mzda zvýšená nejméně o čtvrtinu. Při kolektivním vyjednávání

lze však sjednat náhradní volno nebo vyšší mzdu za práci přesčas.

Mzda se zaručuje i za práci ve svátek (§ 115 ZP). **Zaměstnanec se může se zaměstnavatelem dohodnout na poskytnutí příplatku k dosažené mzdě** nejméně ve výši průměrného výdělku místo náhradního volna. Podrobnosti lze rovněž sjednat v kolektivních smlouvách.

Rovněž odměňování pracovní pohotovosti lze dojednat v kolektivní smlouvě. Zaměstnanci mají zaručeno nejméně 10 procent průměrného výdělku, není-li sjednáno v kolektivní smlouvě jinak (§ 140 ZP).

Ze mzdových nároků lze v kolektivní smlouvě dále sjednat za:

- noční práci vyšší nebo nižší příplatek než 10 % průměrného výdělku (§ 116 ZP),
- dobu práce ve ztíženém pracovním prostředí (§ 117 ZP) vyšší příplatek než 10 % částky minimální mzdy,
- práci v sobotu a v neděli vyšší nebo nižší příplatek než 10 % průměrného výdělku zaměstnance.

Dále může být např. sjednána výše naturální mzdy vyplácená v penězích, která musí být nejméně ve výši příslušné sazby minimální mzdy nebo příslušné sazby nejnižší úrovně zaručené mzdy.

Mzda nebo plat jsou splatné po vykonání práce, a to nejpозději v kalendářním měsíci následujícím po měsíci, ve kterém vznikl zaměstnanci nárok na mzdu nebo plat nebo na některou její složku, pokud nebylo v pracovní smlouvě nebo v **kolektivní smlouvě sjednáno kratší než měsíční období splatnosti mzdy.**

■ Delší dovolená

Zaměstnavatelé, jejichž odměňování je závislé na státním rozpočtu, nemají možnost prodloužovat dovolenou. ZP stanoví, že zaměstnancům těchto zaměstnavatelů přísluší dovolená o 1 týden delší, než činí základní výměra, tedy 5 kalendářních týdnů (§ 213 odst. 2 ZP). Zaměstnancům tzv. nepodnikatelských subjektů tak přísluší při splnění stanovených podmínek právo na 5 týdnů dovolené. Další prodloužení dovolené těmto zaměstnancům však není možné, a to ani v kolektivní smlouvě. Zákon rovněž nepřipouští prodloužování dovolené pedagogickým pracovníkům

a akademickým pracovníkům vysokých škol, jejichž zákonná dovolená činí 8 týdnů.

DŮLEŽITÉ

ZP však umožňuje, aby každý zaměstnavatel tzv. podnikatelského charakteru prodloužil dovolenou, a bude záležet jen na něm, jaký rozsah podle svých finančních i výrobních možností zvolí. Dovolená může být v rozsahu pěti nebo třeba i osmi týdnů, ZP ji neomezuje. Není vyloučeno, aby zaměstnavatel prodloužil dovolenou pouze určitým skupinám zaměstnanců, např. delší dovolenou přiznal zaměstnancům pracujícím u zaměstnavatele delší počet let, nebo zaměstnancům konajícím práce fyzicky nebo duševně náročné. Zaměstnavatel však musí při takovém prodloužení dovolené respektovat úpravu rovného zacházení.

Zaměstnavatel může diferencovat, např. podle věku zaměstnanců nebo podle druhu nebo obtížnosti práce či pracovního prostředí. Stanovená délka dovolené je pak závazná pro všechny zaměstnance. Zaměstnanci podnikatelských subjektů mohou mít dovolenou v délce několika týdnů nad základní limit 4 kalendářních týdnů, zaměstnanci nepodnikatelských subjektů vždy 5 kalendářních týdnů.

■ Jednou ze stran kolektivní smlouvy jsou zaměstnavatelé

Jsou to i občané, kteří podnikají, pokud jsou zapsáni v obchodním rejstříku. Dále to mohou být fyzické osoby, které při podnikání zaměstnávají zaměstnance. I tyto občané, kteří v pracovněprávním vztahu zaměstnávají druhé občany, mohou být účastníky kolektivní smlouvy a také ji uzavírat.

Podmínkou pro možnost sjednání kolektivní smlouvy vyššího stupně je existence tzv. organizace zaměstnavatelů (např. svazy, sdružení, asociace). Tyto smlouvy se uzavírají pro větší počet zaměstnanců mezi těmito organizacemi a příslušným vyšším odborovým orgánem.

Druhou stranou uzavírající kolektivní smlouvu je příslušný odborový orgán. Může to být odborová organizace jako celek nebo její organizační jednotka (např. základní organizace). Ta však za podmínky, že má podle stanov právní subjektivitu. Jménem organizace jedná její oprávněný orgán, např. závodní výbor.

Kolektivní smlouvy jsou podle ZP (§ 23) podnikové – uzavřené mezi příslušným odborovým orgánem a zaměstnavatelem, nebo vyššího stupně – uzavřené pro větší počet zaměstnanců mezi příslušným vyšším odborovým orgánem a organizací nebo mezi organizacemi zaměstnavatelů.

Zaměstnavatelé a odborové organizace vycházejí při přípravě a uzavírání kolektivních smluv zejména z ustanovení § 22 až § 29 ZP. Význam kolektivní smlouvy je zdůrazněn v § 23 odst. 1, neboť i napříště má „především“ kolektivní smlouva příslušet odchylná úprava mzdových a dalších práv zaměstnanců v pracovněprávních vztazích.

§ 24

(1) Odborová organizace uzavírá kolektivní smlouvu také za zaměstnance, kteří nejsou odborově organizováni.

(2) Působí-li u zaměstnavatele více odborových organizací, musí zaměstnavatel jednat o uzavření kolektivní smlouvy se všemi odborovými organizacemi; odborové organizace vystupují a jednají s právními důsledky pro všechny zaměstnance společně a ve vzájemné shodě, nedohodnou-li se mezi sebou a zaměstnavatelem jinak.

k omentář k § 24

Toto ustanovení uvádí, že podnikovou kolektivní smlouvu mohou uzavírat zaměstnavatelé nebo několik zaměstnavatelů a odborová organizace nebo více odborových organizací. Tím se vytváří předpoklad pro ratifikaci úmluvy Mezinárodní organizace práce č. 154/1981, o podpoře kolektivního vyjednávání, kterou není Česká republika vázána s tím, že předpoklady pro přistoupení k ní se novým zákoníkem práce vytvářejí. Tato úprava umožní, aby strany mohly uzavřít případně i tzv. skupinovou kolektivní smlouvu, například v uskupení podniků vlastnický propojených do koncernů.

Kolektivní smlouvu vyššího stupně uzavírají organizace zaměstnavatelů a odborové organizace. Pro větší jasnost se odkazuje na § 16 odst. 2 zákona č. 83/1990 Sb., o sdružování občanů, ve znění zákona č. 300/1990 Sb., aby bylo zřejmé, že se jedná o organizace, které byly založeny zejména k naplnění úmluv Mezinárodní organizace práce č. 87/1948, o svobodě sdružování

a ochraně práva odborově se organizovat (č. 489/1990 Sb.) a č. 98/1949, o provádění zásad práva organizovat se a kolektivně vyjednávat (č. 470/1990 Sb.). ZP zachovává dřívější princip, že je kolektivní smlouva uzavírána i za zaměstnance, kteří nejsou odborově organizováni. To znamená, že i těmto zaměstnancům vnikají nároky, zejména mzdového charakteru, sjednané v kolektivní smlouvě.

§ 25

(1) Kolektivní smlouva je závazná pro její smluvní strany.

(2) Kolektivní smlouva je závazná také pro

- zaměstnavatele, kteří jsou členy organizace zaměstnavatelů, která uzavřela kolektivní smlouvu vyššího stupně, a pro zaměstnavatele, kteří v době účinnosti kolektivní smlouvy z organizace zaměstnavatelů vystoupili,
- zaměstnance, za které uzavřela kolektivní smlouvu odborová organizace nebo odborové organizace,
- odborové organizace, za které uzavřela kolektivní smlouvu vyššího stupně odborová organizace.

(3) Zaměstnanec má právo předkládat smluvním stranám kolektivní smlouvy podněty ke kolektivnímu vyjednávání o kolektivní smlouvě a má právo být informován o průběhu tohoto vyjednávání.

(4) Práva, která vznikla z kolektivní smlouvy jednotlivým zaměstnancům, se uplatňují a uspokojují jako ostatní práva zaměstnanců z pracovního poměru nebo dohod o pracích konaných mimo pracovní poměr.

k omentář k § 25

Spory z kolektivních smluv vyplývají z individuálních a kolektivních nároků. Individuální nároky mohou uplatňovat jednotliví zaměstnanci (§ 25 odst. 4 ZP), jako kolektivní jsou charakterizovány závazky z kolektivních smluv, ze kterých nevznikají nároky jednotlivým zaměstnancům a mohou je uplatňovat např. všichni zaměstnanci nebo skupiny v závislosti na členění pracoviště, např. provozu, dílny, cechy apod. (§ 10 zákona č. 2/1991 Sb., o kolektivním vyjednávání).

Nároky vznikající jednotlivým zaměstnancům (tzv. individuální nároky) jsou v kolektivních smlouvách zejména mzdového nebo platového charakteru, jako je výše mzdy, různé příplatky, odměny, odchodné, zvýšení odstupného, osobní příplatky, náhrada mzdy v souvislosti se zvyšováním nebo prohlubováním kvalifikace, delší dovolená, náhrada mzdy při pracovním volnu pro překážku v práci apod.

Jejich dodržování může kontrolovat inspektorát práce (zákon č. 251/2005 Sb.). Pokud zaměstnavatel tyto nároky neposkytne, mohou je zaměstnanci uplatňovat u příslušného soudu jako nároky z pracovního poměru nebo z dohod o pracích konaných mimo pracovní poměr. Závazky, z nichž nevznikají nároky jednotlivým zaměstnancům, směřují ke zlepšování pracovního prostředí, pracovních podmínek žen a mladistvých, k bezpečnosti a ochraně zdraví při práci, závodnímu stravování, hygienickým a klimatickým požadavkům, rekreaci apod. Jejich uplatňování je odlišné od individuálních nároků. Rozhodují je nebo zprostředkovávají jejich vyřešení (např. dohodou, smírem) tzv. zprostředkovatelé a rozhodci. Kterákoliv smluvní strana (zaměstnavatel nebo odbory) si může zvolit zprostředkovatele nebo rozhodce. Na rozdíl od uplatňování nároků, které vznikají jednotlivým zaměstnancům, spory ze závazků, z nichž nevznikají jednotlivé nároky, se v „první“ instanci neuplatňují u soudu, ale právě u zprostředkovatele nebo rozhodce.

Bližší podmínky jsou stanoveny v zákoně č. 2/1991 Sb., o kolektivním vyjednávání. Nejdříve by spor měl řešit zprostředkovatel (§ 11 zákona č. 2/1991 Sb.). Žádost o řešení sporu zprostředkovatelem se předkládá písemně na Ministerstvo práce a sociálních věcí a je třeba v ní uvést předmět sporu i předchozí postup při jeho řešení. K žádosti musí být připojeno písemné stanovisko druhé smluvní strany. Ministerstvo vede seznam zprostředkovatelů a rozhodců. Do seznamu zprostředkovatelů může být zapsána osoba, která je bezúhonná, má ukončené vysokoškolské vzdělání právnického nebo ekonomického směru a má osobní vlastnosti, které dávají předpoklady pro řádné a nestranné vykonávání činnosti zprostředkovatele.

Mezi zprostředkovatele může být zapsána i právnická osoba (třeba i zahraniční), pokud

se věnuje výzkumné, ekonomické nebo poradenské činnosti zejména v pracovněprávních vztazích a jestliže má pracovníky vhodné pro činnost zprostředkovatele, kteří splňují uvedené podmínky.

DŮLEŽITÉ

Řízení před zprostředkovatelem je neúspěšné, jestliže spor není vyřešen do 20 dnů ode dne přijetí žádosti zprostředkovatelem, nebo ode dne doručení rozhodnutí o určení zprostředkovatele, nedohodnou-li se smluvní strany se zprostředkovatelem na jiné osobě. Je-li řízení před zprostředkovatelem neúspěšné, mohou smluvní strany společně požádat Ministerstvo práce a sociálních věcí o určení zprostředkovatele nového. Náklady tohoto řízení hradí každá ze smluvních stran jednou polovinou.

Nedojde-li k dohodě mezi smluvními stranami, navrhne zprostředkovatel řešení sporu a ve sporu rozhodne rozhodce.

§ 26

(1) Kolektivní smlouva může být uzavřena na dobu určitou nebo na dobu neurčitou. Je-li uplynutí doby podle věty první vázáno na splnění podmínky, musí kolektivní smlouva obsahovat nejzazší dobu její účinnosti. Kolektivní smlouvu je možné písemně vypovědět nejdříve po uplynutí 6 měsíců od data její účinnosti. Výpovědní doba činí nejméně 6 měsíců a začíná prvním dnem měsíce následujícího po doručení výpovědi druhé smluvní straně.

(2) Účinnost kolektivní smlouvy začíná prvním dnem období, na které byla kolektivní smlouva uzavřena, a končí uplynutím tohoto období, pokud doba účinnosti některých práv nebo povinností není v kolektivní smlouvě sjednána odchylně.

(3) Při zániku smluvní strany kolektivní smlouvy jednající za zaměstnance skončí účinnost kolektivní smlouvy nejpozději posledním dnem následujícího kalendářního roku.

k omentář k § 26

Účinnost kolektivní smlouvy se vymezuje tak, aby byla zajištěna právní jistota smluvních stran. V praxi se často stávalo, že účinnost kolektivní smlouvy byla vymezena do uzavření nové ko-

lektivní smlouvy. Tato neurčitost působila značné problémy a vedla k právní nejistotě, zejména v těch případech, kdy se nedařilo další kolektivní smlouvu uzavřít. Proto se stanoví, že kolektivní smlouva musí obsahovat údaj o nejzazší době její účinnosti.

U kolektivní smlouvy uzavřené na dobu neurčitou se uplatní výpovědní doba v délce 6 měsíců. **Kolektivní smlouvu lze vypovědět nejdříve po uplynutí 6 měsíců ode dne její účinnosti.** To znamená, že kolektivní smlouva uzavřená na dobu neurčitou bude účinná minimálně dvanáct měsíců. Tento stabilizační prvek je výhodný pro oba smluvní partnery a zaručuje sociální smír po dobu jednoho roku, na kterou je převážná většina kolektivních smluv v praxi uzavírána.

§ 27

(1) K ujednáním podnikové kolektivní smlouvy, která upravují práva z pracovněprávních vztahů zaměstnanců v menším rozsahu než kolektivní smlouvy vyššího stupně, se nepřihlíží.

(2) Kolektivní smlouva musí být uzavřena písemně a podepsána smluvními stranami na téže listině, jinak se k ní nepřihlíží.

k omentář k § 27

*Podniková kolektivní smlouva je neplatná v té části, která upravuje práva a povinnosti z pracovněprávních vztahů zaměstnanců v menším rozsahu než kolektivní smlouva vyššího stupně. K takovému závazku se nepřihlíží, proto je v zákoně upravena nepodkročitelnost práv a povinností z pracovněprávních vztahů vyplývajících z kolektivní smlouvy vyššího stupně. **Kolektivní smlouva musí být uzavřena písemně, jinak se k ní nepřihlíží. Rovněž musí být na téže listině podpisy obou smluvních stran.***

§ 28

(1) Kolektivní smlouvu není možné nahradit jinou smlouvou.

(2) Není možné se domáhat relativní neúčinnosti kolektivní smlouvy.

(3) Kolektivní smlouvu není možné zrušit odstoupením jedné ze smluvních stran; sjednají-li si smluvní strany právo odstoupit od kolektivní smlouvy, nepřihlíží se k tomu.

k omentář k § 28

*Pro kolektivní smlouvu se **nepoužijí** ustanovení NOZ a není možné ji nahradit žádnou jinou smlouvou.*

§ 29

Smluvní strany kolektivní smlouvy jsou povinny s obsahem kolektivní smlouvy seznámit zaměstnance nejpozději do 15 dnů od jejího uzavření. Zaměstnavatel je povinen zajistit, aby byla kolektivní smlouva přístupná všem jeho zaměstnancům.

k omentář k § 29

*Účastníci kolektivní smlouvy jsou **povinni seznámit zaměstnance s obsahem kolektivní smlouvy** nejpozději do 15 dnů od jejího uzavření. **Povinnost k seznámení zaměstnanců s obsahem kolektivní smlouvy je dána oběma smluvními stranám přímo v ZP.***

ČÁST DRUHÁ PRACOVNÍ POMĚR

HLAVA I POSTUP PŘED VZNIKEM PRACOVNÍHO POMĚRU

§ 30

(1) Výběr fyzických osob ucházejících se o zaměstnání z hlediska kvalifikace, nezbytných požadavků nebo zvláštních schopností je v působnosti zaměstnavatele, nevyplývá-li ze zvláštního právního předpisu¹²⁾ jiný postup; předpoklady kladené zvláštními právními předpisy na fyzickou osobu jako zaměstnance tím nejsou dotčeny.

(2) Zaměstnavatel smí vyžadovat v souvislosti s jednáním před vznikem pracovního poměru od fyzické osoby, která se u něj uchází o práci, nebo od jiných osob jen údaje, které bezprostředně souvisejí s uzavřením pracovní smlouvy.

k omentář k § 30

Pokud zaměstnavatel hodlá obsadit určité pracovní místo výběrovým řízením, je povinen zveřejnit podmínky výběrového řízení. Dojde-li v důsledku nedodržení vyhlášených podmínek ze strany

zaměstnavatele nebo fyzické osoby ke škodě na straně druhého zúčastněného subjektu, je ten, jehož zaviněným chováním ke škodě došlo, povinen tuto škodu nahradit, přičemž náhrada škody se řídí občanským zákoníkem.

Zaměstnavatel smí v souvislosti s jednáním před vznikem pracovního poměru nebo před uzavřením dohody o provedení práce nebo dohody o pracovní činnosti vyžadovat od fyzické osoby, která se o něho uchází o zaměstnání nebo od jiných osob jen ty údaje, které bezprostředně souvisí s přijetím do zaměstnání. V souladu s nařízením EU s označením GDPR, o ochraně osobních údajů a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, se tak ještě před vznikem pracovního vztahu u zaměstnavatele zamezuje nadbytečnému shromažďování údajů o budoucím zaměstnanci a tím i jejich možnému zneužití.

Podle § 30 odst. 2 ZP zaměstnavatel smí v souvislosti s jednáním před vznikem pracovního poměru vyžadovat od fyzické osoby, která se u něho uchází o zaměstnání, nebo od jiných osob jen ty údaje, které bezprostředně souvisí s přijetím do zaměstnání. Tím se ještě před vznikem pracovního vztahu u zaměstnavatele zamezuje nadbytečnému shromažďování údajů o budoucím zaměstnanci a tím i jejich možnému zneužití.

Výběrové řízení, v němž se „hledá“ vhodný zaměstnanec, musí zaměstnavatel vést neutrálně a nesmí odrazovat fyzické osoby z hlediska pohlaví, rasy, víry, věku apod.

Výběr zaměstnanců se musí provádět tak, aby nedocházelo k diskriminaci zaměstnanců nebo k porušování zásady rovnosti, která se uplatňuje v pracovních vztazích.

Je proto zakázán takový postup zaměstnavatelů při výběru zaměstnanců, v němž by zjišťovali další a jiné údaje, které nesouvisí s pracovním uplatněním (např. informace o příbuzných, vyznamenaních, rodinný stav, počet dětí apod.).

Výjimka platí pouze pro případy, kdy vyžadování těchto údajů je odůvodněno podstatným a rozhodujícím požadavkem pro výkon zaměstnání, které má občan vykonávat a který je pro výkon tohoto zaměstnání nezbytný. Jestliže např. pro výkon zaměstnání, který je spojen s hmotnou zainteresovaností, a vyžadují se k němu určité

bezúhonnostní předpoklady, je zřejmě správným požadavkem zaměstnavatele na výpis z rejstříku trestu zaměstnance.

U některých profesí, např. **u pedagogických pracovníků, musí zaměstnavatel vyžadovat výpis z rejstříku trestů ve všech případech.** Nelze však obecně tvrdit, že některé údaje musí zaměstnavatel vyžadovat vždy. Záleží na charakteru a druhu práce.

Exkurs

Povinné výběrové řízení u úředníků

Výběrové řízení zavedl zákon č. 312/2002 Sb. o úřednících územních samosprávných celků jako povinnost pro vymezený seznam funkcí. Jde o jmenování do funkce vedoucího úředníka a vedoucího úřadu a pro vznik pracovního poměru úředníka zařazeného v krajském úřadu, v Magistrátu hlavního města Prahy, v obecním úřadě obce s rozšířenou působností, v pověřeném obecním úřadě, v úřadu městského obvodu nebo městské části územně členěného statutárního města nebo městské části města Prahy, kterému je svěřen výkon přenesené působnosti v rozsahu pověřeného obecního úřadu. Výběrové řízení se neuskutečňuje u obsazování funkčních míst u obcí, které nemají rozšířenou působnost nebo nejsou pověřeny obcemi.

Obdobně jako u veřejné výzvy a ze stejných důvodů je vyhlášení výběrového řízení povinné veřejné. Účelem výběrového řízení je zajistit, aby schopnosti uchazečů byly objektivně posouzeny. K tomu slouží zejména zřízení výběrové komise, která je poradním orgánem osoby, která vykonává úkoly zaměstnavatele. Konečné rozhodnutí o výběru mezi uchazeči splňujícími stanovené předpoklady a požadavky přísluší osobě pověřené výkonem úkolů zaměstnavatele podle zvláštních zákonů (zákony č. 128/2000 Sb., č. 129/2000 Sb. a č. 131/2000 Sb., ve znění zákona č. 145/2000 Sb.) Tím je v případě vedoucího úřadu starosta nebo primátor, v případě vedoucích odborů rada ÚSC a v případě ostatních zaměstnanců vedoucí úřadu. Podrobná zákonná úprava postupu ve výběrovém řízení poskytuje jeho účastníkům záruky spravedlivého zacházení. Pokud by nepředcházelo vzniku pracovního poměru na funke stanovené zákonem výběrové řízení, je tento pracovní poměr neplatný.

■ Výběrové řízení u zaměstnanců

Výběrové řízení u zaměstnanců ÚSC, kteří nejsou úředníky, se provádí podle § 30 ZP.

Pokud zaměstnavatel (např. obec, město, kraj) hodlá obsadit určité pracovní místo výběrovým řízením, je povinen zveřejnit podmínky výběrového řízení. Dojde-li v důsledku nedodržení vyhlášených podmínek ze strany zaměstnavatele nebo fyzické osoby ke škodě na straně druhého zúčastněného subjektu, je ten, jehož zaviněným chováním ke škodě došlo, povinen tuto škodu nahradit, přičemž náhrada škody se řídí občanským zákoníkem.

§ 31

Před uzavřením pracovní smlouvy je zaměstnavatel povinen seznámit fyzickou osobu s právy a povinnostmi, které by pro ni z pracovní smlouvy, popřípadě ze jmenování na pracovní místo vyplynuly, a s pracovními podmínkami a podmínkami odměňování, za nichž má práci konat, a povinnostmi, které vyplývají ze zvláštních právních předpisů vztahujících se k práci, která má být předmětem pracovního poměru.

k omentář k § 31

Před uzavřením pracovní smlouvy, nebo před jmenováním na pracovní místo, musí být fyzická osoba, která se uchází o konkrétní zaměstnání, zaměstnavatelem seznámena s právy a povinnostmi, které pro ni z tohoto právního úkonu vyplynou, a s pracovními podmínkami, podmínkami odměňování a specifickými povinnostmi, které z uzavřeného právního vztahu vyplývají ze zvláštních právních předpisů ve vztahu k vykonávané práci.

Písemnou informaci musí dát zaměstnavatel zaměstnanci i tehdy, nebyla-li pracovní smlouva vůbec sjednána, např. pracuje-li zaměstnanec jen podle ústního dojednání. Zaměstnavatel povinnost může splnit i tím, že odkáže zaměstnance na příslušný právní předpis, ovšem jen v údajích, které se týkají dovolené, výpovědní doby, stanovení týdenní pracovní doby a jejího rozvržení. Tuto povinnost nemá při sjednání pracovního poměru na dobu kratší než jeden měsíc.

Zaměstnavatel musí zaměstnance seznámit s právy a povinnostmi, které by pro něj vyplývaly z pracovní smlouvy, s pracovními a mzdovými pod-

mínkami. Rovněž by měl budoucího zaměstnance seznámit s obsahem pracovního řádu, případně vnitřním předpisem nebo kolektivní smlouvou a dalšími vnitrofiremními opatřeními.

■ Kdo informuje?

Zaměstnavatel je povinen informovat zaměstnance přímo, např. prostřednictvím vedoucích zaměstnanců, na pracovní poradě apod. Působí-li u něj odborová organizace nebo rada zaměstnanců či zástupce pro bezpečnost a ochranu zdraví při práci, má úlohu ulehčenu. Informační povinnost může splnit prostřednictvím těchto orgánů. Např. bude informovat odborový orgán a na něm pak záleží, jaké zvolí formy „přenosu“ informací pro všechny zaměstnance. Vhodný způsob může být např. využití odborové schůze, konference, porady úsekových důvěrníků apod.

Nález Ústavního soudu k zákoníku práce z 12. 3. 2008 připouští, aby vedle sebe na pracovišti působily odborová organizace i rada zaměstnanců. Tomu odpovídá ZP. **Podle znění § 276 odstavec 1 ZP působí-i u zaměstnavatele více zástupců zaměstnanců, je zaměstnavatel povinen plnit stanovené povinnosti vůči všem, těmto zástupcům, pokud se zástupci nedohodnou mezi sebou a zaměstnavatelem o jiném způsobu součinnosti. Informování zaměstnanců a projednání s nimi se tak uskutečňuje na partnerské úrovni odpovídající předmětu jednání s ohledem na oprávnění a působnost zástupců zaměstnanců a úroveň řízení.**

§ 32

V případech stanovených zvláštním právním předpisem je zaměstnavatel povinen zajistit, aby se fyzická osoba před vznikem pracovního poměru podrobila vstupní lékařské prohlídce.

k omentář k § 32

Mezi nejdůležitější právní předpisy, které upravují oblast pracovně lékařské péče a stanoví povinnosti zaměstnavatelům, patří: zákon č. 373/2011 Sb., o specifických zdravotních službách (dále jen „zákon“). Některá jeho ustanovení provádí a specifikuje vyhláška č. 79/2013 Sb. o pracovně lékařských službách a některých formách posudkové péče (dále jen „vyhláška“).

V tomto předpise došlo od 1. 1. 2023 vyhláškou Ministerstva zdravotnictví č. 452/2002 Sb. k zásadním změnám, které ovlivňují oblast pracovní lékařské péče zaměstnavatele.

■ **Hodnocení zdravotního stavu**

Obsahem pracovní lékařských služeb je zejména **hodnocení zdravotního stavu** zaměstnanců nebo osob ucházejících se o zaměstnání. Do toho lze zahrnout zjišťování vlivu pracovní činnosti, pracovního prostředí a pracovních podmínek na zdravotní stav zaměstnanců, hodnocení výsledků sledování zátěže organismu zaměstnanců působením rizikových faktorů pracovního prostředí, zpracování rozborů vzniku a příčin pracovních úrazů, výskytu nemocí z povolání nebo ohrožení touto nemocí.

Mezi úkoly, které smluvní lékař plní při hodnocení zdravotního stavu patří dále sledování vlivů rizikových faktorů pracovních podmínek, které se mohou projevit nepříznivě i po delší době na zdraví zaměstnanců. Nezanedbatelné je hodnocení údajů o vlivu pracovní činnosti, pracovního prostředí a podmínek na zdraví zaměstnanců a s tím související nemocnosti.

■ **Smlouva mezi lékařem a zaměstnavatelem**

Zákon i vyhláška při vymezování povinností v pracovních lékařských službách uvádějí pojem „smluvní lékař.“ **Každý zaměstnavatel, který nemá vlastní závodní zdravotnické zařízení, musí mít uzavřeno smlouvu s příslušným poskytovatelem těchto služeb.** Dříve tuto povinnost obsahoval poměrně „letitý“ a zastaralý zákon č. 20/1966 Sb., který byl od 1. dubna 2012 zrušen. **Nyní je povinnost k uzavření písemné smlouvy s lékařem stanovena v zákoně v § 54 odstavec 2 písm. a).** Smlouva by měla obsahovat podrobně rozpracované závazky a formy spolupráce. Uzavírá se podle § 1746 odst. 2 občanského zákoníku (nepojmenovaná – inominátní smlouva). Dříve uzavřené smlouvy např. podle obchodního zákoníku zůstávají však i po účinnosti nového občanského zákoníku č. 89/2012 Sb., v platnosti.

Pracovní lékařské služby může provádět lékař i v pracovněprávním vztahu v podobě pracovní smlouvy nebo dohody konané mimo pracovní poměr.

V závazcích pro zaměstnavatele má největší význam obsahová náplň činností poskytovaných prostřednictvím závodní preventivní péče, v čem tato činnost bude spočívat, komu a kdy bude poskytována.

Vyhláška umožňuje, aby zaměstnavatel uzavřel písemnou smlouvu o poskytování pracovních lékařských služeb s více poskytovateli těchto služeb (lékaři). Předpokladem je, že je to vzhledem k počtu zaměstnanců nebo umístění jednotlivých pracovišť účelné.

■ **Povinnosti lékaře**

Mezi závazky lékaře by měly být v **písemné smlouvě (dohodě)** např. uvedeny povinnosti, které jsou konkretizovány ve vyhlášce (viz shora) a dále v obecném pojetí:

- odborná poradenská činnost pro zaměstnavatele a zástupce zaměstnanců v otázkách fyziologie a ergonomie práce, toxikologie, při úpravách pracovních míst, projektování a rekonstrukci pracovišť apod.,
- dohled nad pracovními podmínkami za účelem ověřování zdravotní náročnosti práce, vyhledávání nesprávně upravených pracovních míst apod.,
- dohled nad zdravím zaměstnanců, zejména provádění lékařských preventivních vstupních, periodických i řadových prohlídek, posuzování zdravotní způsobilosti k práci v konkrétních pracovních podmínkách,
- pravidelné kontroly pracovišť, podíl na zajišťování a organizování poskytování první pomoci, spoluúčast na rozbořech pracovní úrazovosti,
- vést dokumentaci o pracovních lékařských službách prováděných pro zaměstnavatele apod.

Tomu odpovídají povinnosti zaměstnance. Je povinen podrobit se lékařským prohlídkám, očkovaní, vyšetření a diagnostickým zkouškám stanoveným zvláštními, zejména zdravotnickými právními předpisy. Jde např. o posuzování zdravotní způsobilosti k práci, vstupní, periodické, mimořádné a výstupní prohlídky apod.

■ **Lékařský dohled na pracovišti**

Změny v povinnostech lékařů jsou v dohledu na pracovištích za účelem zjišťování a hodnocení pracovních rizikových faktorů. **Dohled lékař**

vykonává nejméně jedenkrát za 3 roky (dříve za 2 roky), jde-li o práce zařazené do kategorie druhé rizikové, třetí a čtvrté podle zákona o ochraně veřejného zdraví č. 258/2000 Sb. anebo, jde-li o profesní riziko nebo jsou-li pro tyto práce stanoveny podmínky zdravotní způsobilosti jiným právním předpisem.

DŮLEŽITÉ

U ostatních prací zařazených v kategorii první a druhé podle zákona o ochraně veřejného zdraví se dohled provádí, pokud tak zaměstnavatel stanoví nebo pokud si jej vyžádá poskytovatel pracovně lékařských služeb. V těchto případech frekvenci stanoví zaměstnavatel v dohodě s poskytovatelem pracovně lékařských služeb s ohledem na charakter provozu a výskyt rizikových faktorů. Dohled se neprovádí v dopravních prostředcích zaměstnavatele.

■ Povinnosti zaměstnavatele

Základní povinnosti zaměstnavatelů v souvislosti se zdravotním stavem zaměstnanců jsou uvedeny v § 103 odstavec 1 písm. a) ZP. Nesmí připustit, aby zaměstnanci vykonávali zakázané práce a práce, jejichž náročnost by neodpovídala jejich schopnostem a zdravotní způsobilosti. **Naproti tomu zaměstnanec může odmítnout výkon práce, o níž má důvodně za to, že bezprostředně a závažným způsobem ohrožuje jeho život nebo zdraví.** Odmítnutí není možné posuzovat jako nesplnění povinnosti zaměstnance a nejde tedy o porušení pracovní kázně.

Zaměstnavatel je povinen

- umožnit pověřeným zaměstnancům poskytovatele pracovně lékařských služeb vstup na každé své pracoviště a sdělit jim informace potřebné k hodnocení a prevenci rizik možného ohrožení života nebo zdraví na pracovišti,
- při zařazování zaměstnanců k práci postupovat podle závěrů lékařských posudků,
- při odesílání zaměstnance k pracovně lékařské prohlídce vybavit jej žádostí obsahující údaje o druhu práce, režimu práce a pracovních podmínkách, ke kterým je posouzení zaměstnance požadováno,

- odeslat zaměstnance na mimořádnou pracovně lékařskou prohlídku, pokud o to zaměstnanec požádal.

Praxe pocítovala jako nedostatek, že zaměstnavatel nemohl vyslat zaměstnance k lékařské prohlídce při jeho možné zdravotní nezpůsobilosti k práci. Tento problém zákon v § 55 odstavec 5 odstraňuje. Zaměstnavatel má právo vyslat zaměstnance na mimořádnou pracovně lékařskou prohlídku, má-li pochybnosti o jeho zdravotní způsobilosti k práci.

■ Povinnosti zaměstnance

Zákon stanoví významné povinnosti zaměstnanců. Jsou povinni se podrobit pracovně lékařským prohlídkám a posuzování zdravotní způsobilosti k práci u poskytovatele služby, s nímž má zaměstnavatel uzavřenu písemnou smlouvu a sdělit všechny známé skutečnosti související s ochranou při práci. Musí se rovněž podrobit pracovně lékařským službám nařízeným podle jiného právního předpisu. Jedná-li se o vstupní lékařskou prohlídku na práci, která je zařazena do I. nebo II. rizikové kategorie, může ji zaměstnanec vykonat u „svého“ lékaře.

■ Pracovně lékařské prohlídky

Vyhláška č. 452/2022 Sb., v § 9 uvádí, že pracovně lékařskými prohlídkami jsou

- vstupní prohlídka, prohlídka periodická a prohlídka mimořádná, které se provádějí za účelem posouzení zdravotní způsobilosti ve vztahu k práci,
- periodické prohlídky,
- výstupní lékařská prohlídka (není povinná),
- lékařská prohlídka po skončení rizikové práce (následná prohlídka).
- vstupní prohlídka
- v legislativním připomínkovém řízení k novele vyhlášky č. 452/2022 Sb., se objevovaly názory a požadavky na zrušení povinnosti zaměstnavatele vyslat zaměstnance ucházejícího se o práci na vstupní lékařskou prohlídku. Odůvodnění zrušení vstupních prohlídek spočívalo v tom, že se jedná o byrokratickou zátěž zaměstnavatelů.
- těmto požadavkům nemohlo být vyhověno, neboť odstranění povinnosti k prohlídce by

si vyžádalo změnu zákona. Kromě této legislativní námitky je důležitá skutečnost, že **zaměstnavatel si musí v každém případě před nástupem nového zaměstnance do zaměstnání ověřit jeho zdravotní způsobilost k práci, kterou bude podle pracovní smlouvy vykonávat.** Kromě toho je zaměstnavatel povinen nepřipustit, aby zaměstnanec vykonával zakázané práce a práce, jejichž náročnost by neodpovídala jeho schopnostem a zdravotní způsobilosti [§ 103 odst. 1 písm. a) ZP]. Rozhodovaly tedy nejen závažné legislativní důvody, ale i praktické personální problémy.

- naopak – byly rozšířeny povinnosti zaměstnavatele vyslat budoucího zaměstnance na její vykonání:
- při výskytu profesních rizik uvedených v příloze k vyhlášce, jako je např. práce s chemickými látkami, výskyt kožních nemocí ekzémového charakteru apod.
- před změnou druhu práce je-li vykonávána za odlišných podmínek, než ke kterým byla posouzena zdravotní způsobilost zaměstnance. (Přitom odlišnými podmínkami se rozumí navýšení rizikových faktorů práce nejméně o jeden, a to u prací, které nejsou podle zákona o ochraně veřejného zdraví nebo z rozhodnutí orgánu ochrany veřejného zdraví označeny jako rizikové, v důsledku čehož se práce stane rizikovou, nebo dojde ke změně faktoru rizikové práce, popřípadě dojde k zařazení k výkonu rizikové práce),
- před prvním zařazením na noční práci, jde-li o zaměstnance pracujícího v noci, nebo
- pokud to zaměstnavatel nebo uchazeč o zaměstnání vyžaduje. (Vyžaduje-li uchazeč o zaměstnání vstupní prohlídku, vyhotoví o tom zaměstnavatel písemný záznam; vyžaduje-li zaměstnavatel vstupní prohlídku, vystaví zaměstnanci žádost o provedení této prohlídky.)

Jestliže uchazeč o zaměstnání neabsolvuje vstupní lékařskou prohlídku, posuzuje se, jako by nebyl ze zdravotních důvodů vykonávat zvolené zaměstnání.

DŮLEŽITÉ

V žádném případě **není možné považovat za neplatnou pracovní smlouvu, jestliže byla vykonána vstupní lékařská prohlídka.** Přesto se tyto negativní tendence v personální praxi projevují. Jedná se „jen“ o porušení právní povinnosti ze strany zaměstnavatele, který nemá lékařsky ověřeno, zda je zaměstnanec schopen vykonávat zvolenou práci.

Problémy se vyskytovaly při řešení otázek, zda je vstupní prohlídka povinná i při uzavírání dohody o pracovní činnosti nebo dohody o provedení práce. Zákon č. 47/2013 Sb., s účinností od 1. dubna 2013 novelizoval zákon č. 373/2011 Sb., v části týkající se vstupních lékařských prohlídek občanů, kteří budou pracovat u zaměstnavatele podle dohody o pracovní činnosti nebo dohody o provedení práce. **Zaměstnavatel zajistí vstupní lékařskou prohlídku v těchto případech, a zaměstnanec je povinen ji absolvovat, jestliže by měla být budoucí práce podle zákona o ochraně veřejného zdraví (zákon č. 258/2000 Sb.) prací rizikovou** nebo je součástí této práce činnost, pro jejíž výkon jsou podmínky zdravotní způsobilosti stanoveny jinými právními předpisy. Zaměstnavatel může vstupní lékařskou prohlídku vyžadovat též, má-li **pochybnosti o zdravotní způsobilosti** osoby ucházející se o práci, která není prací rizikovou a která má být vykonávána na základě dohody o provedení práce nebo dohody o pracovní činnosti.

■ Úhrada vstupní prohlídky

Vstupní lékařskou prohlídku hradí osoba ucházející se o zaměstnání. **Zaměstnavatel osobě ucházející se o zaměstnání vstupní lékařskou prohlídku uhradí, jestliže s ní uzavře pracovní smlouvu (např. pracovní poměr nebo dohody o pracích konaných mimo pracovní poměr) nebo obdobný vztah.** Zaměstnavatel prohlídku nehradí, jestliže osoba ucházející se o zaměstnání se s případným zaměstnavatelem dohodne o její úhradě i v případě neuzavření pracovní smlouvy nebo obdobného vztahu, anebo stanoví-li právní předpis jinak. Jde-li o vstupní prohlídku, kterou se posuzuje zdravotní způsobilost uchazeče o práci v noci i, hradí ji vždy zaměstnavatel.

Uhradí-li prohlídku zaměstnavatel, je možné výdaj za ní zahrnout do nákladů zaměstnavatele podle § 24 odstavec 2 zákona o daních z příjmů. Bylo by však v rozporu se zákonem, kdyby zaměstnavatel stanovil ve svém vlastním opatření (např. ve vnitřním předpise) nebo sjednal se zaměstnancem, že lékařskou prohlídku bude hradit **až po uplynutí zkušební doby** po jeho nástupu do pracovního poměru. Může např. stanovit ve vnitřním předpise nebo sjednat v kolektivní smlouvě, že bude vstupní prohlídku hradit ve všech případech. I když by nebyl uzavřen pracovní právní vztah.

■ Periodické prohlídky nejsou povinné

K největším změnám novelou vyhlášky č. 452/2022 Sb., došlo na úseku tzv. periodických prohlídek. Jejich povinnost byla odůvodněna **zjištěním časné změny zdravotního stavu zaměstnance vzniklé v souvislosti se zdravotní náročností vykonávané práce nebo stárnutím organismu**.

Četnost periodických prohlídek je závislá na tom, do jaké kategorie podle rizikovosti je zařazena práce, kterou zaměstnanec vykonává.

Termíny prohlídek jsou nyní stanoveny nově:

Periodická prohlídka u zaměstnanců vykonávajících práci zařazenou podle zákona o ochraně veřejného zdraví č. 258/2000 Sb.,

- a) v kategorii první se provádí, **pokud to zaměstnavatel nebo zaměstnanec vyžadují**,
 1. jednou za **4 až 6 let**, nebo
 2. jednou za **2 až 4 roky**, jde-li o zaměstnance, který dovršil 50 let věku; poprvé se provede v návaznosti na periodickou prohlídku podle bodu 1,
- b) v kategorii druhé se provádí, **pokud to zaměstnavatel nebo zaměstnanec vyžadují nebo pokud tak stanoví příloha této vyhlášky**,
 1. jednou za **2 až 4 roky**, nebo
 2. jednou za **1 až 2 roky**, jde-li o zaměstnance, který dovršil 50 let věku; poprvé se provede v návaznosti na periodickou prohlídku podle bodu 1,
- c) v kategorii druhé rizikové a kategorii třetí se provádí jednou za 2 roky,
- d) v kategorii čtvrté jednou za 1 rok.

Periodická prohlídka u zaměstnanců vykonávajících práci nebo činnost, jejichž součástí je **profesní riziko**, pokud není pro provedení periodické prohlídky stanovena kratší lhůta, se provádí

- jednou za 4 roky, nebo
- jednou za 2 roky, jde-li o zaměstnance, který dovršil 50 let věku.

DŮLEŽITĚ

Dřívější četnost periodických prohlídek byla závislá na stupni rizikovosti práce a věku zaměstnance. V kategorii první se prováděla jednou za 6 let nebo jednou za 4 roky, šlo-li o zaměstnance, který dovršil 50 let věku. U všech zaměstnanců v kategorii druhé se prováděla jednou za 4 roky nebo jednou za 2 roky u zaměstnance staršího 50 let. V druhé a třetí rizikové kategorii se prováděla jednou za 2 roky a v kategorii čtvrté jednou za 1 rok.

Periodické prohlídky se dále provádějí v případě prací stejného druhu vykonávaných na základě dohod o pracích konaných mimo pracovní poměr. Podmínkou je, že pro tyto práce je předepsána vstupní prohlídka nebo jde o práce v profesním riziku nebo konané podle jiného právního předpisu.

■ Rizikovost prací

Podle § 39 odstavec 1 zákona č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví se za rizikovou práci považuje práce, při níž nebezpečí vzniku nemoci z povolání nebo jiné nemoci související s prací, je práce zařazena do kategorie třetí a čtvrté a dále práce zařazená do kategorie druhé, o níž takto rozhodne příslušný orgán ochrany veřejného zdraví (Krajská hygienická stanice) nebo tak stanoví zvláštní právní předpis.

Povinnost kategorizovat práci zákon č. 258/2000 Sb., ukládá všem zaměstnavatelům. Podle vyhlášky Ministerstva zdravotnictví č. 432/2003 Sb., kterou se stanoví podmínky pro zařazování prací do kategorií podle rizika práce, se za práce první kategorie považují práce, při nichž podle současně poznání není pravděpodobný nepříznivý vliv na zdraví. Za práce kategorie druhé se považují práce, při nichž lze očekávat nepříznivý vliv na zdraví jen výjimečně, zejména u vnímavých jedinců. Jde o práce, při nichž nejsou překračovány hygienické limity faktorů, které jsou stanoveny zvláštními

prvními předpisy, a práce naplňující další kritéria pro jejich zařazení do kategorie druhé třídy podle přílohy k vyhlášce č. 432/2003 Sb. Rizika prací, které jsou zařazeny do třetí a čtvrté kategorie, uvádí příloha k této vyhlášce. Jde o rizikové faktory, které mohou soustavněji ovlivnit zdraví zaměstnanců.

■ **Mimořádná prohlídka**

Při této prohlídce se **zdravotní stav posuzované osoby posuzuje**

- na základě základního a dalších odborných vyšetření, která jsou **nezbytná s ohledem na důvod prohlídky**, a výpisu ze zdravotnické dokumentace registrujícího lékaře, popřípadě též lékařské zprávy ošetřujícího lékaře, který ukončil dočasnou pracovní neschopnost. Jedná se například o případy, kdy odborný lékař v posudku vyslovil závěr, že zaměstnanec má určitou zdravotní vadu, případně nemoc. Toto zjištění ještě neznamená zdravotní nezpůsobilost zaměstnance k práci, takový závěr může být učiněn po provedení mimořádné prohlídky.

■ **Výstupní prohlídky**

Výstupní prohlídka se provádí při ukončení pracovního nebo obdobného vztahu vždy, pokud

- zaměstnanec vykonával práci zařazenou podle zákona o ochraně veřejného zdraví v kategorii druhé rizikové, třetí nebo čtvrté,
- u zaměstnance byla v době výkonu práce u současného zaměstnavatele uznána nemoc z povolání nebo ohrožení nemocí z povolání, pokud trvají, nebo
- zaměstnanec utrpěl v době výkonu práce u současného zaměstnavatele pracovní úraz a v příčinné souvislosti s ním byla uznána **minimálně dvakrát** (podle dřívější vyhlášky „opakovaně“) opakovaně dočasná pracovní neschopnost, popřípadě bylo provedeno nové bodové ohodnocení bolesti nebo ztížení společenského uplatnění podle právního předpisu upravujícího odškodňování způsobené pracovním úrazem nebo nemocí z povolání,
- před převedením zaměstnance na jinou práci nebo před změnou druhu práce, pokud jde o ukončení práce rizikové.

Na základě provedení výstupní prohlídky je posuzované osobě a osobě, která o prohlídku požádala, předáno potvrzení o jejím provedení. Kopie potvrzení se zakládá do zdravotnické dokumentace pracovně lékařských služeb. Důvodem je zajištění důkazní bezproblémovosti v případě nemoci z povolání nebo při ohrožení touto nemocí.

Výstupní prohlídka při ukončení pracovního vztahu (včetně dohod o pracích konaných mimo pracovní poměr) se rovněž provede v případech, kdy o **to požádá zaměstnavatel nebo jeho prostřednictvím zaměstnanec**. Je to z toho důvodu, že i při práci na základě těchto dohod může zaměstnanec onemocnět nemocí z povolání a bez této prohlídky by dokazování nebylo jednoduché. Na základě provedení výstupní prohlídky se nevzdává lékařský posudek.

■ **Obsah lékařského posudku**

Podle novely zákona č. 202/2017 Sb., s účinností od 1. 11. 2017 lékařský posudek musí být vydán nejdéle

- do 10 pracovních dnů ode dne obdržení nebo ústního podání žádosti na žádost pacienta,
- do 45 pracovních dnů ode dne obdržení nebo ústního podání žádosti, jde-li o lékařský posudek o nemoci z povolání, nebo
- do 45 pracovních dnů ode dne obdržení nebo ústního podání žádosti, jde-li o lékařský posudek pro účely pracovních vztahů a je-li nutné, aby posuzující lékař posoudil, zda dlouhodobé pozbytí zdravotní způsobilosti k práci bylo způsobeno pracovním úrazem nebo nemocí z povolání, přičemž účelem posudku není posouzení zdravotní způsobilosti k práci.

DŮLEŽITÉ

Lékařský posudek musí mít náležitosti stanovené právním předpisem upravujícím zdravotnickou dokumentaci (vyhláška č. 98/2012 Sb. o zdravotnické dokumentaci) a podle účelu jeho vydání též náležitosti stanovené prováděcím právním předpisem.

Jde-li o lékařský posudek o zdravotní způsobilosti k práci, lze posudkový závěr, že je posuzova-

ná osoba **zdravotně nezpůsobilá, uvést v lékařském posudku pouze v případě vstupní lékařské prohlídky**. V ostatních případech se uvádí závěr, že posuzovaná osoba pozbyla dlouhodobě zdravotní způsobilost vykonávat dosavadní práci. Dlouhodobým pozbytím zdravotní způsobilosti vykonávat dosavadní práci se rozumí stabilizovaný zdravotní stav, který omezuje tělesné, smyslové nebo duševní schopnosti zaměstnance významně pro jeho schopnost vykonávat dosavadní práci, pokud tento zdravotní stav trvá déle než 180 dnů nebo lze předpokládat, že tento zdravotní stav bude trvat déle než 180 dnů, a výkon této práce by vážně ohrozil jeho zdraví

■ Posuzování nemoci z povolání

Je-li lékařský posudek vydáván pro účely pracovněprávních vztahů, avšak nikoliv za účelem posouzení zdravotní způsobilosti k práci, ale pro určení, zda je onemocnění způsobené pracovním úrazem nebo nemocí z povolání, v posudkovém závěru o dlouhodobém pozbytí zdravotní způsobilosti se uvádí, zda posuzovaná osoba smí, nebo nesmí nadále konat dosavadní práci pro pracovní úraz nebo nemoc z povolání.

Jestliže nebyl lékařský posudek vydán pro účely posouzení nemoci z povolání nebo pracovního úrazu nebo jestliže se posuzovaná osoba nepodrobila lékařské prohlídce za účelem dalšího posouzení zdravotní způsobilosti nebo zdravotního stavu ve stanoveném termínu bez uvedení vážného důvodu, hledí se na ni pro činnost, pro kterou měla být zdravotně posouzena, jako na zdravotně nezpůsobilou. Může se rovněž posuzovat jako, osoba, která pozbyla dlouhodobě zdravotní způsobilost vykonávat dosavadní práci a jejíž zdravotní stav nesplňuje předpoklady nebo požadavky.

Tyto skutečnosti o zdravotní nezpůsobilosti sdělí poskytovatel pracovně lékařské služby oprávněné osobě.

Nemoci z povolání posuzují, uznávají a vývoj zdravotního stavu osoby s uznanou nemocí z povolání sledují poskytovatelé v oboru pracovní lékařství. V případě, že tento poskytovatel zjistí, že vycházel při posuzování nemoci z povolání z nesprávných údajů, vyrozumí o této skutečnos-

ti posuzovanou osobu a osoby, kterým v souvislosti s uplatněním lékařského posudku vznikají práva a povinnosti, jsou-li mu tyto osoby známy. Proveďte pak z vlastního podnětu nové posouzení zdravotního stavu posuzované osoby a na základě nového posouzení vydá nový lékařský posudek a zajistí neprodleně jeho předání posuzovaným osobám (viz § 63 odst. 2 novely zákona.).

■ Výsledky lékařské prohlídky

Zdravotní způsobilost zaměstnance vyjadřuje poskytovatel služby v lékařském posudku, jehož obsah je stanoven v zákoně. Posudek vychází z výsledků lékařské prohlídky a dalších potřebných odborných vyšetření, z výpisu ze zdravotnické dokumentace vedené o posuzované osobě jejím lékařem, u něhož je zaměstnanec registrován a ze zdravotní náročnosti pro výkon práce, služby, povolání nebo jiné činnosti, pro které je osoba (zaměstnanec) posuzována.

Vyhláška v § 7 stanoví obsah každé pracovně lékařské prohlídky. Je to např. rozbor údajů o dosavadním vývoji zdravotního stavu zaměstnance, pracovní anamnéza, komplexní fyzikální vyšetření (např. vyšetření sluchu, zraku, kůže, orientační neurologické vyšetření), základní chemické vyšetření moče ke zjištění přítomnosti bílkoviny, glukózy, ketonů, krve, PH moče. **Základní vyšetření se může rozšířit o další odborná vyšetření.**

Zjištěné výsledky prohlídky se neuvádějí do lékařského posudku. **V něm by mělo být uvedeno, zda je zaměstnanec schopen vykonávat dosavadní nebo zvolenou práci.**

■ Formální náležitosti posudku

Vedle obsahových náležitostí musí posudek obsahovat „formální“ údaje. Např. identifikační údaje zaměstnavatele (obchodní firma, název a adresa sídla zaměstnavatele), adresu místa podnikání, název, sídlo a identifikační číslo organizační složky státu, je-li zaměstnavatelem stát nebo obec. Důležité jsou údaje o pracovním zařazení posuzované osoby, o druhu a režimu rizikových faktorech práce. **Lékař uvede rozhodnutí v posudkovém závěru a stanoví termín mimořádné prohlídky, je-li to důvodné.**